

Sted

Fantastiske fællesskaber

Indhold

07 Hej

08 Vores Sted

**14 25 fællesskaber
og fem steder**

Landsbyen s. 48
Malte Tellerup

Øen s. 84
Jakob Kjeldbjerg

Hovedgaden s. 116
Emma Holten

Omklædningsrummet s. 150
Josefine Høgh

Hjem s. 182
Nana Fatou

**192 Mødestedernes
arkitektur**

**210 Det cirkulære
byggeri**

226 Alle Vores Steder

Hej

I denne bog kan du møde 25 af de 150 fællesskaber fra hele landet, der har fået et nyt mødested med Realdanias 25-års jubilæumsindsats Vores Sted.

De er alle sammen fantastiske, og heldigvis er de langt fra enestående. For Danmark er en rigtig gør-det-sammen nation, hvor der er tusindvis af foreninger og fællesskaber, som skaber livskvalitet lokalt.

Tag med på turen rundt i fællesskabs-Danmark, hvor du også kan læse om mødestedernes arkitektur og få fem personlige perspektiver på steder, der betyder noget for vores fællesskaber.

Vi håber, at mødet med de 25 fællesskaber vil give dig lyst til at skabe endnu mere fællesskab dér, hvor du bor og lever.

God læselyst!
Alle os i Realdania

Vores Sted

Fællesskaber trives, når man har et sted at mødes. Så enkel er tanken bag Vores Sted, hvor 150 fællesskaber og foreninger over hele landet har fået et nyt mødested, der kan styrke fællesskabet og livskvaliteten lokalt.

Forestil dig et øjeblik, at alle frivillige i Danmark nedlagde arbejdet. Det ville være slut med at gå til fodbold, håndbold og badminton i den lokale klub. Det kunne hurtigt blive lukketid i den lille biograf eller det lokale spillested. Der ville ikke være nogen til at servere øl og tjekke armbånd på festivalen. Der ville sikkert ikke være en festival. Og heller ingen vejfester, loppemarkeder eller fællesspisninger rundtom i boligkvartererne og forsamlingshusene. Det ville ikke være Palle alene i verden, men hverdagen ville godt nok føles tom. Det er heldigvis bare et tankeeksperiment. Men også en anledning til at glædes ved al den virkelyst og fællesskabsenergi, der kendetegner Danmark.

En invitation til alle

Igennem 25 år har det været en vigtig del af Realdanias virke at støtte op om lokale foreninger, der vil styrke fællesskabet i deres by eller nabolag. Realdania blev født som filantropisk forening i år 2000, da foreningen RealDanmark solgte Realkredit Danmark og BG Bank til Danske Bank. Det blev besluttet at fortsætte foreningen som Realdania, der fik til opgave at investere pengene fra salget og bruge afkastet på at støtte udviklingen af bygninger, byrum og byer, der styrker livskvaliteten rundtom i Danmark.

I 2025 kunne Realdania fejre 25-års fødselsdag med mere end 5.500 gennemførte projekter og 195.000 medlemmer i foreningen. Fødselsdagen blev markeret med to særlige jubilæumsindsatser, Vores Sted og Vores Livskvalitet, og en jubilæumsfestival 25 steder i landet, som Realdania har støttet gennem årene. Det hele som en invitation til at fejre fællesskabet og den livskvalitet, vi kun kan skabe sammen.

Vores Livskvalitet

Vores Livskvalitet er den hidtil mest omfattende undersøgelse af livskvaliteten i Danmark, hvor 122.000 danskere har givet deres input. En af de mest markante indsigter er, at vores sociale relationer er det, der betyder allermost for vores livskvalitet. Det gælder selvfølgelig de nære relationer til familie og venner, men også alle de 'lette relationer', der opstår, når man lige siger hej til naboen, sludrer lidt med kassemedarbejderen i supermarkedet eller bliver hængende til en snak efter kampen. Alle de daglige møder, som man godt kan betragte som overfladiske, betyder mere, end man skulle tro. Faktisk kan man direkte måle, at dem, der siger mere hej til deres naboer, har en højere livskvalitet end dem, der ikke gør. Livskvalitet er noget, vi skaber sammen, når vi anerkender hinandens tilstedeværelse og har tid og overskud til hinanden.

Vores Sted

Vores Sted omsætter indsigterne fra Vores Livskvalitet til arkitektur og mødesteder, der kan løfte hverdagens fællesskaber. De hyggelige stunder, det uplanlagte møde, den ekstra halve time, man bliver hængende for at sludre efter den aktivitet, man egentlig kom for. Alt det, der giver hverdagslivet værdi.

Vores Sted er en serie af fire forskellige mødesteder, der er tegnet af en gruppe dygtige arkitekter og designere. Mødestederne er ikke ret store, så de kan placeres lige udenfor. Om det så er i det grønne område, foran hallen, ovre ved købmanden eller nede på legepladsen. Alle de steder, man færdes i forvejen, eller har lyst til at indtage, fordi man gerne vil ses mere. Mødestederne er ikke tænkt som bygninger, hvor man går ind og lukker døren. De er åbne og overdækkede steder, der skal gøre det mere attraktivt at mødes udendørs og skabe mere liv mellem husene.

I løbet af 2024 og 2025 kunne man søge om at få et mødested, og der kom i alt 1.667 ansøgninger fra fællesskaber og foreninger over hele landet. Lige fra softballklubber og sejklubber til jagthundeklubber, biavlere, havbønder og havedyrkere. For ikke at nævne spejdere, mountainbikere, poesielskere, bypedeller, møllelav, ungeråd, beboerforeninger og rigtig mange andre. Ud af dem har i alt 150 fællesskaber modtaget et mødested, der bliver bygget mellem 2025 og 2027.

Fire mødesteder med mange muligheder

Værkstedet

Værkstedet har facader i træ. Det er rustikt og robust og har god plads til opbevaring. Det inviterer til at arbejde med hænderne om det så er håndværk, reparationer eller kreativt arbejde og til at tage projekterne med udenfor.

Fællesstaget

Fællestaget er et tag med bænke i stedet for vægge. Det er åbent for alle og udvider brugen af det grønne område, legepladsen, sportsanlægget eller hvor det end lander.

Udestuen

Udestuen har vægge, som lyset kan skinne igennem og en frontfacade i glas, der kan åbnes helt op. Her er også lunt i de første solskinsdage i marts og de sidste i oktober. Man kan mødes, nørkle, lave ting sammen i mindre grupper og låse af, så de særlige ting er sikre.

Naturbasen

Naturbasen har en åben og offentlig tilgængelig del og et stort grejrum, der kan låses af. Man kan opbevare udstyr, der bruges af særlige brugere til særlige aktiviteter, samtidig med at alle kan slå sig ned under taget.

25 fællesskaber

og fem steder

- 1

Dybvad Krokethklub s. 18

Dybvad
- 2

Samrådet Østkysten s. 24

Asaa
- 3

HF Imagine s. 30

Bedsted Thy
- 4

Husmandsbruget s. 36

Lemvig
- 5

Kjeldbjerg Borgerforening s. 42

Skive
- 6

Viborg Ungdomsskole og
Bolig Viborg s. 52

Viborg
- 7

Langå Haver og
Langå i Udvikling s. 58

Langå
- 8

Haveforeningen Grønærten s. 64

Brabrand
- 9

Poesirødderne s. 70

Aarhus
- 10

Velling Friskole s. 76

Ringkøbing
- 11

Jerne Borgerforening s. 88

Esbjerg
- 12

Tønder Unge- og Kulturråd s. 94

Tønder
- 13

Odense Giants Softball Klub s. 98

Odense
- 14

Ung Med Mening s. 104

Odense
- 15

Faaborg Fjordhave s. 110

Faaborg
- 16

Ommel og Omegns
Beboerforening s. 120

Marstal

- 17

Viskinge Eventyrlige Skovhaver s. 126

Svebølle
- 18

Holbæk og Omegns
Biavlerforening s. 132

Holbæk
- 19

Elevforeningen AKTIV s. 138

Hillerød
- 20

Fredensborg Møllelaug s. 144

Fredensborg
- 21

Foreningen FællesVærket s. 154

Nivå
- 22

Kransager Villabys
Grundejerforening s. 160

Brønshøj
- 23

Ejby Herreklub s. 166

Lille Skensved
- 24

Trailstars Falster s. 172

Nykøbing Falster
- 25

Bøtø Naturfællesskab s. 178

Væggerløse

Kroket, kaffe og kammeratskab

Hver torsdag i Dybvad i Vendsyssel spilles kroket med millimeterpræcision, taktik og tålmodighed – også i regnvejr. Over hjemmebag og 'en bette jen' går snakken om stort og småt – også om dem, der mangler.

På en fodboldbane i Dybvad går Orla Larsen og sætter baner op til dagens krocket spil. Omhyggeligt ruller han snorene ud. Tre baner à 30 x 20 meter tager form. Først når de ligger helt lige, er han tilfreds. Dybvad Kroketsklub mødes hver torsdag.

"Vi spiller uanset vejret," siger Orla på vendelbomål. "Det er med til at holde os i gang. Jeg er gået hen og blevet 85 år, og det går sådan set rimeligt endnu."

Klubben tæller 14 medlemmer, men de er altid på udkig efter nye. Der spilles to mod to, så det skal helst gå op i fire. Mangler der én, må en spiller tage to kugler. En kamp kan være overstået på 30 minutter eller vare i flere timer. Når de har spillet to-tre runder, er det tid til tredje halvleg.

"Vi får altid kaffe og kage. Det er ikke alle klubber, der bruger sådan noget, men for os er det en del af fællesskabet. Og som regel får vi også 'en bette jen' til kaffen," fortæller Orla.

Når solen står højt, indtages kaffen under åben himmel. Men hvis det regner, kan de søge i læ i byens nye mødested, Uderummet. Her kan de også opbevare deres udstyr – og falde i snak med andre. Uderummet står nemlig midt i det hele: skolen bagved, fodboldbanen på den ene side og idrætshallen på den anden. Med mødestedet har lærerne fået et alternativt klasselokale, eleverne et sted at spise frokost, fodboldtilskuere en plads i skyggen – og byens motionsdamer et sted at holde pause.

Mesterskab og makkerskab

For det utrænede øje kunne det godt ligne en snes modne mennesker på en græsmark, der går rundt på må og få. Men man skal ikke lade sig snyde. Det kan nemlig ikke sammenlignes med den kroket, mange kender fra havefester.

”Det er det ikke. Slet ikke!” siger 81-årige Borghild Larsen. Det har mere til fælles med skak, lyder budskabet.

”Der er mange regler, og det er det, der gør det spændende. Det er ikke bare din egen kugle, du skal spekulere på, du skal også holde øje med din makkers kugle og tænke fremad. Så de små grå heroppe – de har så godt af det.”

Snart kan Borghild og Orla fejre diamantbryllup, og kroket har de spillet sammen siden 2003. De deltager også i turneringer. På deres speciallavede krocketkøller sidder små messingplader med mester-skabstitler som ”VM 2017” og ”VM 2021” – Vendsyssel Mesterskab, vel at mærke.

”Det var mig og mutter, der vandt,” siger Orla. Hun kalder ham hr. Larsen. Ivrigt forsøger han at anskueliggøre spillets regler. Det er lidt et ’drillespil’, forklarer han, fordi man kan sende modstanderens kugle på afveje og sætte deres spil tilbage. Selvom spillet handler om at gøre det så besværligt for modstanderen som muligt, bliver de aldrig uvenner.

”Det bruger vi ikke!” råber Borghild fra den anden ende af banen.

Der er plads til flere

Efter spillet samles alle rundt om et bordbænkesæt. De har en kageseddel, der går på runde, så de skiftes til at tage bagværk med til kaffen.

”Jeg putter en femmer i kaffen og hælder snaps i, indtil jeg kan se den igen,” siger Orla.

Snakken går. Om opskriften på dagens kringle, benzinpriser, og hvem der vandt. Om en rød glente, der flyver forbi. De taler også om dem, der måtte mangle – eller om nogen i omgangskredsen er blevet syge. Ikke fordi de er nysgerrige, men fordi de kerer sig om hinanden, som en af dem siger. Og så taler de om, at det er svært at tiltrække nye medlemmer. Da Orla og Borghild begyndte, var de omkring 20.

”Vi har jo mistet flere i klubben, med den alder vi har. Det er desværre sådan, det er,” siger Borghild. Klubben gør en dyd ud af at tage godt imod nytilkomne.

”De første par gange, man kommer, går man bare med banen rundt,” forklarer Orla.

”Når man har gjort det tre-fire gange, begynder vi at sætte dem ind i reglerne.”

De trøster sig med, at alle klubber døjer med at få nye medlemmer. Og Dybvad Kroketteklub har nok landets billigste kontingent: Prisen er 150 kr. om året – og så en flad femmer i fælleskassen pr. gang. Pengene går til en gave ved hospitalsbesøg eller runde fødselsdage. Og så holder de en sommerfest og en julefrokost – med rigtig grønlangkål, understreger Orla.

Asaa løfter i flok

Da 70 huse stod til salg i den nordjyske kystby Asaa, begyndte byens indbyggere at organisere sig. I dag bliver tilflyttere budt velkommen med blomster og kuponhæfter, og idéer bliver hurtigt til nye arbejdsgrupper.

Når man flytter til Asaa på Vendsyssels østkyst, kan man godt regne med at få en varm velkomst. Hver gang nye kommer til, kommer frivillige lokale på besøg med en blomst, information om egnen og et kuponhæfte med over 40 kuponer til byens virksomheder og foreninger. Købmanden giver en flaske vin, håndværkere tilbyder en gratis arbejdstime og frisøren en klipning. Man kan få procenter på sin pizza, en badmintontime eller et navneskilt til sin nye hoveddør.

"På den måde kan folk få en indgangsvinkel til at bruge byen og alt det, vi kan i Asaa," siger Mille Severinsen. Hun er formand for initiativet, som de kalder Velkomstgruppen. Nogle gange er det et hurtigt 'dav', andre gange går snakken i flere timer.

"Vi vil rigtig gerne have, at tilflyttere skal føle sig velkomne. Når vi besøger dem personligt, får de et venligt ansigt at se, og så kan de altid kontakte os, hvis der er noget."

En nærhed, man mærker

Mille Severinsen er født og opvokset i Asaa, hvor hun boede, indtil hun som 20-årig flyttede til Aalborg. Men efter seks år i storbyen begyndte hun at savne noget.

”Efter mange år i Aalborg med gang i den kunne jeg mærke i mig selv, at det var roen, jeg havde brug for. Stabilitet og tryghed – og det vidste jeg jo, hvor jeg kunne finde,” siger Mille, der flyttede hjem til barndomsbyen med sin mand, som hun i dag har to børn sammen med.

I Asaa bliver man mødt med åbne arme, fortæller hun. Hvis der er en, der mangler en trailer, går der ikke en time, før en anden melder sig, og hvis der er nogle, der har jordbærplanter tilovers, deler de gladeligt ud.

Adgang for alle

Mens Mille fortæller, nikker hendes far, Jørgen Severinsen. De sidder i det nye mødested Stjernehuset på en grøn plet midt i byen døbt Stjernepladsen. Pladsen er blevet købt for 1 kr. af lokale frivillige og siden forvandlet til et nyt samlingspunkt.

”Det er både et sted for vores små og vores seniorer,” siger Jørgen. Her skal dagplejebørn kunne lege i sandkassen, mens beboerne fra plejehjemmet kan holde kaffepause på deres gåture.

Men Stjernehuset er tænkt som mere end det. For selv i en by med masser af fællesskaber er der brug for et sted for spontane møder. Et åbent sted, der hverken kræver nøgle eller booking. Et synligt sted midt i det hele, hvor man kan søge ly, slå sig ned eller falde i snak. Et sted, hvor byens unge kan spille spil, koreograferer danse eller fange pokémoner.

”Det skal give et tiltrængt rum til de unge, der ikke længere føler sig helt hjemme på legepladsen.”

Mange formænd

Selv er Jørgen Severinsen ikke indfødt, men kom til byen i 1992.

Alle årene har Jørgen været frivillig. For syv år siden var han med til at stifte Samrådet Østkysten – en forening, der samler alle byens foreninger og initiativer. Det var dengang, der stod omkring 70 huse til salg i byen.

”Vi startede seks mand, som tænkte, at vi var nødt til at gøre noget for byen,” siger Jørgen.

I dag er 170 ud af byens 1.100 indbyggere engageret i frivilligt arbejde.

”Når nogen kommer med en god idé, så laver vi en gruppe til det,” siger Jørgen og peger på en omfattende oversigt over byens mange arbejdsgrupper. Velkomstgruppen er en af dem. En anden er Torsdagsholdet.

”Vi er otte gamle ikke-gnavne mænd, der luger ukrudt, flytter fliser eller maler, hvis noget trænger,” siger Sverre, der tilfældigvis er forbi Stjernehuset.

Der findes grupper for næsten alt: events, fundraising, trafikssikkerhed og formidling af byens historie. Andre laver lokalblad eller har ansvar for ”Møgsvinene”, hvor unge kan gå og makke med knallerter.

”Min kone korsrer sig nogle gange over alle de timer, jeg bruger på fællesskabet, men jeg synes, det giver ufatteligt meget igen,” siger Jørgen. Men fællesskabet hviler ikke på enkelte ildsjæle.

”Det er ikke få, der laver meget. Det bedste her er, at der er mange, der laver noget. Alle de her arbejdsgrupper har jo en formand – så vi er mange formænd! Jeg tror også, man ville løbe sur i det, hvis man var alene om det.”

Næsten hele håndboldholdet

Selvfølgelig er der også begrænsninger ved at bo i en lille landsby, fortæller Mille. Der er ingen café rundt om hjørnet, og hver dag kører hun til Aalborg for at gå på arbejde.

”Men jeg kan godt lide at være på afstand af storbylivet. Når jeg kører hjem fra arbejde, så kører jeg væk fra det hele.”

Mille er heller ikke den eneste fra sin generation, der er vendt tilbage til Asaa. Jørgen tænker tilbage på det håndboldhold, Mille spillede på som barn. Omkring to tredjedele af dem er siden flyttet tilbage til Asaa eller omegn, fortæller han.

”Der er bare et fantastisk sammenhold i den her lille landsby. Det er det, vi kan.”

Næste stop: Thy

I det nordvestlige hjørne af Jylland kommer unge langvejsfra for at tage en ungdomsuddannelse. Her møder de lokale, som åbner deres hjem, giver et lift eller en hånd med. Selv efter at de er blevet studenter, bliver mange boende på egnen.

På en eng i udkanten af landsbyen Svankjær hvirvler en citronsommerfugl forbi. På den ene side står en skov af nåletræer, og på den anden ligger en særlig HF-uddannelse, der lokker unge fra hele landet til Sydthy. Midt i det hele står Lyngly – en udestue, hvor mobildækningen indimellem svigter, men hvor naturen holder, hvad den lover. Her er der plads til at mødes på tværs af alder, baggrund og levemåder.

Blandt eleverne på skolen er 19-årige Alberte Bom Trap og 20-årige Alberta Pjor Jäpelt. De går begge på andet år på den såkaldte Imagine-linje, hvor kreativitet og bæredygtighed er ledetråden. De kommer langvejsfra – Alberte fra Solrød syd for København og Alberta fra Aarhus. Kun en håndfuld af skolens 65 elever er fra lokalområdet, resten kommer fra især storbyerne og Sjælland.

To dage om ugen foregår undervisningen i Svankjær, mens turen går til Thisted de øvrige tre. Ofte begynder den med bussen til Bedsted Station, hvor Lene Bjerg Knudsen sidder bag rattet. Hun har kørt den samme rute i mere end 10 år – og siden 2021, hvor HF åbnede, er der dukket flere og flere nye ansigter op i bussen.

”I rykker befolkningstallet voldsomt i vejret, og vi har jo ikke for mange unge mennesker herude,” siger Lene. Hun taler thybomål, så man ikke er i tvivl om, at hun hører til. Hun bor 500 meter længere nede ad vejen, lige over for sit barndomshjem, og hun har aldrig boet mere end halvanden kilometer væk.

Lidt som en familie

Alberte og Alberta ved allerede, hvor Lene bor. Sidste år efterlyste skolen nogle, der havde lyst til at agere værtsfamilie. Mange bor langt hjemme-fra og er sjældent hos deres egne familier, fortæller Alberte.

”Meningen var, at vi elever blev sat sammen med en lokal familie, så man kunne komme hjem til hinanden og spise og danne en relation – lidt som en familie i Thy.” Det skulle Lene ikke tænke længe over.

”Det er da synd, hvis der kommer så mange mennesker, men de ikke får et kendskab til området og dem, der bor her.” Til et fællesmøde blev Alberte og Alberta matchet med Lene og hendes mand, mens 15 andre par blev dannet.

”Det første, jeg spurgte om, var, om de spiste kød. For det er vi nok nødt til at sige, at det gør vi hos os,” joker Lene. Alle griner. Gudskelov kunne de unge mennesker godt lide Lenes lasagne, og hun syntes også godt om svampesaucen og kartoflerne, hun og hendes mand blev budt på på kollegiet.

Men kan de to tilflyttere godt forstå Lenes dialekt? Nogenlunde, lyder det.

”Æ bliwer bar ved sån, for de hår godt a å lær’ det,” siger Lene.

Hjælpen går begge veje

Der er mange grunde til at mødes. Byens beboerforening inviterer til sankthans, luciaoptog og julemarked, hvor de unge kommer. Lene har været på skolen til fællesspisning, sangaftener og deres egen festival: Imagine Festival.

Eleverne taler meget om, at de har et ansvar for at gøre noget for lokalområdet. Omvendt mærker de også, at hjælpen går den anden vej. Uanset om de mangler byggematerialer eller et lift til Klitmøller. På de her kanter kører bussen ikke alle vegne, og så må man ty til tomlen.

”Der er en villighed til at samle os op, fordi de ved, hvem vi er,” siger Alberte. Lene lægger hovedet tilbage i et grin.

”Dér tror jeg, du rammer sømmet på hovedet. Uden at genere jer på nogen som helst måde, men I har jeres stil, og den stil ligger nok lidt fra alle vi andres herude.” Ingen føler sig generet. Nærmere genkendt.

Et fedt samlingspunkt

Da mødestedet Lyngly blev indviet, mødtes elever og lokale over kaffe og kage for at tale om, hvad stedet kunne blive til. Der er plads til fælles events og kurser, og eleverne afholder møder og inviterer andre unge fra området ind.

”Det har været et ret fedt samlingspunkt,” siger Alberta.

En gang Thy, altid Thy

Alberte vil gerne blive i Thy. Når hun er færdig på HF, flytter hun i kollektiv med andre fra skolen ikke langt fra Svangkjær. For hver årgang skyder nye kollektiver op, og halvdelen af Alberte og Albertas årgang bliver boende i nærheden. Alberta skal ud at sejle med skoleskibet ”Georg Stage”, men så har hun også planer om at vende tilbage. Som hun siger:

”Det handler også om, hvem der omgiver os, og hvordan vi føler os accepteret af lokalmiljøet. Der er plads til os.”

Alberte kommer i tanke om, hvad folk fra Thy ofte siger: ”Når man først er kommet til Thy, så er det svært at forlade det igen.”

Velkommen i min baghave

Lenes fødegård uden for Lemvig har tre tønder land og en af Danmarks smukkeste udsigter. Men Lene er ikke landmand. Hun dyrker fællesskab frem for korn. På et hjørne af sin grund har hun skabt en fælles køkkenhave, hvor mennesker mødes om glæden ved at dyrke jorden.

I 2021 stod Lene Stokholm over for et skift i livet. Hun havde i mange år arbejdet med sundhed og frivillighed. Men nu stod hun med en stress-sygemelding og et påtrængende behov for at finde en ny kurs.

”Jeg brænder jo for sagen og havde måske sat lidt for mange ting i gang. Så jeg endte med en sygemelding og havde pludselig et halvt år til at tænke mig om,” fortæller Lene.

I løbet af det halve år fik Lenes opvækst på gården en ny betydning. Forældrene drev et af de sidste husmandsbrug på egnen. Lene overtog gården for 15 år siden, da hun var flyttet tilbage til egnen efter at have læst pædagogik på universitetet i København.

”Som barn rendte jeg rigtig meget rundt udenfor med min far. Jeg elskede det. Så efter at jeg havde ligget på sofaen et stykke tid, rykkede jeg ud i havestolen, sådan billedlig talt. Jeg gik i gang med at dyrke køkkenhave og kunne mærke, hvor godt det gjorde. Det kan virkelig noget, det her med at arbejde kroppen træt og hovedet stille.”

Sådan blev tanken født. Hvorfor dyrke køkkenhave alene, når man kan invitere andre med? Lene afsatte et stykke land ved gården til en fælleshave og tog en tur rundt til de forskellige enheder i kommunen, der arbejder med borgere med psykiske, fysiske eller sociale udfordringer for at fortælle, at nu kunne man komme ud til Husmandsbruget og dyrke jorden.

Det betyder ikke, at Husmandsbruget er et behandlingstilbud, og det er vigtigt, forklarer Lene. Medlemmerne er vidt forskellige og en blanding af folk, der har særlige udfordringer og folk der bare kommer for at dyrke have.

”Vi er bare sammen om glæden ved at dyrke. Det handler ikke om, at du har den og den diagnose.”

I haven er der opgaver til alle

På tre år er Husmandsbruget vokset til at blive et fællesskab med omkring 20 havedyrkere mellem 25 og 82 år. Der er faste ugentlige møder, men der er ingen mødepligt, for det at forpligte sig til at komme fast kan være en barriere for at melde sig ind i et fællesskab. Derfor er bedene i haven også fællesbede, som man dyrker sammen. Det er ok, hvis man ikke kommer i en periode, og der er altid plads til at hygge sig og lave det, man har lyst til.

”Når vi mødes, starter vi tit med at tale om, hvad der trænger til at blive gjort i dag. Det er medlemmerne, der bestemmer. Vi aftaler, hvem der gør hvad, og så går vi ud og arbejder. Og det handler ikke kun om haven. Vi har lige fået to nye mænd med, der har lavet noget regnvandsopsamling, og vi har også lige bygget et hønsehus,” fortæller Lene.

Et hus, der samler

Efter arbejdet er det tid til kaffe og hyggesnak, og det har Husmandsbruget fået meget mere plads til med deres nye mødested. Det ligger for enden af fælleshaven med terrassen ud mod fællesbedene og vid udsigt over bakkerne og fjorden. Mødestedet er praktisk, men det er mere end det, fortæller Lene.

”Det er jo ikke en hemmelighed, at det blæser og regner i Lemvig. Der er mange dage, hvor det ikke er særlig godt vejr, og nu har vi en base, hvor vi kan gå ind og drikke kaffe, holde møder, forspire. Vi har også holdt høstfest, hvor vi inviterede alle med, der har hjulpet os gennem året. Og så gør huset vores fællesskab synligt og giver os noget identitet. Jeg ved slet ikke, hvordan vi skulle undvære det.”

Husmandsbrugets have er ved at være klar til endnu en sæson. Lene har fortalt, og det er langt fra første gang, at folk kommer forbi for at høre om haven og fællesskabet.

”Det er sjovt at blive interviewet, men ordene bliver også lidt fattige. Det er ligesom at forklare, hvad venskab er eller kærlighed. Det er jo håndens arbejde, og det er det fede ved det.”

En by med to halvhjerner

Kurt og Aage er halvhjerner. Det siger de i hvert fald selv. Tilsammen kan de meget af det, der skal til for at skabe liv i små lokalsamfund. De er landsbypedeller i Kjeldbjerg, hvor de i 50 år har fået ting til at ske ved at forene gode idéer og praktisk håndelag.

Kjeldbjerg er en lille by med omkring 270 beboere ikke så langt fra Skive. Man kan køre hurtigt igennem, men man kan ikke undgå at bemærke, at alting står pænt og ordentligt. Der er flag ved ankomsten til byen. Borgerne har tegnet og anlagt et lille torv midt i byen, hvor Brugsen og købmanden lå engang. Græsset er klippet i byparken. Det er ikke tilfældigt, for i Kjeldbjerg står Kurt Lomborg, Aage Storgaard og en lille gruppe ældre medborgere for at holde byen skarp.

Landsbypedellerne er Viborg Kommunes initiativ og findes i mere end 30 landsbyer. I Kjeldbjerg startede landsbypedellerne for fem år siden. Landsbypedellerne står bl.a. for at slå græsset i parken, ved fodboldbanen og på byens stisystem. Der er 15-16 faste aktive og en del, der hjælper med særlige opgaver, som f.eks. at reparere pedellernes havetraktor. Alle pedellerne er seniorer. Kurt er 75, og Aage er alderspræsidenten med sine 80 år.

Til hverdag og fest

Ud over at holde Kjeldbjerg pæn i hverdagen er det også landsbypedellerne, der klæder byen på til fest. De står for at sætte byens flagstænger op.

”Vi har 25 flagstænger, som vi sætter op ved særlige lejligheder. Vi gør det til byfesten, og når der er en særlig begivenhed i byen,” fortæller Aage. ”Ja, og da Aage fyldte 80,” supplerer Kurt.

For at udrette noget skal man kunne noget forskelligt. Og det kan Kurt og Aage. Kurt havde dyrlægepraksis på egnen i mange år og stiftede ved siden af en organisation i Nepal, der bl.a. driver flere skoler, en sundhedsklinik og en tefabrik. Aage er tømrer og har også arbejdet som maskinsnedker og møbelsnedker.

”Vi plejer at sige, at vi er halvhjerner. Han er den praktiske håndværker, og jeg er den, der kan slå stregerne og søge penge. Tilsammen er vi en slags supercomputer,” fortæller Kurt.

Den kombination brugte de til at tegne og anlægge byens torv, og den bruger de nu til deres næste projekt, som er byens lille park. Et lille grønt område foran forsamlingshuset, der ligger på den anden side af vejen. Parken fik borgerne i byen etableret for små ti år siden, hvor et hus blev revet ned og borgerforeningen overtog grunden. I dag sker der ikke så meget i parken, men det er Kurt og Aages plan, at det skal ændre sig, nu hvor landsbypedellernes nye mødested er landet.

”Vi laver et hul i hækken, så kan børnene komme herover og bruge parken og huset i løbet af dagen.”

– Aage

Vi drikker kaffe – kig forbi

Pedellerne har allerede bygget en fin garage, hvor deres havetraktor står, og hvor der er plads til at opbevare det værktøj, de bruger. Tanken med det nye mødested er, at det skal være mere socialt end praktisk.

”Når vi har slået græs, så er det her, vi kan tage en hyggestund. Og forsamlingshuset kan bruge huset, når de har arrangementer,” fortæller Aage.

”Vi har savnet et sted at mødes, så jeg tror, det kommer til at kalde på os. Og når folk så opdager, at vi sidder herovre og drikker kaffe, så vil de forhåbentlig kigge forbi. Jeg håber, at de unge også vil komme og bruge stedet. Vi ældre siger jo, at de hellere vil sidde hjemme ved computeren, men det kan også være, fordi der mangler et sted,” supplerer Kurt.

Kurt og Aage har masser af idéer, men de har ikke en stor masterplan, og det er helt bevidst. De ved af erfaring, at ting vokser, når folk byder ind med deres egne idéer. Det skal der være plads til, og nogle gange er det de små ting, der virker.

”Der ligger en fantastisk børnehave lige bag ved parken. Vi laver et hul i hækken, så kan børnene komme herover og bruge parken og huset i løbet af dagen,” planlægger Aage.

De næste projekter er allerede på tegnebrættet, for der mangler også et toilet i parken. Det skal Aage nok få bygget, hvis Kurt kan skaffe midlerne. Og ikke kun de to, selvfølgelig, men sammen med de andre gode folk i Kjeldbjerg, der ved, hvad det vil sige at løfte i flok.

Landsbyen

Sommeren 2021 banker jeg på en fremmed dør i Nyord. Døren er grønmalet, her og der hænger malingen i flager. Døren er gjort i tungt træ med et sildebensmønster løbende ned over sig. Håndtaget er af gammelt støbejern, og så er den så lav, at den kun når mig til lige under hagen.

Det er en varm dag i juli, og jeg søger skygge for middagssolens brændende varme under stråtagets udhæng, mens det pusler indenfor. Jeg ved ikke helt, hvad jeg skal forvente af det kommende møde. William, der bor her, har jeg kun mødt én gang tidligere, hvor jeg fortalte ham, at jeg i forbindelse med en kommende bog arbejdede med medicinske urter, hvorefter han straks inviterede mig til at se hans have.

Så her står jeg midt i en frodig forhave med buske, store bukkende og sva-jende kongelys, en masse halvhøje stauder og, over os alle, et gammelt valnøddetræ. Dørens øverste halvdel åbner, og en storsmilende William byder mig velkommen, han er i hvid

skjorte og stråhat. Bag ham kan jeg ane hans kone, der sidder i husets gamle bondekøkken. Men det er ikke ind, vi skal, det er ud, så William krænger en let sommerjakke over skulderen, og så starter havevandringen.

Williams have er nemlig fuld af medicinske planter. Han er pensioneret kemiker og har i sin alderdom fundet en stor interesse for kemien i medicinske planter. Her står matrem, prikbladet perikon, baldrian, førnævnte kongelys, citronmelisse og mange, mange flere, jeg ikke husker.

Men havens planter er ikke bare hans. De er hans og havens tidligere ejers. Hun var klog kone, og hos hende kom man fra hele Nyord, hvis man fejlede noget, som f.eks. problemer med hovedpine, noget med knæene eller fordøjelsen. Man kunne komme her og forhøre sig og måske få den rette urt med hjem.

Det er den interesse, der har bragt William og mig sammen, og den skal jeg nok vende tilbage til. Men det er

værd at stoppe op her, for Nyord er et særligt sted på Danmarkskortet. En ø ud for den nordlige spids af Møn, der er forbundet med 'fastlandet' af en dæmning og bro. Øen er ikke større end 5 km², og i dag er der registreret 22 indbyggere. Højeste indbyggertal var 365 i 1901.

Det spændende ved Nyord i denne sammenhæng er, at landboreformerne i slutningen af 1700-tallet, som har defineret beboelsen på landet i resten af Danmark, er gået hus forbi på Nyord. Kun én gård blev flyttet ud af den gamle landsby, resten blev.

Hvorfor giver sig selv, når man er i Nyord, for der er ikke langt fra torvet med kirken i landsbymidten til halvøens strandenge. Der har simpelthen ikke været jord at flytte sin gård ud på. Det giver en helt særlig oplevelse af landsbyen, som vi stort set ikke har tilbage i Danmark. Nemlig en landsby, hvor man kan gå fra hus til hus gennem små smøger, stier og derfra ud til markerne, vejene og ikke langt derfra strandengene og kysterne.

Så når William fortæller mig, at folk gik til den kloge kone, så skal det forstås bogstaveligt. I Nyord går man til hinanden. Man går også rundt omkring torvet og bymidten, der er bevaret, og det betyder, at vi mødes.

Selvom øens liv, og da særligt her i juli, er defineret meget af turisme, så er det stadig noget, jeg virkelig bemærker. Landsbyen fordrer øjenkontakt, hilsen på, at man møder hinanden. Vi kommer hinanden ved, på grund af hvordan bebyggelserne er placeret.

Og det vil jeg godt fremhæve i denne sammenhæng. Det er enormt værdifuldt at kunne se hinanden, at forholde sig til de andre og mødes. Noget, mange, der bor i landsbyer, ved, men som også er noget, man har organiseret uden om landsbyernes indretning. Man søger ind i forsamlingshuset, man transporterer sig i bil, man kommer hos dem, man kender godt. Men man har ikke et torv, en midte, et sted at brydes i dagens gang.

”I landsbyen lever vi tættere sammen med jorden, planterne og naboerne.”

Jeg følger med i, hvor meget der bygges på landet i disse år, primært i udkanterne af mindre byer. Hvor der før lå marker, skyder nye beboelseskvarterer op. Ofte på noget af den bedste jord, som en ældre landmand fra Sønderjylland sagde til mig med sorg i stemmen.

Langt de fleste af disse nye kvarterer og landsbyområder er organiseret som parcelhuskvarterer. Man skal kunne komme til og fra arbejde i bil, og til og fra hvert hus i bil, og så er der ikke noget samlingspunkt, medmindre der lige er et enkelt fælleshus.

Ikke, at jeg skal sidde og påstå, at vi skal tilbage til før 1700-tallets landbo-reformer, men jeg tror, at der er meget, vi i dag kan lære af den gamle beboelsesform på landet, der netop var forankret i en anden nærhed og baseret på fællesskab. For jeg tror på landsbyen som boform, fordi den rummer muligheden for at engagere sig forpligtende med hinanden og med jorden omkring en. Men det kræver en landsby, der inddeles efter mødesteder, vandreruter og arbejdsrum. Hvor man mere end bare bor på rækker og i parceller.

Og hvordan lærte jeg William at kende? Jeg mødte ham til markedsdag på udstillingsstedet Rønnebæksholm. Der bidrog jeg til en haveudstilling, hvor jeg havde plantet urter baseret på opskrifter fra gamle cyprianusser, kloge folks håndbøger i helbredelse og urtepraksis. Jeg havde opstillet en lille vejbod med urteamuletter og uddelt håndskrevne opskrifter, og jeg brugte mange timer på at luge, passe planterne og tale med besøgende, som havde vidt forskellige tilgange til medicinske planter. Nogle var overraskede over at forstå, at det ikke kun var hokuspokus, at det er plantekemi, som danner basis for det meste medicin.

Andre var glade for at møde den magi, de oplevede planterne besad, nogle som selverklærede hekse, andre som mjøddrikkende hedenske bikere og andre helt uden identitetsmarkører. En ældre kvinde blev vred på mig, fordi vi ikke havde et middel, hun kunne få med hjem mod en helt særlig kræftform. Og selvfølgelig kom William også, nysgerrigt interesseret og belærende, for her var der en, der vidste meget og delte ud af sin viden. Og åbnede sit hjem for mig. Og sådan blev haven et mødested, hvor vi åbnede os for hinanden. Det drømmer jeg om mere af, flere fælleshaver, fællesmarker og fælleder, hvor vi dyrker i flok. Hvor vi nærmer os hinanden og arbejder med jorden og de planter, vi er så afhængige af.

For det skal vi, vi skal arbejde sammen. Der er meget at hele i vores verden, og der er arbejde i at hele det sammen. Jeg er flasket op med, at vi hjælper hinanden. Kan jeg noget, tilbyder jeg det selvfølgelig, hvis en nabo mangler det. I mit tilfælde har det mest været muskler, arbejdskraft. Jeg kommer og hjælper med noget tungt, der skal slæbes, noget, der skal graves, noget, der skal flyttes. Noget, der skal bygges. Vi hjælper med høsten. Den stærke hjælper den svage. Overskud er noget, vi fordeler mellem hinanden. Ikke bare noget, jeg skovler ind. Har vi noget ekstra, giver vi det videre. Æg, honning, grøntsager, stiklinger, frø. Og modtager den anden vej, kød eller mælk. Kan nogen sy noget, har du stofrester? Kan du mure en skorsten? Svejse et rør? Kan du skrive en tale eller synge en sang? Kan du spille til festen, eller tør du stille op til diletanten?

Det er det store i landsbylivet for mig. At man udveksler kræfter og kunnen med hinanden, nært og forpligtet. Vi, der bor sammen, forstår at bruge af hinan-

den og af jorden uden at overforbruge. Intet forbrug uden konsekvens. Ingen hjælp uden relation og kendskab.

Og det er sådan set den uformelle danske version af det, den russiske anarkist Peter Kropotkin [1842-1921] kaldte ’gensidig hjælp’ i sin berømte bog af samme navn fra 1901. I bogen studerede han biologiske livsformers evne til at overleve ved at hjælpe hinanden, understøtte og indlejre sig i hinandens liv særligt baseret på studier af Sibiriens livsformer for netop at argumentere for, at gensidig hjælp er et af livets nøglebegreber i den såkaldte kamp for overlevelse.

Der er meget kritisk at sige om bogens videnskabelighed, den var klart formuleret som modsvar til samtidens ideologiske fejlfortolkninger af Charles Darwins [1809-1882] dengang nyudviklede evolutionsteori. Det, der kaldes socialdarwinismen, og som promoverede kampen om overlevelse – at det er den stærkeste, der udkonkurrerer den svage og vinder i evolutionen – og overførte dette på menneskesamfund. Begge tilgange er tættere på politisk ideologi end naturvidenskab, for både gensidig hjælp og overlevelseskamp er nødvendige i livets udvikling.

Men er brydningerne af disse to skismaer relevante i dag?

Ja, fordi de fremhæver noget af det kritiske i vores tids [brudte] forbindelser mellem planeten, livet omkring os og så det menneskelige liv. Hvordan lever vi på Jorden uden at ødelægge betingelserne for vores eget og andres liv? Hvordan opbygger vi gensidighed og hjælp? Både mellem mennesker og mellem mennesker og andre livsformer, planter, dyr og jord? Det er vigtige pejlemærker for den nærmeste fremtid.

Og netop det gør landsbylivet relevant. For i landsbyen lever vi tættere sammen med jorden, planterne og naboerne. Dette er jo ikke uden konflikter, forbundethed er altid både gevinst og konflikt, men dette har også værdi, for dermed plejer vi de afhængigheder, som er fundamentet under vores liv.

Og derfor er det klart, at da sommeren går på hæld og efteråret kommer med sin stormstyrke, da blæser det tyndslidte ene fag af Williams stråtag, så stråene ligger spredt ud mellem havens udgåede stængler, og huset står blottet og skriger. Og da møder vi op, såvel unge og stærke som erfarne og vidende og hjælper William med, hvad han ikke kan selv, at få taget lukket og tækket igen.

Malte Tellerup er forfatter og har udgivet bøgerne ”Markløs”, ”Hedeselskabet”, ”Spræng Fabrikken”, ”MESTRENE” og senest ”Landsbyen genrejst”.

Gamle bore-maskiner i nye hænder

På en asfaltplads i Viborg har to umage naboer fundet sammen om et fælles mødested: et åbent værksted, hvor unge på vej videre i livet kan lære af deres ældre naboer – og omvendt.

I Viborg findes et usædvanligt naboskab. På den ene side af skellet bor modne mennesker i alderen 60+ i boligforeningen Reberbanen 11 A. På den anden holder byens ungdomsskole til. Et umage par, måske. Men naboerne har allerede lært hinanden at kende over pandekager og besøg på tværs af skellet, og nu har samarbejdet også fået et fysisk samlingspunkt.

Mellem skolens røde murstensbygning og boligblokkene ligger en anonym asfaltplads, der tidligere mest var et sted, man krydsede, når man var på vej et andet sted hen. Men det er her, deres nye fælles mødested, Iværkstedet, tager form – et værksted, hvor unge og ældre kan mødes om praktiske projekter og få en sludder.

”Vi var jublende begejstrede, da vi hørte om det,” siger Poul-Erik Chortsen på 77 år, der er formand for boligforeningen. I Iværkstedet kan de to naboer mødes om et fælles tredje: arbejdet med hænderne. I ly for regnvejr kan beboerne reparere ting eller bygge nyt, mens eleverne hjælper til – og mærker, at deres arbejde har værdi for andre.

”Idéen er jo lidt, at vi kan komme ud og få noget erfaring fra ældre mennesker,” siger 17-årige Mikkel Meldgaard.

”Og fællesskabet,” tilføjer klassekammeraten Noah Dybdal på 18 år.

Tips, tricks og livserfaring

Noah og Mikkel går begge på et særligt afklaringsforløb på ungdomsskolen kaldet Forskolen, hvor de får støtte og inspiration til at afklare deres fremtidige uddannelse. Noah vidste ikke rigtig, hvad han skulle efter 10. klasse, men han er glad for at være på skolen. Han kan ikke brokke sig, som han siger. Mikkel går på Forskolen, fordi han dumpede sin matematikprøve i 9. klasse.

”Her har de taget mig under armen og forstået, at jeg har svært ved matematikken. Så nu har jeg lige bestået den og er klar til at komme videre,” fortæller han.

På Forskolen har eleverne ud over boglige fag også praktisk undervisning. De laver mad, dyrker motion – og mandag og torsdag er værkstedsdage. Her bygger de møbler, laver fuglekasser eller hjælper lærerne med praktiske opgaver på skolen. Det bedste, synes Noah, er at stå for sig selv og rode med en nørdet podcast i ørerne. Men han har heldigvis heller ikke noget imod at hyggesnakke med andre imens – det er der nemlig rig mulighed for, når eleverne og beboerne fra Reberbanen mødes i deres nye mødested, Iværkstedet.

Samarbejdet med naboerne har også en anden fordel: Flere af beboerne er nemlig gamle håndværkere og kan lære fra sig. Der bor bl.a. en mekaniker, en elektriker og en tømrer eller to – og Poul-Erik er en af dem.

”Jeg er udlært tømrer, og jeg har altid renoveret mine egne huse,” fortæller han.

”Som gammel håndværker samler man jo bl.a. på boremaskiner – så nu kan noget af mit værktøj få lov at være her.” Mikkel og Noah synes, at det er fedt at blive guidet af nogen, der ved, hvad de laver. Men de kan også lære noget andet af mennesker, der har levet længere end dem selv.

”Vi kan lære af deres livserfaringer,” siger Mikkel.

Fra major til rekrut

”Hvor står I om fem år?” Det er Poul-Erik, der stiller spørgsmålet til de to unge mænd. Mikkel er ikke i tvivl. Om fem år er han færdiguddannet landmand. Noah drømmer om en fremtid i Forsvaret.

”Jeg har jo været soldat i 40 år, så det ved jeg en masse om,” siger Poul-Erik. Han fortæller om sine år som major, sine udsendelser til Kosovo og Irak og om at arbejde med unge soldater på Noahs alder.

Det er også den slags samtaler, der kan opstå i Iværkstedet:

Når unge og ældre mødes om noget praktisk, følger historierne og erfaringerne ofte med.

At lære af hinanden

Poul-Erik glæder sig over, at han og de andre beboere kan give en hånd eller et godt råd med på vejen. Men han får også selv noget ud af det:

”Jeg kan lære noget om, hvordan unge mennesker føler. Hvordan er det at være ung? Man taler så meget om, at ungdommen har det svært, og nu kan jeg komme lidt tættere på og forstå, hvad der rører sig hos dem. Når man er sammen, så udvikler man sig sammen – og danner et fællesskab.”

Selvfølgelig tager det tid, før de unge åbner sig og ”gider fortælle os gamle mennesker noget,” som Poul-Erik siger.

”Det kræver tillid. Det er klart.”

Et frimærke af fællesskab

Det begyndte som et onlinefællesskab for haveinteresserede i Langå. I dag er en forladt plads midt i byen ved at forvandle sig til et fælles mødested, hvor spiselige planter og lokale sorter gror side om side med langsomhed og nærvær.

På en grøn plet midt i Langå stod et gyngestativ uden gynge og et legehus, der var ved at forfalde. Rød-hvidt bolsjebånd advarede mod at bruge pladsen.

”Det startede vel egentlig ved det her bord.” Vicki Lausen sidder ved et bordbænkesæt på græsplænen og kigger ud over pladsen. I sommeren 2024 havde hun og Alexander Rottbøll sagt ja til at mødes med Ida Marie Lebech, som havde fået en idé. De tre kendte hinanden gennem borgerinitiativet Langå i Udvikling og Langå Haver – et online fællesskab, der var opstået i coronatiden.

”Vi ville se, om der var nogen interesse i byen for at bytte frø og planter med hinanden – og den gruppe endte med at vokse i rivende hast,” fortæller Alexander. Rundt om bænken begyndte de at tale om at etablere et fysisk mødested og flytte fællesskabet fra skærmen og ud i virkeligheden. De fik lov at overtage den gamle legepladsgrund midt i byen, og gennem Vores Sted fik de tildelt Værkstedet, som de kalder Frimærket.

At føle sig hjemme

I Langå får folk ting til at ske. Hvis der ikke allerede findes en forening for noget, så er der nogen, der laver én, som Ida Marie siger. Både hun, Vicki og Alexander er flyttet til fra henholdsvis Aarhus og Aalborg og har boet i byen i omkring et årti.

”Vi bor jo stadig i Steen og Irenes hus,” siger Ida Marie og griner. Alexander og Vicki nikker. De skal nok lige gennem et par generationer mere, før de kan betragtes som rigtige langågensere. Som tilflytter bliver det endnu vigtigere at indgå i fællesskaber, forklarer Alexander.

”Fællesskaber, som er baseret på interesser, hvor man lærer folk at kende, betyder vildt meget for at føle sig hjemme et sted.”

Ingen stress

Siden idéen om et grønt samlingspunkt opstod, har de holdt workshops med lokale foreninger, institutioner og skoleklasser for at finde ud af, hvad stedet skal kunne.

”Når folk har været med til at skabe det, så føler man også et dybere ejerskab,” siger Ida Marie.

”Meget tager udgangspunkt i haven. Rundt om på pladsen vil duftende urter, spiselige planter og hjemmehørende arter vokse frem. Tanken er en sanselig skovhave, hvor folk både kan lære om biodiversitet, dyrkning og lokale sorter. De taler om workshops om kompost og færdiggør ivrigt hinandens sætninger. Den skal dufte som skovbund! Den skal være fuld af liv! Og så skal projektet også være bæredygtigt i menneskelig forstand, fortæller Ida Marie.

”Der er ikke nogen, der skal rende og drifte og ordne og luge. Det her projekt skal ikke dræne nogen med stress, men invitere til fællesskab og langsomhed og nærvær. Det er nogle af kerneværdierne.”

”Det her projekt skal ikke dræne nogen med stress, men invitere til fællesskab og langsomhed og nærvær.”

– Ida Marie

Bidrag uden beregning

Vicki er knap så haveentusiastisk som de to andre.

”Indtil videre er det eneste spiselige, vi er lykkedes med at dyrke hjemme ved os, nogle tomater i et drivhus.” Men mødestedet handler også om meget mere end have.

”Det handler også om at samle folk i byen om et fælles mål, lære hinanden at kende og føle en forpligtelse – i den gode betydning,” siger Alexander. Ida Marie nikker.

”Vi vil gerne vise vores børn og hinanden, at man godt kan være sammen og lytte og se hinanden i øjnene.”

For dem handler det om at bidrage – ”uden beregning”, som de siger. Og så handler det om helt konkret at have et sted at mødes. Derfor betyder det også noget, at Frimærket er et fysisk sted i byen og ikke bare en bålplads eller en have.

”Det er et sted, man går hen for at gå ud sammen,” siger Ida Marie. Et egentligt samlingssted, som Vicki kalder det.

Idéerne til Frimærket bliver ved med at vokse frem. Der bliver talt om frøbank, høstfester og plantebytte. Om sanse- og smagedage og et komposttoilet. En tømrer har tilbudt at hjælpe med et snedkerværksted, mens andre drømmer om akvarelmaling, terapiforløb og et pop-up-cykelværksted. For Ida Marie handler mødestedet i sidste ende om noget større:

”Det vigtigste er at inddrage folk, så man mærker det stærke i at bygge noget op sammen med andre – og mærker, at der er noget, der rækker ud over en selv.”

Et sted at slå rødder

Midt i Gellerupparkens fælleshave står Spirehuset – et samlingspunkt, hvor beboere deler stiklinger, dyrkningstips, små retter og historier fra hver deres hjørne af verden.

Fra sin altan på syvende sal kan Helle Hansen lige akkurat skimte Gellerupparkens fælleshave. Mellem boligblokke og snoede stier står 56 højbede rundt om parkens nye mødested, Spirehuset.

Helle har boet her, siden hun var otte år, og nu er hun 61. Hun er formand for afdelingsbestyrelsen i Gellerupparken, og mange kalder hende "Dronningen af Gellerup" – for alle kender Helle.

I årevis har hun været en del af Haveforeningen Grønærten, og allerede i slutningen af 00'erne begyndte hun at drømme om en terapihave.

"Dengang arbejdede jeg i socialforvaltningen i Aarhus Vest, og jeg vidste, at hver tredje familie herude havde posttraumatisk stress inden for dørene. Og så havde jeg set nogle programmer om, at det var godt at give haveterapi," fortæller hun.

På et tidspunkt lykkedes det at få støbt et 100 kvadratmeter stort betonfundament midt i parken med plads til et drivhus. Men projektet kuldsejlede under corona, og i mange år har pladsen stået tom.

I dag står Spirehuset, hvor drivhuset aldrig blev til noget, og rundt om højbedene mødes beboere, som ellers ikke havde fundet hinanden. Nogle har dyrket grøntsager hele livet, mens andre først nu er ved at lære det.

Et græskar, de stadig taler om

Det koster 75 kr. om året at leje et højbed. Her kommer mennesker med vidt forskellige baggrunde: fransk, arabisk, somalisk, sydamerikansk og dansk.

En ung fyr laver sin egen kompost, og sidste år dyrkede han et græskar, der var så stort, at de andre stadig taler om det.

Slagteren fra bazaren længere henne ad gaden havde aldrig haft have før, men nu er han vild med det – og har anskaffet en vandslange, ligesom den han har i sit køkken.

Helle havde egentlig allerede en nyttehave et andet sted og skulle ikke selv have et bed, før hun begyndte at rense et ledigt bed fyldt med mælkebøtter.

”Jeg har en nabo, der er veganer, og jeg havde læst, at man kunne lave spaghetti ud af mælkebøttens stængler. Så jeg gik i gang med alle de der mælkebøtter, og så var der bare fyldt med jordbærplanter imellem. Så nu er det mit jordbærbed!”

Fra nysgerrig til næstformand

Et andet bed deler 53-årige Ilham Mohamed med en håndfuld kvinder fra naboforeningen Toveshøj, hvor hun bor. Ilham flygtede fra borgerkrigen i Somalia til Danmark i 2000, og efter et par år på Fyn flyttede hun til Gellerup. Kort efter modtog hun en invitation til et beboermøde.

”Jeg vidste overhovedet ikke, hvad det var. Jeg ville bare gerne vide, hvad der skete i området. Det var ren nysgerrighed.” Ilham dukkede op som den eneste uden dansk baggrund og den eneste under 60. Da der skulle vælges dirigent, rakte hun hånden i vejret.

”Jeg vidste jo ikke, hvad en dirigent var. Jeg ville bare gerne stille op til bestyrelsen. Men det var først sjette punkt, så jeg måtte vente,” fortæller Ilham, mens Helle klapper i hænderne af grin.

I dag er Ilham næstformand i afdelingsbestyrelsen og koordinator for Bymødrene i Gellerup, et netværk, hvor kvinder støtter andre kvinder i lokalområdet.

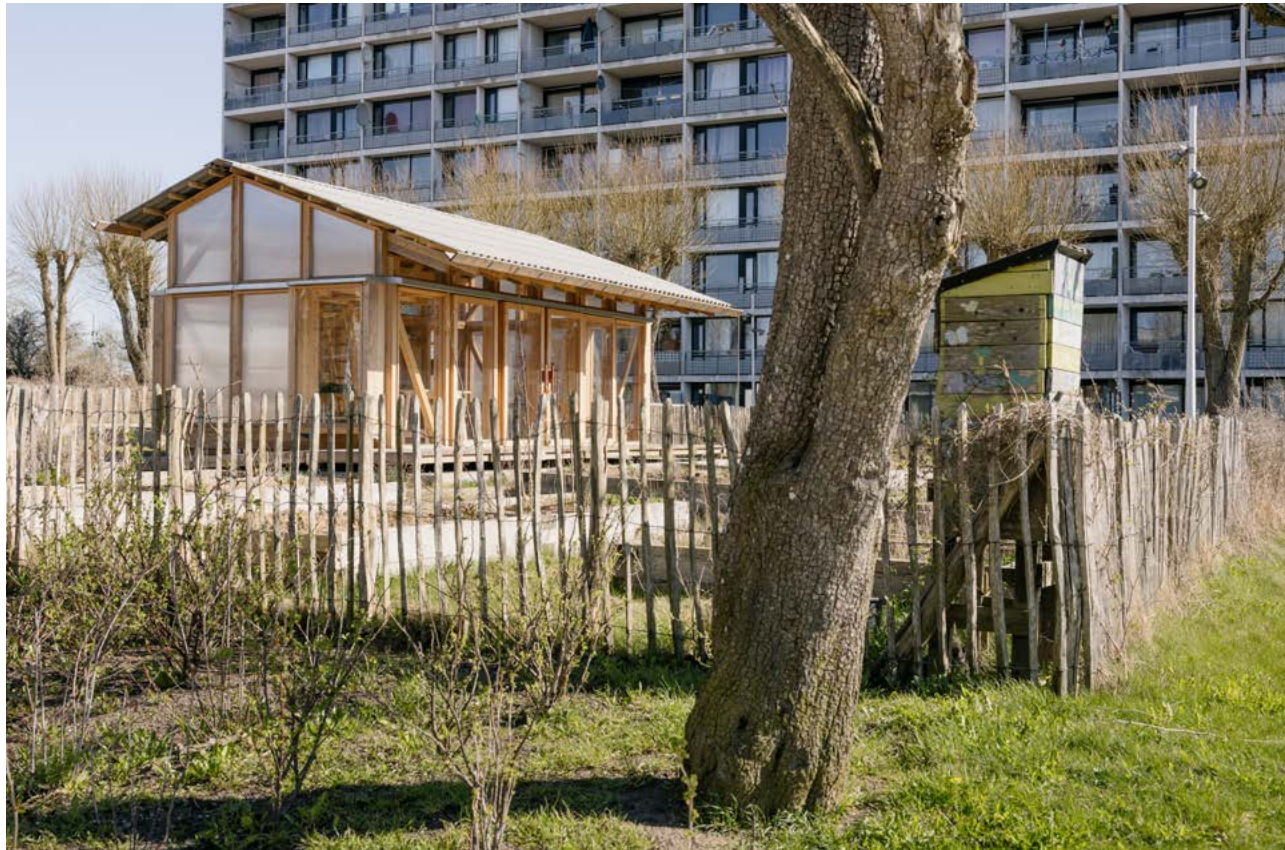
Stiklinger på tværs

Hvad der skal gro i Ilham og venindernes højbed, ved hun endnu ikke.

”Araberne og tyrkerne er gode til at dyrke grøntsager, men vi somaliere er ikke gode til det,” siger hun og ryster på hovedet. De fleste somaliere kommer fra byer og har ikke været vant til at dyrke jorden, forklarer hun.

”Men min mor var rigtig god til det! Vi havde en lille have, hvor hun dyrkede tomater i varmen. Hun var også lige begyndt med vindruer, men så kom krigen.”

Mangler man idéer, er der god mulighed for at lære af hinanden og lade sig inspirere af nabobedet. Mange af områdetys tyrkiske familier er vant til at dyrke squash, spinat og forskellige former for løg, mens Helle er begyndt at dele stiklinger fra sine ribs- og hindbærbuske ud.

Værsgo og smag

Lysten til at indgå i et fællesskab er stor i Gellerup, fortæller Ilham. Flere og flere beboere opdager mødestedet og spørger, om de også må bruge det.

”Så siger vi: Det må I gerne, hvis I også vil have et bed,” griner hun.

Spirehuset kan selvsagt bruges til at forspire planter, men de har også brugt det til at markere vintersolhverv og forårsjævnendøgn. Huset har været brugt til loppemarkeder og fejring af eid, hvor familier grillede udenfor. Når vejret er godt, samles beboerne. De kommer med små retter hver især og spiser sammen, mens børnene leger.

Der er stadig ledige højbede, hvis flere vil være med. Men ét af dem er reserveret til noget særligt: et fælles bed med skiltet ”Værsgo og smag”.

Et klubhus for poesi

På Godsbanen i Aarhus har unge frivillige åbnet et litterært frirum, hvor man mødes om noget, de fleste ellers sidder alene med. Poetisk Klubhus er for dem, der digter i smug, læser højt for første gang eller drømmer om at blive det næste store navn.

I gamle dage holdt Poesirødderne til bagerst på Godsbanen i Aarhus, gemt mellem bogreoler i et gennemgangsrum. Her kunne de mødes, men aldrig være sikre på, at der var ledigt, og indimellem måtte de bede andre flytte sig, hvis de havde planlagt et arrangement.

Alt det er fortid. Nu er Poesirødderne rykket ud af baglokalet og ind i byrummet i deres nye mødested midt i Godsbanens åbne betonlandskab. Langs husets trævægge hænger lyskæder, og i et af vinduerne er ordene "Poetisk Klubhus" bøjet i lilla neon. For 25-årige Benedicte Krusborg fra Poesirødderne betyder det meget at være rykket ud af baglokalet:

"Litteratur er tit noget, der foregår bag lukkede døre, men nu har vi fået vores eget sted midt i Aarhus. Vi er kommet på display, og når det er mørkt, står det oplyst, og man kan kigge ind og se nogen, der sidder og læser eller skriver."

Det er det, Poesirødderne gerne vil: trække litteraturen ud i det åbne, så andre unge kan få øje på den. Måske er der en gut på skaterrampen, der bliver nysgerrig og stikker hovedet ind. Måske opdager forbi-passerende, at de også har brug for poesi i deres liv. Som en anden frivillig, 26-årige Sofie Amalie Rosenstjerne, siger:

"Vi er ikke missionærer, men vi vil gerne præsentere flere for muligheden. Litteraturen skal ud at leve! Det behøver ikke være skræmmende, og vi synes, det skal være lige så nemt at komme ind og skrive et digt og tale om det sidste, du har læst, som det er at gå til koncert."

Mindre præstation, mere poesi

Sofie Amalie er journaliststuderende og har skrevet sine egne tekster, siden hun gik i 10. klasse. Benedicte læser litteraturhistorie og har altid skrevet for sig selv, men fik øjnene op for, hvad et skrivefællesskab kan, da hun kom i praktik hos Det Poetiske Kvarter – det treårige litteraturprojekt, som Poesirødderne er udsprunget af.

”Når man læser så mange store litterære klassikere, kan man godt blive lidt intimideret af selv at skrive. Det kan godt blive tys-tys, hvis man selv aspirerer til at blive den næste store kanon,” griner Benedicte.

”Jeg ved jo godt, at jeg ikke skriver lige så godt som Dostojevskij. Men jeg prøver at sige til mig selv, at det er okay, at man bare er 25 år og skriver digte i sin fritid.”

Og det er hele pointen med Poetisk Klubhus: Det handler hverken om produkt eller præstation, men om at dyrke poesien sammen.

”Det der med at sidde og skrive sammen i stilhed og bagefter læse op eller høre andre læse op, det giver virkelig noget. Man kan få respons og feedback eller bare det, at folk lægger ører til ens tekster. Det giver motivation til at gå hjem og arbejde videre.”

Benedicte skriver næsten kun lyrik. Hun beskriver det som en ekstrem tilfredsstillelse at give sine tanker og følelser form. At et ordvalg rammer en følelse eller oplevelse helt præcist. For Sofie Amalie er det forløsende at skrive.

”Det giver mig en følelse af at forstå mig selv lidt bedre. Jeg bruger det meget til at bearbejde svære ting, og når man først har skrevet noget ned, kan man bedre slippe det. Men lige nu skriver jeg primært post-it-sedler om min kæreste,” fortæller hun. Engang tænkte hun, at alt, hun skrev, skulle udgives. I dag skriver hun mere for sin egen skyld.

”Hvis man slipper tanken om, at det hele skal blive til noget, kan det være enormt befriende.”

Et godt sted at begynde

I Poetisk Klubhus er der skriveworkshops, ordcaféer og forfatterbesøg. De laver skriveøvelser og ordcollager, spiller Scrabble og holder speed-dating, hvor singlerne tager deres yndlingsbog med. Vigtigst er det, at det er et trygt rum, hvor man tør stille sig sårbar, som Sofie Amalie siger. Benedicte nikker.

”Vi ved, hvor sårbart det kan være at skrive, og vi ved, at det ikke er noget, man bare lige gør – især hvis man ikke kender nogen. Så vi prøver at skabe et rum, hvor man kan sænke skuldrene, og tit ender det faktisk med, at folk tør læse ting op, de ikke har turdet før.”

Derfor har Poesirødderne også et slagord, de bruger, når de inviterer til arrangementer: ”Kom sammen, kom alene, kom trygt!” For man behøver ikke at kende nogen. Man behøver heller ikke at skrive godt.

”Det må ikke blive for selvhøjtideligt. Hvis man kan grine sammen og tage pis på sig selv, så bliver det også meget tryggere at læse op. Man kan ikke gøre noget forkert,” siger Sofie Amalie.

For Poetisk Klubhus er til for unge stemmer, der har noget på hjerte, men ikke nødvendigvis ved, hvordan de skal udtrykke det.

”Man skal jo starte et sted.”

Skolen er åben

I landsbyen Velling ved Ringkøbing Fjord ligger skole, børnehave, forsamlingshus og idrætsforening samlet inden for 100 meter. Her er der næsten altid lys i hallen, kaffe på kanden og frivillige, der sætter varer på plads hos købmanden.

På friskolen i Velling står døren altid åben.

"Vi er egentlig ikke så glade for at låse," siger skolens leder, Karoline Reenberg.

Selvom klokken har ringet ud, vrirler det med liv på gangene. Nu er det ikke dansk og matematik, men gymnastik, yoga og kor, man går til. Udenfor samles byens børn og voksne på legepladsen og ved fodboldbanerne. Det er hele Vellings skole – og det er vigtigt, at der er plads til alle, forklarer Karoline.

"Det ville være forfærdeligt at have en skoleleder, der bare sagde, at skolen er vores. Der er rigtig, rigtig mange brugere af vores bygning, og der er da bøvl med det, men det er ikke det, der fylder. Og ting går jo sjældent i stykker!"

"Det er frihed under ansvar," tilføjer Birgitte Kallesøe, som er mangeårig lærer på friskolen.

"Det er vores motto på skolen, men det gælder også hele livet i byen. Der er ikke nogen, der bare køber en fribillet. Alle er på en eller anden måde med til at få stedet til at fungere."

”Der er ikke nogen, der bare køber en fribillet. Alle er på en eller anden måde med til at få stedet til at fungere.”

– Birgitte

Verdens smørhul

Da jobbet som leder på skolen blev ledigt for fem år siden, prikkede en lokal Karoline Reenberg på skulderen. Hun arbejdede på en stor folkeskole i Herning og ledte ikke efter et nyt job, men hun skulle lige ud at kigge:

”Og så falder man bare pladask for skolen og alt det, den kan.”

Birgitte Kallesøe flyttede til Velling i 1993. Dengang var hun 25 år og havde fået job på byens efterskole.

”Vi skulle bare være her tre-fire år og så videre. Men så faldt vi til, vi fik børn, og så var det bare verdens smørhul,” fortæller Birgitte. Hendes karriere som frivillig begyndte i en gren af idrætsforeningen. Det var måske ikke dér, hendes største passion lå, men det vigtigste var at få nogle bekendte og blive en del af noget. Siden har hun siddet i grund-ejerforeningen, i bestyrelsen på efterskolen og på friskolen, hvor hun rykkede til for 24 år siden. I dag sidder hun i lokalrådet.

”I Velling er man vant til at gå efter det, man vil,” fortæller Birgitte og minder om byens slogan: ”Vi vil i Velling!” Et godt eksempel er byens købmand, som kun overlever med hjælp fra et frivilligkorps. På skift tager de imod varer, sætter ting på hylderne og bringer ud til byens borgere.

”Vi ved godt, at de små samfund ikke holder ret lang tid, hvis først butikken forsvinder. Så der er en vældig velvillighed til at få tingene til at køre rundt.”

Formiddagskaffe og fællesskab

Viljen til at bidrage mærkes også på skolen. Da Karoline kom til byen, inviterede hun på kaffe og stiftede det, de kalder Superkræfterne. På kontoret hænger nu en liste over frivillige, som har lyst til at gøre en indsats på skolen. En slags ”kompetencebank”, siger Karoline.

Hun har f.eks. tre frivillige buschauffører, nogle, der vander planterne, nogle, der hjælper til i børnehaven, og nogle, der gør ekstra hovedrent i køkkenet.

”Det er typisk bedsteforældre, men der er også folk med, som ikke har familie på friskolen. Folk bakker bare op, og de er virkelig værdsat.”

Omvendt får de frivillige også noget ud af samvær. Formiddagskaffen og rundstykket rundt om bordet er en stor del af det, fortæller Karoline. Fællesskabet giver også mulighed for at møde mennesker, man ellers ikke ville have mødt. I Velling bor både landmænd, håndværkere, erhvervsdrivende og mange lærere fra friskolen, efterskolen og højskolen.

”Det er en bred palet af folk, man skal forholde sig til, og det er berigende.”

Et sted at falde i snak

I Velling har borgerne fået et nyt sted at mødes. Med 180 graders udsigt over Ringkøbing Fjord står det nye mødested, Landsbytaget, lige uden for skolen.

Det kan bruges til faget Udeskolen, hvor undervisningen foregår under åben himmel, men ligesom alt andet på skolen skal Landsbytaget selvfølgelig være åbent og tilgængeligt for alle. Det er et sted, hvor forældre kan sidde under fodboldkampe. Hvor man kan mødes om aftenen. Hvor børnehavebørnene kan spise deres madpakker, og hvor byens crossfithold kan træne.

”Vi håber, det indbyder til, at man lige slår sig ned. Vi har masser af steder at mødes indenfor, men uderummet kan noget andet, fordi det er så uformelt. Her kan man have det tilfældige møde og falde i snak med nogen, der sidder der i forvejen,” siger Karoline Reenberg.

I december markerede lokalrådet årets længste nat med en solhvervsfest. De mødtes med fakler og gik rundt i byen, fortæller Birgitte Kallesøe.

”Der stod vi under Landsbytaget og sang.”

Øen

Det er dag to eller tre på Robinson-øen. En deltager, en ung mand, er blevet skadet og må udgå. Han bliver båret væk, mens de andre står tilbage på stranden og græder. På det tidspunkt har de kendt hinanden i 48 timer. Måske endda mindre. I virkeligheden er han jo deres modstander – nu har de én mindre, de skal slå ud af konkurrencen. Så hvorfor står de og græder? Hvordan kan det lade sig gøre efter så få timer? Det kan det, fordi de allerede føler så meget for den her mand. De er isole-rede, væk fra alt. Det eneste, de har, er hinanden – og så opstår der en sam-hørighed på rekordtid. Jeg har været ekspeditionsleder på Robinson i mere end 20 år, og jeg bliver stadig overrasket over, hvordan mennesker finder sammen derude – også dem, der på papiret ikke kunne være mere forskellige.

Robinson Ekspeditionen er som et fællesskab på speed. Det er ekstremt og forceret. Idéen stammer fra den engelske tv-producer Charlie Parsons i midten af 1990'erne. "Sixteen cast,

one survivor", som han beskrev det. To hold, et ø-råd, hvor man stemmer hinanden ud – og én, der står tilbage til sidst: Overleveren. Det er essensen af Robinson. En leg om fællesskab. Grundpræmissen er, at du skal finde ind i et fællesskab, og gør du ikke det, så bliver du stemt ud. Er du for svag, bliver du stemt ud, men er du for stærk, ryger du også ud. Tanken er: Vi er på hold sammen, men jeg skal af med jer, alle sammen. Og det er mig, der skal stå alene tilbage.

Det er ligesom min tid som professionel fodboldspiller. På banen kæmper vi for hinanden, så blodet sprøjter, men i omklædningsrummet er vi stadig konkurrenter. For du skal ikke tage min plads. Det er kynisk – ikke mindst i Robinson, hvor der er en halv million på højkant, og hvor formålet er at under-holde seerne. Selvfølgelig ved vores deltagere, hvad de går ind til. Formatet har kørt siden 1998, så der burde ikke være noget, der kunne overraske dem. Samtidig vil jeg vove den påstand, at ingen ved, hvad der venter dem.

I begyndelsen er deltagerne altid gode til at betragte ekspeditionen som en leg. Det er bare et spil, som de plejer at sige. Men en del af spillet er, at de sulten – og overskuddet til at huske, at det bare er en leg, forsvinder med sulten. Og så bliver det pludselig meget alvorligt at blive en del af fællesskabet. Det er meget få deltagere, der formår kun at køre et kynisk spil hele vejen, for maskerne falder før eller siden, og så afsløres de ægte følelser.

Det begynder allerede den første dag på øen. Hold Nord og Hold Syd får hver deres strand, og så skal de have bygget en lejr. Det er et studie i, hvem der tør tage initiativ, og hvem der ikke tør. Alfahanner træder hurtigt i karakter, mens andre personligheder har det svært og ikke føler, at de kan bidrage. Eller får lov til at bidrage. Alle gør en indsats for at komme ind i varmen og vise, at de har en rolle i fællesskabet. Nogle prøver at lave ild, andre leder efter mad. Hvis du er en af de få, der ikke tager initiativ, så bringer du dig selv bagud på point fra start. Det tror jeg er

generelt for fællesskaber – din første opgave er at sørge for, at du passer ind. Og gør du ikke det, så har du problemer – ude på Robinson-øen, men også i det almindelige samfund. Hvis du stikker for meget ud, så er der forhåbentlig en god ven eller en kollega, der tager fat i dig og får dig dirigeret på plads.

I lejren er alle søde og rare mod hinanden. Lige indtil de går i det, vi kalder sync, hvor de sidder alene med en journalist, der interviewer dem. Der fortæller de sandheden. En har måske lige stået og grinet sammen med en anden, mens de byggede lejr, men til kameraet siger han, at den anden er en klovn. Han tror, han ved det hele, og jeg må tælle til 10 konstant. Det er igen en del af underholdningen.

Som oftest har vi lagt nogle materialer til dem på stranden – en machete, noget reb, en presenning. Skal de sætte presenningen op, så de har ly, hvis det regner? Eller skal de prioritere at lægge bambusstokke ud, så de kan ligge hævet over jorden og ikke blive ædt af

sandfluer? Nogle giver bare op: Vi ved ikke, hvad vi skal. Vi kan ikke. De ender måske med at sove på jorden i deres regnslag de første nætter. Andre får taget sig sammen, og traditionelt set er det dem, der samler sig og får bygget noget, der ligner en lejr, som står stærkest.

Som regel foregår ekspeditionen på en øde ø i Asien ved Malaysia eller Filippinerne. Varmen er ekstrem, luftfugtigheden er sindssyg, og det kan piske ned om natten. Man vågner i 40 graders varme, men pivfryser, fordi man er plaskvåd og underernæret. Samtidig er deltagerne 10.000 kilometer væk hjemmefra. Bare det, at de er ude af de vante rammer, skaber en enorm sårbarhed hos de fleste. Jeg tror, vi mennesker har brug for en ramme, hvor vi kan færdes og føle os nogenlunde trygge. Et sted, vi godt kan lide at være, og ret hurtigt indretter deltagerne sig, så de har noget, der ligner en dagligdag.

Det mærker jeg f.eks. sidste år, da en tropisk storm er på vej ind over øen, og vi er nødt til at evakuere deltagerne. De bliver revet ud, sejlet væk om natten og skal bo i et shelter. Det er der nogle af dem, der simpelthen ikke kan over-skue. Mange bliver rasende og kede af det, de skælder ud på mine kolleger på produktionsholdet. Jeg har ingen baggrund som psykolog, men de overreagerer jo, når man tænker på,

at vi flytter dem væk for at passe på dem. De sidder på en tilfældig øde ø 10.000 kilometer væk hjemmefra, en storm er på vej, men nu er den strand pludselig blevet deres hjem. Og når de bliver flået væk derfra, er der nogle af dem, der taber sutten.

Et stykke henne i ekspeditionen får de brev hjemmefra. De sætter sig måske i vandkanten, når mørket falder på, og lader tankerne og følelserne få frit spil. Brevene smadrer ofte den facade, der måtte være tilbage. De minder deltagerne om, at de har forladt deres livs vigtigste fællesskab – familien og vennerne – for at indgå i et fællesskab, hvor risikoen for at blive elimineret og ekskluderet er konstant. På det tidspunkt knækker mange fuldstændigt sammen.

Der er flere eksempler på deltagere, som efter et par uger er færdige. De vil hjem. De kan ikke mere. Savnet er for stort, og det hele er for hårdt fysisk. Hvis du samtidig er havnet på et hold, du dybest set ikke bryder dig om, kan det være virkelig hårdt at sidde i den lejr. Du føler ikke, at du hører til, men du er nødt til at lade, som om du gør – ellers bliver du stemt ud. Der er mennesker, der bliver så hårdt ramt af den følelse af at være isoleret.

”Det eneste de har er hinanden – og så opstår der en samhørighed på rekordtid.”

For et par sæsoner siden er der en ung kvinde, der nærmer sig et sammenbrud. Hun er på et hold, hvor hun ikke fungerer. Der er nogle spydige kommentarer fra de andre, som rammer hende hårdt, og hun føler sig alene. Som produktion spørger vi os selv: Hvor længe kan vi lade det stå til? Det er svært at være vidne til, men idéen med ekspeditionen er jo også, at det skal være hårdt. Man må gerne græde. Til sidst ender vi med at pille hende ud. Jeg ved godt, at der sidder seere og tænker: Du har jo selv meldt dig – kom nu ind i kampen. Men vi når til et punkt, hvor det ikke bare handler om, at det er hårdt at være med i Robinson. De andre reagerer med lettelse, da vi tager beslutningen. Det har også været hårdt for dem at opleve det her unge menneske bryde sammen mentalt, og i det øjeblik træder de uden for tv-programmets ramme og bliver ret hurtigt bare til mennesker. En far, en mor, en ven – alle kender nogen derhjemme, der har haft det svært psykisk. Og det er det samme, der sker her.

Omvendt kan fællesskabet også blive styrket ved, at nogen står udenfor. Nogle år har vi haft De Udstødtes Ø eller Tabernes Ø. De deltagere, der taber den første konkurrence, bliver sendt derud. Vi ved jo, at første-håndsindtryk er afgørende, og nu har de andre den opfattelse, at de er

tabere. De sidder selv derude og laver sjov med det: Nu er vi taberholdet. De er ikke adskilt længe, men længe nok til, at de godt ved, at nu er de anderledes end de andre. De er stemplede. Og hvad kan de, der vandt, samles om? De kender jo knap nok hinanden endnu, men de kan i hvert fald blive enige om, at de andre er nogle tabere.

Robinson udstiller fællesskabets både mørke og smukke sider. Noget af det smukkeste er, når deltagerne bakker hinanden op. Når deltagere er på vej ud, fordi de er syge eller skadede eller savner dem derhjemme, men bliver holdt inde af fællesskabet. Det kan være yngre mennesker, der troede, de havde mere ballast, end de faktisk havde, og ældre, mere modne holdkammerater, der træder til og omfavner dem. Ikke meget anderledes end en kammerat, der har en dårlig dag på fodboldbanen og har brug for støtte fra sit hold. På den måde mimer Robinson jo det virkelige liv. Spillet udstiller, hvor afhængige mennesker er af hinanden. Når man er sulten, presset og 10.000 kilometer hjemmefra, så kan man ikke klare sig alene – så har man brug for fællesskab. Og ofte former deltagerne venskaber for livet.

Jakob Kjeldbjerg er tv-vært og har gennem 20 år været ekspeditionsleder på Robinson Ekspeditionen. Kjeldbjerg er tidligere professionel fodboldspiller.

Bilka, bål og brændenælder

Midt i et af Esbjergs almene boligområder ligger Naturportalen, hvor skolebørn og kvinder fra hele verden mødes for at lære den lokale natur at kende. Sammen går de på opdagelse i nye dyrearter og spiselige planter.

Troels Haas er vant til uventede drejninger, når han underviser i naturen. En dag på tur kom en gruppe elever fra 1. klasse løbende med et syltetøjsglas. I et vandhul havde de fanget en haletudse.

”Da vi kom tilbage på skolen, undersøgte vi, hvad der sker med haletudsen, før den bliver til en frø. Vi griber den undren i nuet, og så bygger vi undervisningen op omkring det,” siger Troels Haas. Han er naturvejleder og lærer for de yngste klasser på Bakkeskolen i bydelen Jerne i det østlige Esbjerg.

Det var Troels, der tog initiativ til det nye mødested, Naturportalen, fordi han drømte om et fysisk læringsrum midt i det grønne. Nu tager han ofte sin 0. eller 1. klasse med derud. De går en lille kilometer gennem et stisystem, inden de når det grønne område, hvor Naturportalen ligger omgivet af egetræer og højt græs.

”Så snart jeg tager mine elever med ud af klasselokalet, så sker der et mindre mirakel, tør jeg næsten godt sige. Der bliver højt til loftet, og pludselig dukker nogle kompetencer og styrker frem, som jeg måske ikke ser, når vi sidder med en matematikbog. Jeg vil gerne give dem den oplevelse af, at når jeg går ud ad døren, så kan jeg noget.”

At opdage naturen

Naturportalen står i Portalparken, der ligger langs Stengårdsvej – et boligområde, som tidligere var på statens liste over parallelsamfund, men som i 2025 blev fjernet fra listen – bl.a. fordi flere beboere nu tager en uddannelse efter folkeskolen.

”Det er jo megafedt. Specielt når man er skolelærer på den lokale skole,” siger Troels Haas.

Da Troels blev ansat, opdagede han hurtigt, at mange af hans elever ikke havde noget særligt forhold til naturen omkring dem. Når han spurgte dem, om de havde været ude, svarede nogle, at de havde været i Bilka.

”I deres univers er det at komme ud, når man kører i Bilka eller i svømmehallen eller på biblioteket. Så er det megafedt at tage dem med ud og møde en hare, der løber over stien, pege på et bøgeblad og vise dem en bille.”

Hvor kvinder kan mødes

Skoleklasserne er langt fra de eneste, der bruger Naturportalen som udgangspunkt for at gå på opdagelse i parken omkring Stengårdsvej. Her mødes også kvinder fra området til fællesspisninger og sanketure, hvor de samler vilde, spiselige råvarer.

Initiativet hedder Det Spiselige Kvarter, og bag det står kunstner Karen Lorentzen sammen med Sayema Khatun og Wiam Alsaid. Bevæbnet med plakater og flyers spredte de budskabet i deres netværk og inviterede venner, naboer og andre interesserede med. Og Wiam lokkede med smagsprøver på sin hjemmelavede pesto af skvalderkål og brændenælder.

”Vi mødes og hygger og hjælper hinanden. Mange af planterne i Danmark har vi aldrig hørt om, så vi lærer noget af danskerne,” siger Wiam, der selv kom til Danmark fra Irak i 1997.

”Vi ved heller ikke, hvilke planter der er giftige,” siger Sayema. Hun kom til Esbjerg for 15 år siden fra Bangladesh, hvor hun også elskede at sanke mad.

”Så da jeg kom til Danmark, tænkte jeg: Hvad kan man spise her?” Noget af det første, hun fandt i den danske natur, var træspinat – en grøn plante med pink skud. I dag har hun indtil flere eksemplarer af planten på sin altan.

En spiselig staude

Fællesskabet samler kvinder fra vidt forskellige steder i verden.

”Vi samler forskellige kvinder, tyrkere, palæstinensere, ukrainere, somaliere – og danskere! Danske pensionister er også meget interesse-rede, og de vil gerne have vores opskrifter,” griner Wiam.

For det går begge veje: Kvinderne lærer den danske natur at kende, men mange af dem er også vant til at spise planter, som de færreste danskere bruger i køkkenet. Toppen af kartoffelplanter. Græskarblade. Tidsler. Stauden hosta, som man i Danmark dyrker som en prydblade, men som i Asien er en spiselig delikatess.

”Vi lærer af hinanden. Der er forskellige kulturer og forskellig mad,” siger Wiam.

At lære fra sig

Rundt om Naturportalen har Wiam, Sayema og de andre kvinder også haft fælles plantedage med børnene i området. De har bl.a. fundet et område med ramsløg, som de er i gang med at sprede ud.

De har plantet surbær, solbær, ribs og boysenbær. Bærmispel, sødskærm, rabarber. Mynte og spisekastanjer! Et af målene er, at kvinderne skal give deres viden om planterne videre til børnene på de lokale skoler og lære dem at lave mad ved Naturportalens bålsted. Indtil videre er frøene sået. Som Wiam siger: ”Nu venter vi bare på, at det hele vokser.”

”Så da jeg kom til Danmark, tænkte jeg: Hvad kan man spise her?”

– Sayema

Tønder efter skoletid

I Tønder er der langt mellem busafgangene og få steder at danse. De unge kunne hurtigt blive enige om, at det godt kan være surt. Derfor har de skabt deres eget sted, hvor man kan mødes efter skole, og der er plads til alle.

Leonora Van Pagee bor kun 10 kilometer fra handelsgymnasiet i Tønder. Alligevel tager det hende omkring en time at komme hjem med offentlig transport. Bussen kører tre gange om dagen, den sidste klokken 18. I weekenderne går den slet ikke.

Tønder er en af landets største kommuner målt på areal, og mange unge pendler langt for at komme i skole. Hvis Leonora mødes med sine venner hjemme hos nogen, kræver det, at alle bliver hentet af deres forældre.

”Ens forældre gider jo ikke være taxachauffører hver dag. Jeg tror også, det er derfor så mange unge engagerer sig i, at der sker noget. For hvad skal man ellers lave?”

Leonora er en del af Tønder Unge- og Kulturråd, som har arbejdet for at skabe et sted, hvor unge kan mødes. Mødestedet kalder de ganske enkelt Vores Sted, og det ligger ved en sti, der går mellem Tønders to gymnasier. På den ene side ligger handelsgymnasiet og togstationen, på den anden busstationen og STX og HF.

”Idéen med placeringen var, at det skulle være et knudepunkt mellem den offentlige transport og de to største uddannelsesinstitutioner,” siger Carl Marius Gaarde, der også er medlem af ungerådet.

”Så det er et sted, hvor folk kan vente på bussen eller toget – men også bare et åbent sted, som alle unge kan bruge.”

Fra brok til handling

Carl Marius og Leonora har været med siden ungerådets begyndelse i februar 2024. For dem handlede det meget om muligheden for at ændre noget.

”Vi var allesammen rigtig gode til at gå og brokke os over, at der ikke skete noget i Tønder. Nu var der faktisk nogle voksne, der tog de unge seriøst og gav os indflydelse på, hvad der skulle ske i byen,” fortæller Leonora.

Carl Marius havde også opdaget, at hvis ikke der var nogen, der tog initiativ, så skete der bare ikke noget.

”For at citere Bølle Bob: Vi får ikke andet skæg end det, vi selv kan finde på. Og så gav det virkelig meget at møde andre unge med forskellige baggrunde, der havde lige så meget engagement og gejst for at lave noget rigtigt fedt for vores lokalsamfund.”

Alle Tønders unge

Carl Marius og Leonora er vokset op med historier fra dengang deres forældre var unge, hvor der var flere diskoteker, spillesteder og værts-huse at vælge imellem. De oplever, at der i dag mangler steder, der passer til unge i deres alder.

”Vi manglede virkelig et sted, hvor man kunne skabe fællesskaber og møde mennesker uden for ens egen boble. Uden for ens egen klasse eller ens uddannelse,” siger Leonora.

Derfor var mødestedet noget af det første, Tønder Unge- og Kulturråd kastede sig over. Men de arbejder også for bedre busforbindelser og flere kulturevents. Et af udvalgene er dedikeret til unges mentale helbred.

”Så vi repræsenterer alle Tønders unge. Ikke kun dem, der mangler et diskotek, men også dem, der har svært ved at gå på en uddannelse eller passe et arbejde og derfor mangler et socialt fællesskab.”

Et symbol på noget større

I dag er mødestedet ikke kun et sted, hvor man slår tiden ihjel, mens man venter på bussen. I de hjemmebyggede pallesofaer mødes unge for at hænge ud efter skole. Ungerådet holder kreadage og brætspilsaftener, og i weekenderne mødes folk for at spise en is eller drikke en øl. Carl Marius har tit siddet dernede med sine venner.

”Sidste sommer brugte vi huset til at læse op sammen. Mellem eksa-menerne sad vi dernede i stedet for at sidde på skolen og blive nervøse sammen med dem, der var oppe,” fortæller han. Men mødestedet er også blevet et billede på noget større.

”Det er blevet et symbol på, at der kan ske noget meget hurtigt, hvis der er nogen, der arbejder for det – og det har givet blod på tanden til at gøre mere.”

Leonora nikker. Interessen mærkede de især, sidst der var general-forsamling i Tønder Unge- og Kulturråd, hvor endnu flere ville være med, og der var kampvalg om pladserne.

Fra sidelinjen til holdet

I Odense Giants kan alle blive en del af et hold – også dem, der har det bedst for sig selv, og forældre, der står på sidelinjen. Christina Boeriis troede egentlig bare, hun skulle følge sin søn til softball, men to år senere spiller de begge flere gange om ugen.

For godt to år siden sad Christina Boeriis og kiggede gennem et stålhegn. På den anden side var hendes søn Vilmer til prøvetræning hos softballklubben Odense Giants. Boldene fløj gennem luften med op mod 120 kilometer i timen, og rødt støv hvirvlede op fra grusbanen. Der gik ikke længe, før træneren spurgte Christina, om hun ikke skulle være med. Efter lidt overtalelse lånte hun en handske.

”Ved du hvad, kom på søndag – der træner vi med slowpitch-holdet,” sagde træneren. Slowpitch er softballverdenens svar på et oldboyshold – for mænd og kvinder. Søndagen efter holdt Christina parkeret foran klubben.

”Jeg sad i bilen og tænkte: Jeg gør det ikke. Jeg kan ikke. Jeg kan ikke overskue det. Jeg kender ingen mennesker, og hvad hvis jeg bare er elendig og pinlig?”

Christina kunne lige så godt være vendt om og kørt hjem. Men hun steg ud af bilen.

”Så var det bare megasjovt! Pludselig syntes jeg, det var det sjoveste i verden at gå til rundbold. For det er jo basalt set en avanceret form for rundbold, vi spiller,” siger hun.

”Bare mere kompliceret og med flere regler,” tilføjer sønnen Vilmer Boeriis. Mor og søn er nu afsted tre gange om ugen plus kampe, og Vilmer er på ungdomslandsholdet.

”Der er bare et eller andet smukt i, at jeg har fundet et fællesskab med mit barn, som ellers lige har den alder, hvor de søger væk fra en som forælder.”

Ny hobby som 50+

Historien om Christina og Vilmer Boeriis er langt fra usædvanlig for Odense Giants. Tværtimod: Forældre kører deres børn til træning, venter på sidelinjen, og pludselig bliver de selv kapret. For Christina, der ikke har gået til noget i mange år, føles det som noget af en overvindelse.

”Jeg har faktisk optur over, at det kan lade sig gøre. Det er da fedt at finde en ny sport, når du er 50 plus!”

På dameholdet har flere dyrket softball, siden de var børn, og nogle er endda på landsholdet.

”Meget kan man sige om mig, men jeg løber ikke særlig hurtigt, og jeg er lige startet. Og så står jeg sammen med nogle, der er sindssygt dygtige. Men det er der plads til. De ser i hvert fald sødt på mig, selvom jeg ikke griber bolden altid,” griner hun.

Sammenhold for introverte

I Odense indrømmer de gerne, at softball er en lidt nørdet sport, der ofte tiltrækker nogle af dem, som ikke føler sig hjemme på et almindeligt fodbold- eller håndboldhold, men som alligevel savner et fællesskab.

”Vi har både de ekstroverte og dem, der synes, det er lidt svært at være sammen med andre mennesker. Man er en del af et hold, men man går også meget ude i marken for sig selv, og der er bare plads til at være, som man nu engang er,” siger Christina.

Samtidig foregår fællesskabet i Odense Giants ikke kun på banen. Den første fredag i måneden hiver de grillen frem og holder klubaftener. Mange hænger ud både før, under og efter træning, og derfor glæder klubben sig også til at få det nye mødested Homeplate’n – et klubhus med plads til både spillere og forældre på sidelinjen. For Christina er den del mindst lige så vigtig som selve spillet.

”Det handler også om at lære Vilmer at være en del af et fællesskab. At man passer boden, når de andre spiller. At man kommer til træning med de små, selvom man er en stor langlemmet teenager, der måske ikke helt gider. Og så er det bare hyggeligt at være en del af en flok.”

Det synes den langlemmede teenager heldigvis også.

”Jeg kommer ikke kun for at træne. Jeg kommer også for at være sammen med mine venner. De er vildt hyggelige, og det er bare fedt at være her,” siger Vilmer.

Fra container til klubhus

I mange år har Odense Giants bare manglet et rigtigt sted at mødes. I regnvejre er det eneste sted at søge ly klubbens 12 meter lange container, som er fyldt med bats, hjelme og andet udstyr. Derfor er begejstringen også stor over det nye klubhus, Homeplate'n, opkaldt efter den base, spillerne skal nå for at score point.

”Det bliver virkelig dejligt at få et klubhus, hvor man kan gå indenfor, som ikke er en container,” som Christina siger.

I klubhuset er der plads til bløde møbler, hvor både spillere og forældre kan slå sig ned mellem træning og kamp. Et sted med plads til dem, der nogle gange har brug for at trække sig lidt fra banen – og til fællesskabet.

”Selvom mange af de unge egentlig er så store, at de ikke behøver at have deres forældre med til softball, så kommer mange alligevel troligt – fordi der også er et fællesskab på sidelinjen.”

Atelier forbudt for voksne

Ofte er kunst noget, man laver alene på sit værelse. Men i De Unges Atelier i Odense kan unge mødes om at male, sy, tegne – eller det kreative udtryk, de lige har lyst til.

De voksne havde egentlig peget på et mødested med mange vinduer, men Aya var ikke enig. Nej, de havde brug for skyggepladser til deres kreative projekter. Derfor valgte hun, at det skulle være et mødested med flere vægge.

”Det handler jo om at komme med sin mening. Det hedder: Ung. Med. Mening. Ikke?”

Aya Blirup Jensen er 18 år, og Ung Med Mening er et fællesskab, hvor unge laver projekter og arbejder med ungedemokrati. Det var i Ung Med Mening, at idéen til mødestedet blev født. Nu ligger De Unges Atelier i den odenseanske bydel Blangstedgård mellem gamle bindingsværksbygninger, store træer og stråtede tage. Blandt atelierets nærmeste naboer er ungdomsskolens musiklaboratorium og en modeljernbaneklub.

”Vi søgte om et sted, hvor vi kunne få mulighed for at lave det her ungestyrede kunsthus, fordi det har vi manglet,” siger Aya. Spiller man fodbold, mødes man på boldbanen. Spiller man musik, går man i øvelokalet. Men hvis man laver kunst, sidder man typisk derhjemme.

”Så De Unges Atelier er et forsøg på at skabe et fællesskab omkring kunsten.”

Gamle lærreder og nye idéer

Ved siden af Aya sidder den jævnaldrende Caroline Riise. Hun er også en del af styregruppen bag De Unges Atelier og har været med til at forme mødestedet fra begyndelsen.

Da huset skulle indrettes, tog de to på genbrugsjagt. De ragede ting ned fra hylderne og fyldte indkøbsvognen med gamle lærreder, der kan males over, og en kasse fuld af broderimønstre, som kan få nyt liv.

En strikkeklub på den anden side af gårdspladsen donerede planter, og de unge fik lov til at låne værker fra kunstudstillingen Young Artists for alle fynske unge.

”Det kan jo hurtigt blive lidt surt at have et kunsthuse uden kunst,” som Aya siger.

Meningen er, at huset hele tiden skal kunne ændre sig efter dem, der bruger det. Staffelier og borde kan flyttes rundt, og man kan male, tegne, sy, brodere eller lave lige det, man har lyst til.

Oprindeligt skulle stedet hedde Young Arthouse, men de unge syntes, at navnet De Unges Atelier bedre kunne rumme mange forskellige kreative projekter.

”Hvis der pludselig er mange, der spørger, om vi kan lave ler, så finder vi ud af at gøre det i en periode. Det er dem, der bruger huset, som skal være med til at bestemme.”

Frihed til at bestemme

Det er meget definerende for huset: Det er de unge, der bestemmer. Aya og Caroline lærte hinanden at kende gennem Odense Fælleselevråd, som samler elevråd fra hele kommunen. Da de gik ud af folkeskolen, fortsatte de sammen i Ung Med Mening. For dem begge handler det om at gøre en forskel for andre – og bruge deres stemme, selvom de er unge.

”Hvis der er en voksen, der kigger dig over skulderen, så har man måske ikke lyst til at snakke, som man ellers ville gøre. Når vi bare er os, kan vi snakke mere frit med hinanden.”

I De Unges Atelier er det dem, der bestemmer, hvordan det skal se ud, hvad der skal være, og hvad der skal foregå.

”Vi bestemmer næsten det hele. Det eneste, vi ikke bestemmer, det er sådan set, hvor mange penge vi har.”

Sammen om kunsten

Kunsten bruger de også selv. Caroline tegner, maler og arbejder med ler. Aya tegner mest. Hendes mor er animator, så det er nærmest ”kommet ind med modernælken”, som hun siger.

Det meste af deres liv har de været vant til at sidde alene og være kreative – men det kan noget andet, når man sidder sammen.

”Hvis man tegner sammen med andre, får man mere af det sociale, og man kan læne sig op ad hinanden, hvis noget driller. Nogle kommer også bare og snakker, fordi det er hyggeligt,” fortæller Aya.

Caroline nikker. På kunstlinjen på hendes efterskole var hun en del af et kreativt fællesskab, hvor hun hele tiden fik inspiration fra de andre.

”Det er nemmere at gå i stå, når man er alene og ikke får inputs udefra. Når man sidder sammen med andre, får man også mere respons på det, man laver. Det er en rar følelse,” siger hun.

Større end dem selv

De Unges Atelier er blevet mere end bare et fysisk sted at samles om kunsten, fortæller Aya.

”For mig giver det så meget glæde at være med til at lave noget, der er større end mig selv. Jeg ville stå helt alene, hvis ikke jeg havde sådan et projekt at arbejde for.”

De unge håber især på én ting: At flere finder stedet og vil elske det lige så meget, som de gør, så det lever videre og ændrer sig over tid.

”Drømmen er også, at der er nogle, der gerne vil drive det videre.

For vi kan jo ikke gøre det for altid,” siger Caroline.

”Vi er ved at blive gamle,” siger Aya. De to 18-årige griner.

”Vi bestemmer næsten det hele.
Det eneste, vi ikke bestemmer, det er
sådan set, hvor mange penge vi har.”

– Caroline

En have på havet

Faaborg Fjordhave er en forening af havbønder. Deres fælles have ligger i vandet ud for kajen i Faaborg Havn. Her dyrker de muslinger og samles om glæden ved at producere en klimavenlig fødevare med respekt for naturen og havmiljøet.

Det er en dejlig solskinsdag i Faaborg. Byen ligger smukt og roligt ud til fjorden, et par legesyge marsvin bryder havoverfladen med et lille hop, en herre i havkajak sejler forbi.

”Det er da min mand, der kommer der,” udbryder Lone Holmsberg og vinker ud mod havkajakken.

Vi sidder yderst på havnemolen, hvor Faaborg Fjordhave dyrker muslinger i et lille havbrug, der ligger og duver i bølgerne nogle meter fra kajen. Idéen havde Lone med i kufferten, da hun flyttede til Faaborg for fire år siden. Hun er biolog og udvikler undervisningsmateriale til gymnasieskolen.

”I Middelfart er der en stor havhave, som jeg brugte i undervisningen. Da jeg flyttede her til byen, tænkte jeg, at sådan en skal vi også have,” fortæller Lone, der tog initiativet op sammen med veninden Frederikke Rørth.

Charlotte Ferdinand kom med om bord efter en snak i kajakklubben. Hun driver sin egen virksomhed, der arbejder med bogføring, og var ikke svær at overbevise.

”Jeg er en, der bruger havet rigtig meget, jeg elsker at svømme og dykke. Jeg syntes, at det lød spændende at være med til at skabe en nyttehave på havet, hvor man både gør noget bæredygtigt og får et fællesskab op at stå,” fortæller Charlotte.

Sådan kom foreningen i gang. Det var i 2023, og i dag er 67 husstande fra byen med. Og det er i sig selv en rigtig Faaborg-historie. For Lone og Charlotte er helt enige om, at Faaborg er en by, hvor det er nemt at møde nogen og få noget til at ske.

”Folk er bare enormt interesserede og imødekommende og vil gerne én,” fortæller Lone. ”Og så bor her mange i vores aldersgruppe, hvor børnene er blevet store. Der er rigtig mange frivillige og rigtig meget aktivitet. Faaborg er lidt en legeplads for folk i vores alder,” fortsætter Charlotte.

Hop i vandet og høst

Selve fjordhaven består af 36 to meter lange 'netstrømper', der hænger fra bøjer i overfladen. Muslingerne sidder på nettet, hvor de stille og roligt vokser til spisetørrelse. Når muslingerne gyder, svømmer de små larver frit rundt i vandet. Nogle af dem sætter sig på strømperne, og sådan vokser bestanden. Det tager ca. halvandet år, før en musling er klar til høst.

"Ideen med en havhave er, at man kan komme ned og høste lokale råvarer, og så hjælper vi samtidig havmiljøet, fordi muslingerne fjerner en masse alger i vandet, når de ligger og filtrerer vandet for planteplankton. På den måde giver vi mere tilbage til naturen, end vi tager," forklarer Lone.

Høsten af muslinger foregår ved, at nogle af medlemmerne hopper i vandet, man bugserer i fællesskab strømperne på land, og så sorterer man muslingerne. De store og spiseklare muslinger bliver på land, mens alle de små kommer i strømperne igen og bliver sat ud. Og så er det tid til belønningen, fortæller Charlotte.

"Vi laver en fælles suppe med de store muslinger, og hvis der bliver nogen tilovers, får medlemmerne dem med hjem. Der er altså noget besnærende ved at stå udenfor og lave muslingesuppe sammen."

Tangøl og strikkeklub

Havbøndernes nye mødested ligger på kajen lige ved havhaven. Det giver nye faste rammer om foreningens samvær. Man kan samles og hygge, klæde om og opbevare grejet. Og der dukker hele tiden nye idéer og projekter op.

Foreningen har bl.a. kontaktet gymnasiet, en folkeskole og den lokale friluftsskole med henblik på at lave aktiviteter med børnene og de unge. Og så skal havbruget forbedres, så det i stedet for den simple konstruktion med orange bøjer kommer til at bestå af en flydeplatform, der er forbundet til kajen med en landgangsbro.

"Når vi får vores nye flydeplatform, vil vi også begynde at dyrke tang. Der er allerede en gruppe af medlemmerne, der gerne vil i gang med at lave tangøl," fortæller Lone.

"Og vi er også ved at lave et strikkeudvalg," supplerer Charlotte. "De sokker, som vi bruger til at dyrke muslingerne, kunne godt være i et mere bæredygtigt materiale. Så nu vil vi se, om vi selv kan lave nogle, der er bedre."

Lone, Charlotte og de andre bønder planlægger også en lille have med højbede på kajen ved mødestedet, så man kan dyrke urter til suppen. Og med det nye mødested er der god plads til, at folk kan kigge forbi. Naboerne på molen er træsksforeningen og amatørfiskerforeningen. Mon ikke de kommer over med en fisk til grillen og sludrer lidt. Vi er jo i Faaborg.

Hovedgaden

”Jeg går ud for at købe en konvolut, fordi jeg har det hamrende sjovt, mens jeg køber en enkelt konvolut. Jeg møder mange mennesker. Jeg ser nogle strålende babyer. Der kører en brandbil forbi. Jeg giver dem to tomles op ... vi er på jorden for at dalre rundt.”

– Kurt Vonnegut

Flere gange om ugen er jeg i en ny dansk by. I de store, i de små, i dem, der næsten ikke er der. Mit arbejde er at holde foredrag, og jeg har ikke kørekort. Derfor bruger jeg en stor del af mit liv på at finde vej fra togstationen. Jeg går helst. Det er i forvejen svært at få hovedet til at følge med kroppen, når man rejser på tværs af øer, byer og lande med mere end 100 kilometer i timen, men jeg har opdaget, at det hjælper, hvis jeg lander blødt med en gåtur.

Derfor er jeg i besiddelse af et årtis fuldstændig anekdotisk empiri. Den er indsamlet på handelsstrøg, i villakvarterer, parker, og når jeg nogle gange må vende om i en gyde. Empirien taler

sit tydelige sprog: Jeg er helt alene på gaden. Selv når jeg går ned ad hovedgaderne, er det bare mig. Den lokale bodega er tit det eneste sted, hvorfra der klinger en hæst, svag latter.

Men der er heller ikke altid så meget at se og lave. For det er ikke bare min følelse, at der er blevet stille i småbyerne, det er noget, vi har data på. Ifølge SMVdanmark har vi et markant problem med butiksdød i Danmark. Siden 2013 er 4.500 butikker over hele landet lukket. Hvor der før var 3,2 butikker pr. 1.000 indbyggere, er der nu 2,5. Store dele af vores forbrug foregår på nettet, og i samme periode er de butikker, der klarer den, ofte flyttet fra hovedgaderne til shoppingcentre. Centre, som man typisk tilgår med bil fra oplandet. Det er altså ikke bare noget, jeg bilder mig ind. Mange små byer er forstummet.

Udviklingen har haft en stor, forandrende konsekvens for alle os forbrugere: Tingene er blevet billigere. Når du køber noget i en lokal butik, så betaler

du deres husleje, løn og pension, og du giver også lidt ekstra for at dække udgiften til de ting, de ikke får solgt. Sådan er det, hvis regnestykket skal give mening for en lille erhvervsdrivende, der f.eks. sælger tøj. Anderledes ser det ud for giganterne. H&M i et center nyder godt af såkaldte stordriftsfordele: kæmpe center, kæmpe salg, billig husleje, mindre tab pr. trøje. Så man burde antage, at vi alle var blevet gladere. Vores tøj er billigere, og derfor er produktiviteten øget. Vi skal alle sammen arbejde færre timer for at få en trøje. Hvis vi virkelig satte pris på de lokale butikker, synger den etablerede økonomiske teori, så ville vi prioritere at handle der, også selvom de var dyrere. Den øgede pris, vi betalte, ville afspejle den værdi, vi sætter på butikkerne. Men sådan tror jeg ikke nødvendigvis, alle danskere har råd til at tænke. Særligt ikke i de områder af Danmark, hvor butiksdøden er størst, nemlig de steder, hvor folk har de laveste indkomster. Det er steder som Lolland, Odsherred og Aabenraa. Her handler prisforskelle ikke bare om

præferencer, men om mad på bordet og vinterstøvler til ungerne. Men bare fordi man ikke har råd til at betale ekstra for at handle i en lokal butik, betyder det så, at man ikke sætter pris på den?

En lille rund ven

I 2022 gik en kæreste og jeg fra hinanden, og jeg skulle til at bygge et nyt hjem til mig selv. Det var en periode, hvor jeg følte mig som en fersken: Der skulle intet til, før jeg fik et gok. Tårerne kunne få frit løb over en sørgelig sang i højttalerne i Netto, og romantiske komediefilm var bandlyst.

Det var midt i dette livskaos, at det gik op for mig, at jeg ikke havde nogen støvsuger. Så jeg gik på nettet. Det var i min skrøbelige tilstand fuldstændig uoverskueligt, og der var så mange forskellige. Et øjeblik var jeg i et anfald af det, de vist kalder self care på Instagram, ved at købe den dyreste maskine, jeg overhovedet kunne finde. Jeg var en girlboss, der kunne stå på mine egne to

ben, og selvfølgelig skulle jeg have en støvsuger til 5.000 kr., tænkte jeg! Efter at have slået lidt koldt vand i blodet bestemte jeg mig dog for, at det måske ikke var den bedste idé. Jeg anede intet om støvsugere og besluttede mig for at besøge en butik. Den var lillebitte og lå på Jagtvej. Da jeg kom ind ad døren, så jeg det største smil, jeg havde set i flere uger:

”Hvad kan jeg hjælpe dig med?”

”Jeg har ikke nogen støvsuger, og min lejlighed er blevet meget, meget ulækker.”

”Det er klart, når du ikke har en støvsuger, men det har vi!”

Herefter fulgte nogle opklarende spørgsmål: Hvor stor er din lejlighed, hvor tit kan du godt lide at støvsuge, har du dyr, hvad er dit budget? Svarene var en livsstatus: 53 kvadratmeter, og det er bare mig, så sjældent som muligt, nej, helst langt under 5.000 kr.

Og frem tog han en let lille støvsuger, rund som en kugle. Den lignede en karakter fra en Pixarfilm, jeg fik med det samme lyst til at sætte øjenklistermærker på den og give den et navn.

”Den er perfekt til dig,” sagde han. ”Nu bliver der fint hjemme hos dig.”

En skamfuld tanke slog ned i mig: ”Jeg kan sikkert finde den her lille kugle billigere på nettet.” Men jeg kunne ikke vente og købte den.

Så snart jeg kom hjem, satte jeg den i og begyndte at suge. Og han havde ret, den var perfekt til mig. Den gled rundt som en drøm, fjernede støvet og gjorde pludselig lejligheden lidt hyggelig. Det var rart at gøre rent. Jeg var trods alt

ikke død endnu! Der var en fremtid, hvor jeg måske ville have gæster her, ligge og læse, se en sjov film, drikke et glas vin. Måske ville der faktisk blive fint hjemme hos mig.

Han vidste noget, jeg ikke vidste, og brugte den viden til at forbedre mit liv. I dag ville man nok spørge en chatbot om, hvad den bedste støvsuger er, og svaret ville måske alligevel ende på den lille runde, der nu hedder Frede. Men jeg har aldrig glemt den mand, der hjalp mig, og i årene derefter har jeg været hos ham, hver gang jeg skulle have nye poser til Frede. Vi kender hinanden, og jeg har stået derinde i både shorts og stiletter og senere store vinterstøvler og en kæmpe dynejakke, mens lyset er faldet på forskellige måder ind i den proppede, lille butik.

En lille butik i Paris

I Marais-kvarteret – som jeg tror mange af Paris’ turister vil kalde byens hyggeligste – kan man finde de mærkeligste små forretninger. Jeg har selv købt nogle skønne strømper med billeder af fugle til en meget ornitologisk interesse-ret mand i min nære familie. Man kan få alskens oste, pølser, chokolader, håndsyede lædertasker, gamle smykker, virkelig grim kunst, virkelig smuk kunst, babylegetøj af træ, hatte i alle farver og former, køkkengrej og croissanter. Ofte i butikker, der er gået i arv i generationer. Det er ikke alle de butiksdrevende, der er lige servicemindede, men man kan være sikker på, at der ikke findes en person på den side af Seinen, der ved mere om sokker end personalet i den butik, hvor jeg handlede. Hvis de lokaler skulle lejes ud på markedsvilkår, ville de aldrig have en chance. Så mange mennesker er der trods alt ikke, som har brug for sokker med billeder af fugle.

Så hvordan overlever de?

Gennem hele sin periode som borgmester fra 2014 til 2026 arbejdede Anne Hidalgo for at styrke et unikt, politisk initiativ. Kommunen i Paris opkøber erhvervslokaler og lejer dem billigt ud til små lokale butikker. Hidalgo var bekymret for, at hvis ikke de passede på, så ville Paris kun bestå af Sephora, McDonald’s og Zara. Og det er måske det, der er ved at ske i København. Efter 32 år lukkede tøj- og konceptbutikken Storm i København i maj 2026, og som en af de primære årsager til lukningen fremhævede ejeren, at de store kæder simpelthen kan betale en hyre, der kun er mulig med stordriftsfordele. Han begræd tabet af det, han kaldte ”Københavns sjæl”. Og det er spørgsmålet om sjæl, der måske er vigtigst her.

I Paris har man nemlig erkendt, at for både turister og beboere tjener butikker ikke bare en økonomisk funktion. De tjener en social. De får os ud på gaderne, hvor vi møder hinanden. Vi opnår en intimitet med der, hvor vi bor, men også med det, vi køber. At kigge på nogle skøre sokker kan være sjovt, også selvom man ikke køber dem.

Når jeg går rundt i Marais (eller Pisserenden i København, Østergade i Maribo, Faaborg eller Kolding, Søndergade i Frederikshavn eller Ryesgade i Aarhus), så får jeg ikke bare noget ud af de butikker, jeg selv handler i. Jeg får noget ud af alle de butikker, jeg går forbi, fordi de skaber liv. De giver mig en følelse af aktivitet, af at dele det offentlige rum med andre. Jo flere steder at besøge, jo større mulighed er der også for, at jeg møder nogle, jeg kender. Eller, som Vonnegut skriver, ser nogle søde babyer. Byen føles levende. Og det gør det muligt at sælge ting, som måske ikke sælger nok til at

konkurrere med Sephora, men som skaber meget glæde, både for køber og sælger.

I Paris bor Emmanuelle Fayat, der stemmer og bygger violiner til symfoni-orkestre. Hun udtalte til New York Times i 2024: ”Jeg ved intet om marketing, og jeg har aldrig spurgt mig selv, hvordan jeg skulle blive rig. Jeg vil bare gerne gøre mit arbejde. Jeg elsker min profession mere end penge.”

Livet er fuldt af små besynderligheder. Et barn, der græder, en violin, der skal stemmes, en støvsuger, der skal suge os ind i en ny del af livet. Alle de ting er selvfølgelig en del af markedet, men de er også en del af samfundet. I disse år taler vi med rette meget om infrastruktur. Om broer, veje, våben og fabrikker. Men der er også noget, der hedder social infrastruktur. Det er den måde, vi bevæger os rundt på, og de muligheder, vi får for at gøre det. Når vi vælger at handle på nettet, så vælger vi at spare nogle penge og noget tid. Det er helt forståeligt. Spørgsmålet er, om svaret for det offentlige rum skal være kollektivt og ikke blot bestemt af individers vaner og luner. Hvad er en butik, og hvad er værdien af den? Det er der ikke noget tal eller nogen pris, der kan fortælle os. Men hvis man har været så heldig at gå igennem Paris en forårsdag, hvor de gamle boghandlere sidder og læser ude foran deres butikker med en sort kaffe og snakker med forbipasserende, er det svært ikke at tænke, at de skaber noget stort, varmt og vigtigt.

Emma Holten er forfatter, debattør og foredragsholder. Holten beskæftiger sig med feministisk økonomi og aktivisme og udgav i 2024 bogen ”Underskud: Om Værdien af omsorg”.

Kurt Vonnegut er citeret fra essayet ”Why I Write” i bogen ”Palm Sunday”.

Missionen er fællesskab

Ommel Beboerhus var engang byens missionshus. I dag er det et hverdagsmødested, hvor man samles om alt fra yoga til madklub og fredagsbar. Rundt om huset har beboerforeningen skabt en åben æblehave, hvor missionen er at rykke fællesskabet ud i det fri.

Der er noget særligt ved Ommel. Det mener både Hans Nielsen, Mette Norgaard og Karin Kristensen. De er aktive i beboerforeningen i den lille by med godt 250 indbyggere lige uden for Marstal på Ærø. Og det er svært at være uenig, når man står i solskinnet i æblehaven bag beboerhuset og kigger ned mod havet og den lille Kleven Havn.

”Mange landsbyer ligger langs en lige landevej, men her er vejen en stor cirkel. Hvis du drejer her, så kommer du tilbage om ikke så længe,” fortæller Hans, der flyttede til byen for syv år siden.

Cirklen er et godt billede på den udvikling, som Ommel har været igennem de seneste år. Og der er sket meget, fortæller Mette, der selv flyttede til Ommel for fem år siden.

”Jeg talte med nogle af dem, der har et feriehus her. De fortalte, at det førhen tog en halv time at gå byen rundt. Nu kan det nemt tage en time eller halvanden, fordi man hele tiden møder nogen. Og så snakker man lidt. Har I set, at der er fredagsbar på fredag? Så går man lige 300 meter videre, og så møder man nogle nye.”

Fra missionshus til hverdagshus

Fredagsbaren er et af de tiltag, der er kommet til, efter at beboerhuset fik nyt liv for nogle år siden, hvor beboerforeningen fik midler til at holde huset fast opvarmet.

”Vi ville gerne starte nogle flere fællesskaber op, og det virkede oplagt at starte med at bruge vores beboerhus meget mere. Og der betyder det altså meget, at man ikke først skal varme huset op, før man kan bruge det. I dag er beboerhuset et sted, der altid er åbent, og som alle kan bruge. Det har gjort hele forskellen,” fortæller Karin, der har boet i Ommel i mere end 30 år.

Når man kigger i beboerhusets kalender, fornemmer man tydeligt, at huset bliver brugt. Ikke kun til de årlige traditioner som torskespisningen, der samler alle. Men også til gymnastikholdet og strikkeholdet og til madgruppen og fællesspisningen. Og når alle bidrager med en 20'er til kaffe og kage eller køber en øl eller sodavand til fredagsbaren, så løber det rundt, og huset kan altid stå klart, varmt og åbent.

Æblehaven og Æblekassen

Området rundt om beboerhuset står lige så pænt og imødekommende som beboerhuset, men sådan var det ikke for år tilbage, hvor området var dækket af et vildtvoksende brombærkrat. Det ændrede sig, da beboerforeningen købte parcelhusgrundene rundt om beboerhuset med bidrag fra beboerne og lokale håndværkere.

Man fik fjernet krattet og etableret et stort grønt areal med en lille æbleplantage mod vejen. Det nye mødested, der har fået navnet Æblekassen, ligger lige mellem beboerhuset og krolf- og petanquebanerne på plænen ned mod vandet. Det skal være med til at rykke fællesskabet ud i det fri, fortæller Karin.

”Vi startede med at holde julemarked herude med gløgg og æbleskiver og brændte mandler, og der kom en og solgte juletræer. Til påske lavede vi påskehygge med gang i bålet, og vi lavede dekorationer og pandekager. Sidst der var fredagsbar, rykkede vi ud i solen.”

Og sådan fortsætter året med gode anledninger til at være sammen. Til pinse er der stort loppemarked i hele byen og i år også med boder i Æblehaven og Æblekassen. Og så skal det hele have lov at udvikle sig. Mette har planer om at samle folk til blomsterbinding. Karin har lavet et naturbingo, som børnene kan bruge, hvis de holder fødselsdag i haven. En gruppe skal i gang med at bygge højbede til at dyrke krydderurter. Bestyrelsens rolle er at støtte op om alle gode initiativer. Eller som Hans udtrykker det:

”Man skal altid bare komme med idéer og forslag. Så vender vi det lige og sætter i gang.”

I lære og på eventyr

På Pernilles gård i Viskinge er der få regler, god plads og masser af muligheder for at bruge sine hænder. Gården er et fristed for unge fra 8. og 9. klasse, der går i juniormesterlære for at finde ud af, hvad de er gode til og vil arbejde med.

Man drejer af fra hovedvejen, kører ned ad grusvejen, triller et stykke og i en anden verden. Man fornemmer med det samme, at Pernille Cauchis gård er et særligt sted. På den ene side af vejen har hun omdannet en mark til Viskinge Eventyrlige Skovhaver, hvor folk kommer og dyrker have efter permakulturelle principper. På den anden side ligger selve gården med et lille bed and breakfast. Lige bagved er der en skov og et mobilt savværk, hvis man får lyst til at fælde et træ og bygge noget.

Mads Lind Välimaa, Huxi Søe Jensen og Ditlev Juul Lehmann er tre af de folkeskoleelever, der kommer på gården, fordi de har lyst til noget andet end den almindelige klasseundervisning.

"Jeg vidste, at jeg ikke ville i gymnasiet, og jeg var træt af skolen. Til sidst kom jeg bare i skole for at være sammen med vennerne," fortæller Ditlev.

"Så fik jeg muligheden for at komme herud og blev budt velkommen med åbne arme. Og vi laver alt muligt. Det er bare om at holde humøret højt og høre på, hvad Mads siger om alle sine maskiner, selvom man ikke forstår noget af det."

Færre regler og mere frihed

Juniormesterlære er en ny ordning, hvor man en del af tiden i 8. og 9. klasse rykker ud hos en virksomhed – eller på Pernilles gård. Det er RikkePippi Røskva Ravn, der står for eleverne på gården. Hun er uddannet bygningsnedker og ansat af Jyderup Skole. Eleverne kommer i hold fra 8. og fra 9., men ellers minder det ikke meget om skolen.

”Her er ikke så mange regler. Man får lov at gøre det, man vil, så længe man gør det ordentligt. Jeg kan gå og lave sjove ting med have-traktoren. Jeg skal bare lade være med at ødelægge den ved at prøve at stejle på den eller noget i den stil,” fortæller Mads, der elsker maskiner og også er i praktik som mekaniker hos Toyota.

Huxi starter på snedkeruddannelsen på teknisk skole efter sommer. På gården i Viskinge har han arbejdet med alt muligt og også spillet lidt dart indimellem.

”Jeg har muret den der væg op,” peger han. ”Lige nu er jeg i gang med at lave noget på drivhuset, og så har jeg bygget en mobil hønskasse, som man kan flytte rundt, og hvor hønsene kan lægge æg.”

Et rigtigt værksted

I dag står Mads under et halvtag og reparerer sine maskiner, og der mangler i det hele taget et sted, hvor man kan arbejde på sine projekter. Det nye mødested bliver gårdens rigtige værksted, men der skal også være plads til en sofa, hvor man kan hyggesnakke eller tage nogle af de emner op, man ikke får talt om i skolen.

”Ditlev og jeg skal jo til at køre knallert, så det kunne også være fedt med en knallertlift, hvor vi kan stå og arbejde på dem,” planlægger Mads.

”Ja – og jeg har et gammelt højttalersæt, som jeg kan donere,” tilføjer Ditlev.

Værkstedet kommer til at ligge i skovbrynet ved de eventyrlige haver. Så kan man arbejde udenfor i det grønne, og det er nemt at smutte ud og samle æg, hvis man har frokostjansen, som går på skift mellem de unge.

Et økseøjeblik

Juniormesterlære på gården handler om at finde sin vej videre fra skolen til arbejdslivet, og der skal være plads til at ændre retning undervejs. Da Ditlev startede på gården, tænkte han, at han skulle være tømrer, men nu er han i praktik som slagter.

”Vi skulle hugge brænde, og jeg fik hakket mig selv i hånden med øksen. Da vi skulle rense såret, snakkede vi om det her med skarpe ting, og Rikke nævnte, at Bjergsted Slagteren gerne ville have en praktikant. Det var sådan, det startede, og jeg kan rigtig godt lide det. Og nu har jeg fået tilbudt en læreplads efter 9.”

På gården er der plads til at lave det, man brænder for, og til at prøve alt muligt, der måske også kunne være sjovt. Og så er Mads, Huxi og Ditlev enige om, at fællesskabet på gården er noget af det allervigtigste.

”Før kunne jeg godt føle mig lidt anderledes. Men her er der jo andre, der minder om mig, altså som ønsker sig noget andet end skolen. Jeg oplever også, at jeg har fået nemmere ved at tale med folk, som jeg ikke kender. Her møder jeg jo også folk, jeg ikke kender, men der er mere roligt, så man lærer hurtigt at tale med dem,” slutter Mads.

Honning er et biprodukt

Biavlere laver honning. Men der er mere på spil. For Birgit og Thomas fra Holbæk og Omegns Biavlerforening handler biavl lige så meget om at forstå biernes fascinerende verden, og hvor vigtige bier er for vores natur og fødevareproduktion.

Der er sket noget i biavlernes verden de senere år. Hvor biavl traditionelt set har handlet om at producere honning, og gerne så meget som muligt, så byder en ny generation af biavlere ind med andre perspektiver. Det kræver stor kunnen og snilde at producere honning, men det er ikke produktionen alene, der driver engagementet.

”Det startede med, at jeg havde plantet en lille æbleplantage, og så undrede jeg mig over, hvor alle bestøvere mon var henne. Jeg fandt ud af, hvor alvorligt det står til. For mig handler biavl om at åbne døren ind til bestøvernes verden. Der findes 300 biarter i Danmark, og de er helt essentielle for os. Hvis vi ikke havde bestøvere, så ville vi slet ikke have råd til at købe frugt og grønt,” fortæller Thomas Vilhelmsson, der har været biavler i 12 år.

Et år i skolebigården

Holbæk og Omegns Biavlerforening holder til i Oplevelsescenter Nyvang, der er et arbejdende museum for livet på landet, som det så ud i 1930'erne, 40'erne og 50'erne, før den store industrialisering ændrede landskabet og produktionen markant.

Her har biavlerne deres skolebigård med 20 fælles bistader, der er omdrejningspunktet for foreningens aktiviteter. Nye medlemmer kommer i en form for mesterlære, hvor man får hjælp fra en erfaren biavler til at lære alt det, man skal kunne. Erfarne medlemmer kommer for at blive klogere og dele viden. Alle har deres egne bistader derhjemme og kommer i foreningen for at blive dygtigere i fællesskab.

”Som ny biavler kommer man en gang om ugen i en hel sæson, for der er virkelig meget at lære. Det kræver en grundviden at håndtere bierne med sine hænder, og man skal kunne forstå den organisation og det fællesskab, der er i bisamfundet. Alle kan jo have en hund eller en kat, men at forstå et insekt, det er svært, fordi de bare har nogle helt andre sanser, end vi har. Alt det underviser vi i,” fortæller Birgit Agermåne, der er uddannet pædagog og forperson i biavlerforeningen.

Fra mandesport til fællesskab

Biavlernes nye mødested ligger lige ved siden af skolebigården. Indtil nu har medlemmerne haft deres ugentlige møder og undervisning i lokaler et stykke derfra. Nu er man lige ved staderne, og både det praktiske og det sociale er tæt på.

Undervisningen af nye biavlere finder sted på ugentlige møder. Man samles om plancheundervisning i grupper, inden man går i bigården, og så er der plads til at hygge bagefter også.

Da bigården åbnede for sæsonen, kom der mere end 60 mennesker. Og netop det sociale og blandingen af nye og erfarne medlemmer betyder meget for Birgit og Thomas. Det er glæden ved at mødes om en fælles passion, dele viden og have det godt med hinanden, der driver værket.

Birgit fortæller, hvordan biavl traditionelt har været lidt af en mandesport.

”Oftentimes var det læreren, præsten eller degnen, der holdt bier, fordi man havde nogle ledige timer om eftermiddagen. Nu kommer her flere unge naturelskere, og mange flere kvinder. Der har tidligere altid været et konkurrenceelement i biavl. Jeg har allerede produceret 33 kilo honning i år! Og der har ikke været tradition for at fortælle om de fejl man lavede. Den kultur har vi gjort op med. Her er alle spørgsmål gode spørgsmål.”

Stærke bier og god honning

Honningbier findes i dag ikke i naturen i Danmark. Siden 1980'erne er bierne blevet angrebet af en mide, der kom til landet fra Asien. Det håndterer mange biavlere ved at behandle bierne med en syre, der dræber miderne, men det gør de ikke i Holbæk. I stedet forsøger foreningen at avle en bestand, der er genetisk stærk nok til at modstå miderne, så honningbierne på sigt kan blive en del af naturen igen.

Der er altså meget på spil hos biavlerne i Holbæk, men vi skal ikke helt glemme den gode honning.

”Det kan godt være, at honningen er et biprodukt for os, men det er altså rigtig lækkert og noget helt andet end det, du køber i supermarkedet. Prøv bare at komme forbi efter sommer, når lindetræerne har blomstret, og smag vores honning der,” inviterer Thomas. Den opfordring er hermed givet videre. Der er altid plads til en til i biavlernes mødested.

Skolen er noget, vi skaber

Hvis du savner noget på din skole, så gør noget ved det. Det er energien hos Siff og Malte, der uddanner sig til henholdsvis elektriker og tømrer på U/NORD i Hillerød. De er med i elevforeningen AKTIV, der arbejder for at styrke fællesskabet på tværs af fagene.

U/NORD er en skole med et stort opland. Det fornemmer man straks på den vidtstrakte parkeringsplads foran skolen i Hillerød. Eleverne kommer fra hele Nordsjælland for at uddanne sig som snedker, maler, murer, VVS'er, tømrer, elektriker og ti andre tekniske og håndværksmæssige professioner.

Det kræver noget ekstra at skabe et godt fællesskab, når man kommer fra vidt forskellige steder, har vidt forskellige fag og ovenikøbet er væk fra skolen i lange perioder på sin læreplads. Derfor startede eleverne for tre år siden elevforeningen AKTIV.

Siff Huldbækdahl var med fra starten, og målet var at styrke fællesskabet mellem fagene. Det gør foreningen ved at lave noget sjovt sammen, der på ingen måde er skolerelateret. Det kan være ture til gokart, bowling, paintball, en gamercafé eller en fodboldturnering på skolen.

"Det vigtige er, at det er elevernes forening. Vi laver det, vi har lyst til at lave, og det er blevet en kæmpesucces. Det koster ikke noget at deltage, og man er med i foreningen, hvis man følger os på Instagram," fortæller Siff.

Hyggekrogen, der mangler

Elevernes nye mødested er næste skridt i AKTIV's arbejde for at styrke fællesskabet på skolen. Malte Funk Andersen er med i både elevrådet og AKTIV. Han er med til at finde ud af, hvordan eleverne skal indrette og bruge det nye mødested. Tanken er at give plads til de små fællesskaber og skabe et sted, hvor man samles i mindre grupper, om det så er om en opgave eller bare om at ses.

"Man kan bruge mødestedet som studiehus, hvor man sætter sig og laver en opgave, men vi kan også lave en pokeraften eller mødes og spille Dungeons & Dragons. Mødestedet kan også gøre det nemmere at holde kontakt med hinanden. Du bor i Hundested, og du bor i Lyngby. Skal vi ikke mødes på skolen til en grillaften?"

Det nye mødested ligger umiddelbart lidt for sig selv på en græsplæne ud til en af parkeringspladserne. Lidt væk fra værkstederne, klasselokalerne og kantinen. Og det er faktisk en god ting, mener Siff og Malte, for mødestedet skal kunne noget andet end kantinen, der i dag er skolens primære mødested.

"Vi har ikke de her hyggelige studiekroge, som man har på et gymnasium. Mødestedet bliver vores studiekrog, den sofa på gangen, man har på gymnasiet, hvor man kan sætte sig ud og lave gruppearbejde eller hygge," fortæller Siff.

Eleverne sætter dagsordenen

Siff og Malte er enige om, at der generelt er et godt fællesskab på U/NORD, og at fællesskab er noget, der bliver prioriteret. Men der er også sket en udvikling, hvor elevernes engagement har været afgørende. Siff har særligt været engageret i forholdene for skolens kvindelige elever og været med til at starte skolens pigenetværk. Da hun startede på skolen, måtte de kvindelige elever klæde om hos drengene, og der fandtes ikke pigetoiletter på skolen.

"Vi startede pigenetværket for at udligne de forskelle, der har været på kønnene, fordi skolen oprindeligt ikke er tænkt til kvindelige elever. Men det er lige så vigtigt at give de kvindelige elever mulighed for at lære hinanden at kende, så man kan bruge hinanden, hvis man har behov for det."

I dag har pigenetværket mere end 100 medlemmer, og Siff har været med til at gøre en varig forskel.

"Hvis du er utilfreds, men ikke gør noget for at ændre det, så har du ikke ret til at brokke dig. Hvis du aktivt vælger at gøre noget for at ændre tingene, så må du gerne brokke dig. Jeg er kendt for at brokke mig, så hvis folk vil have lavet noget om, så snakker de tit med mig," siger Siff.

For Malte er det også glæden ved at gøre en forskel, der driver engagementet. Det gælder, uanset om han planlægger elevernes tur til Folkemødet på Bornholm eller tager en sag op i elevrådet.

"Når der kommer nogen fra min klasse med et eller andet problem, som f.eks. at der ikke er parkeringspladser nok, så tager jeg det op og vender tilbage med et svar. Det gør min dag bedre, og jeg tænker også, at det gør deres dag bedre."

Vi ses på møllen

En mølle er en ret fantastisk maskine. Den kan håndtere vindens enorme kræfter og har utallige bevægelige dele, der skal være velsmurte, for at vingerne kan køre rundt. Det kræver masser af flid og omhu, men det er også sjovt og hyggeligt, når man gør det sammen som i Fredensborg Møllelaug.

Højsager Mølle ligger smukt og højt med vid udsigt over markerne. Den tiltrækker blikket, som et fyrtårn på bakken, der fortæller en historie om, hvordan livet på landet så ud for ikke så mange år siden.

Det er nemt at se, at Højsager Mølle er velholdt, og kigger man forbi om torsdagen, så drejer vingerne endda rundt. Det, man ikke kan se, er, hvor meget arbejde Gitte Nordskov Hansen, Niels Erik Bølling, Preben Boe Larsen og de andre fra Fredensborg Møllelaug lægger i at holde møllen i gang.

”Vi smører de vitale dele hver uge og alt bliver smurt en gang om måneden. Og når man kommer op i hatten og ser teknikken deroppe, så er der altså rigtig mange dele, der bevæger sig. Vi går det hele igennem, og så slipper vi vingerne løs,” fortæller Niels Erik, der var med til at grundlægge møllelavet tilbage i 2012.

”Og så har vi altså også fået prædikatet den bedst smurte mølle i kongeriget,” supplerer Preben med et lille glimt i øjet. Han er et af de nyeste medlemmer af møllelavet og som de andre i gruppen af kernefrivillige gået på pension.

”Min hustru døde for tre år siden, og jeg var godt klar over, at når jeg nu er alene, så skal jeg finde et fællesskab at være med i. Så jeg troppede op herude. Jeg har altid været glad for at arbejde med træ. Nu er jeg teknisk ansvarlig på møllen her.”

Historien lever

Højsager Mølle blev bygget i 1870. Nu ligger den frit, men før i tiden var den omgivet af magasinbygning og møllebyggerværksted. Der var også en høker, hvor man kunne købe ind, mens man fik malet mel. Møllen var i drift helt frem til 1972. I den sidste tid med en dieselmotor. Der kommer stadig folk forbi, der har barndomsminder om stedet, fortæller Gitte, der har været med i møllelavet i ni år.

”En dag kom en ældre dame på besøg, hun var nok 80. Hun kunne huske, at hun som barn havde fået lov af sin far til at køre med i hestevognen herop til møllen, og at hun var blevet hejst op i møllen sammen med en sæk korn. Vi gav en kop kaffe, og så sad hun ovenpå og fortalte historier. Det var virkelig hyggeligt.”

Historierne, og det at fortælle dem videre, betyder meget for møllelavet, hvor en del af medlemmerne er formidlere, mens andre har mere fokus på det praktiske og håndværket.

”Der kommer mange skolebørn forbi. De lærer om kornsorterne og prøver at male korn på en lille håndkværn, og så får de melet med hjem, så de kan bage pandekager på skolen. Og ved du, hvorfor det hedder et franskrød? Det skyldes, at det fine mel, der blev brugt, blev lavet på en meget fin møllesten, der blev hugget ud af klipperne i Frankrig,” fortæller Gitte.

Et hus til undervisning og formidling

Møllelavets nye mødested skal give bedre rammer for formidlingen. Det ligger lige ved siden af møllen, hvor møllebyggerværkstedet lå i sin tid. Helt fra starten var det møllelavets drøm at få et sted til formidling af historien, der i dag har snævre rammer i selve møllen.

Mødestedet har fået navnet Kulturmøllen. Det skal bl.a. rumme en udstilling og skabe bedre rammer for formidlingen til børn og møllelavets undervisningstilbud til skoler. Og også de større børn, fortæller Preben.

”Hvorfor er møllens vinger buede? Det har noget med aerodynamik at gøre. Lad dem gruble over det og selv finde ud af det.”

Gitte, Preben, Niels Erik og de andre i møllelavet har gang i mange ting, men de bliver ikke forpustede, for de tager sig tid til det, der betyder allermest, og det er fællesskabet.

”Når vi er færdige med arbejdet, så sætter vi os og fortæller røverhistorier. Så kan der godt gå en time mere, end vi havde planlagt. Vi er næsten blevet en stor familie,” fortæller Niels Erik. ”Ja, og så kører møllen imens, og vi sidder og lytter og bliver helt salige,” tilføjer Gitte. Kaffen og kagen er velfortjent.

Omklædningsrummet

Jeg har brugt en stor del af mit liv i et omklædningsrum.

Ikke fordi rummet i sig selv er noget særligt. Tværtimod. Det er ofte småt, lidt slidt, med bænke, der knirker, skabe, der smækker, og en lugt, der aldrig helt forsvinder. Alligevel er det et af de steder, der har betydet allermest for mig, og som har været med til at forme mig til den, jeg er i dag.

Jeg har spillet elitefodbold i Odense Boldklub, senere i Fortuna Hjørring og til sidst i Skovbakken. Tre forskellige byer, tre forskellige perioder, tre forskellige versioner af mig selv. Men det samme rum fulgte med mig hele vejen.

Omklædningsrummet.

I OB, i Ådalen, var jeg den unge. Det var her, jeg lærte, hvad det vil sige at være en del af noget, der var større end mig selv, og hvor jeg langsomt begyndte at forstå, at fællesskab ikke bare er noget, man er i – det er noget, man hele tiden er med til at skabe. Jeg lærte at aflæse

stemninger, entrere et rum, se op til nogle og finde min plads. Hvem siger noget? Hvilken jargon kører vi her? Hvornår holder man mund og lytter? Det var ikke, fordi det var noget, nogen satte ord på. Det var noget, man mærkede sig frem til, lidt efter lidt.

Og måske er det derfor, det stadig sidder så tydeligt i mig i dag. Jeg har nemlig stadig drømme om lige netop dét omklædningsrum. Jeg ser mig selv komme farende ind i omklædningsrummet i Ådalen, jeg kan se, præcis hvor jeg sad, hvor tingene lå, høre lydene omkring mig. Men så begynder kaosset. Jeg mangler mine sokker. Kan kun finde én støvle. De andre er allerede på vej ud på banen. Det er egentlig mærkeligt, for jeg kom aldrig for sent. Men den der følelse af at være lige ved ikke at nå det, af at kæmpe for ikke at misse noget, den lever stadig i mig. Så på en måde findes det omklædningsrum stadig et sted inden i mig, også i dag.

Senere, i Fortuna Hjørring, blev det mere alvorligt. Her blev jeg voksen, både som spiller og som menneske. Kravene var højere, tempoet hurtigere, og forventningerne langt tydeligere, men omklædningsrummet var stadig det samme i sin kerne. Det var stadig et sted, hvor jeg kunne træde ind med hele mig, også de dage, hvor jeg ikke spillede godt, eller hvor jeg tvivlede lidt mere på mig selv, end jeg havde lyst til at indrømme. Det var her, jeg blev samlet op, hvis jeg hang lidt med hovedet, og det var også her, jeg kunne blive kaldt ud, hvis jeg ikke leverede. Begge dele med det samme for øje: holdet og fællesskabet.

I min Fortuna-tid var det altid Lise, min gode veninde og roomie, der styrede musikken sammen med Sine. Og nu var vi jo i Nordjylland, så der fik den gerne lidt ekstra gas. Særligt Katos "Hey Shorty" var en sikker vinder. Den kunne få os alle sammen op i gear inden en vigtig kamp eller sætte gang i fejringen efter en fed sejr. Jeg kan stadig høre den sang og mærke stemningen i kroppen på samme måde som dengang.

Og senere, i Skovbakken, var jeg pludselig en af de erfarne og dermed en af dem, de andre kiggede på. En af dem, der satte tonen, og som havde et ansvar for, hvordan rummet føltes for de andre at komme ind i. Det gik op for mig, hvor meget det rum egentlig betyder, og hvor meget det former os – ikke kun som spillere, men som mennesker, der skal lære at finde ud af at være sammen med andre på en måde, der både rummer forskellighed og kræver noget tilbage.

Jeg husker stadig mit skab i omklædningsrummet i Skovbakken. Der sad en masse billeder og klistermærker på lågen, sådan en lidt skæv personliggørelse af ens lille plads i rummet. Nogle af mine holdkammerater havde klistret et billede af mig på mit skab, som jeg faktisk ikke var særlig vild med, men det blev en del af det hele. Jeg havde altid mine støvler liggende i skabet, flere par til forskelligt vejr, sportstape, træningstøj og alt det, der hørte hverdagen til. Og så var der de ting, vi konstant manglede og lånte af

hinanden. Shampoo og balsam især. Jeg var virkelig dårlig til at huske at købe nyt, så det gik ofte først op for mig, at jeg manglede det, når jeg stod under bruseren efter træning. Heldigvis havde jeg gode holdkammerater, som jeg kunne nasse fra. Hvis der eksisterede et shampooregnskab, så ville jeg uden tvivl være i kæmpe gæld. Et andet regnskab, jeg dog bidrog betragteligt til, var bødekasen. Jeg fik særligt mange bøder for at komme for sent eller have glemt noget. Og det bidrag gav jeg med glæde, for det var altid sæsonens højdepunkt at slutte af med en bodekassefest.

Det er i omklædningsrummet, du lærer dine holdkammerater at kende. Altså sådan rigtigt at kende, på en måde som er svær at skabe andre steder. Du ser dem, når de kommer for sent og er stressede. Og de ser dig. Og du kan mærke det med det samme, uden at der bliver sat ord på. Det er i tempoet, energien, blikket. Og uden at det bliver aftalt eller italesat, hjælper man hinanden og giver en hånd med, hvor der er brug for det. En finder måske et par ekstra sokker og en hårelastik. En anden hjælper med at få styr på det sidste, så man når ud på banen til tiden. Det er små ting, men de er med til at skabe en følelse af, at man ikke står alene.

Det er også i omklædningsrummet, man oplever, at livet rammer en. Det har jeg selv mærket. Jeg oplevede engang, at en af mine gode veninder, der netop havde annonceret, at hun var gravid, begyndte at bløde og abortere lige dér efter en ganske almindelig træning. Midt i det rum, hvor vi normalt grinede, gjorde os klar, hørte musik og talte om næste kamp. Jeg husker også tydeligt, da jeg selv fik et opkald, der satte sig i mig. Jeg stod lige under mit skab med

alle billederne og klistermærkerne på, da jeg fik opkaldet om, at min farfar var død. 80 år gammel, og alligevel føltes det fuldstændig uventet lige der. Når jeg tænker på det i dag, så kunne jeg faktisk ikke forestille mig noget bedre sted at være, da jeg fik den besked.

Det er med til at gøre omklædningsrummet så særligt. At det kommer til at rumme hele livet. Ikke kun præstationerne og kampene, men også sorgen, usikkerheden, chokket og alt det, man ikke kan planlægge sig ud af. Og at man står midt i det sammen med andre mennesker, der griber én, næsten uden at man behøver at sige noget.

Du ser også dine holdkammerater, når de er i god tid, når der er ro i rummet, og snakken får lov til at have en anden karakter. Det er ofte der, de bedste samtaler opstår. Dem, man ikke planlægger, og som ikke handler om fodbold, men om alt det udover. Dem, der gør, at man lærer hinanden at kende på en anden måde og får en relation, der rækker ud over det, der sker på banen.

Og så er der alt det indimellem. Musikken, der bliver skruet op for fuld gas. Jargonen, som for en udenforstående måske kan virke hård, ligefrem og ekskluderende, men som indefra er let, indforstået, tryk og fuld af omsorg. Jokes, grin, drillerier og de øjeblikke, hvor tiden bare forsvinder lidt, og hvor man egentlig ikke har lyst til at gå, selvom man ved, at ens mor eller kæreste står klar med mad derhjemme. Det er de øjeblikke og den stemning, man ikke kan planlægge eller genskabe, men som alligevel er blevet noget af det, jeg husker allerbedst.

Omklædningsrummet er i bund og grund ét rum. Du er der som den, du er, med og uden tøj, med overskud eller

”Det er i omklædningsrummet, du lærer dine holdkammerater at kende. Altså sådan rigtigt at kende.”

med hovedet lidt nede, og det bliver ret hurtigt tydeligt for de andre, hvordan du har det. Og det er måske netop derfor, det virker, som det gør. Fordi det er ærligt, og fordi det kræver, at man er til stede sammen med de andre med alt, hvad man er. Man lærer om forskellighed, grænser og respekt, ikke som noget teoretisk, men som noget, man oplever helt konkret. Man ser, at kroppe er superforskellige, og at ingen er ens – og samtidig oplever man, at der alligevel er plads til alle.

Det gør omklædningsrummet til et rum for social dannelse, især for børn og unge, hvor man kan være en del af holdet på måder, der ikke kun handler om præstation. Du behøver ikke at have spillet din bedste kamp eller scoret mål for at høre til. Du er der, fordi du er en del af fællesskabet, og fordi du bidrager til det på din egen måde. Det er noget af det, jeg glæder mig allermost til, at mine egne børn forhåbentlig skal opleve en dag.

Og fællesskabet opstår ikke af sig selv. Det bliver skabt, hver eneste dag. I måden, vi taler til hinanden på, i måden, vi tager ansvar for hinanden på, også når det er svært. Når nogen fylder for meget, eller måske for lidt. Når man siger fra, giver en skideballe

eller stiller krav, men stadig bliver siddende ved siden af hinanden bag efter. Det er en form for forpligtelse, en loyalitet, som både kan rumme kritik og omsorg, og som i sidste ende handler om noget, der er større end den enkelte.

Når jeg ser tilbage på min karriere, er der mange kampe, jeg er stolt af, og mange sejre, der har betydet noget. Min debut på A-landsholdet i Chile i 2010. Champions League-kamp på udebane mod Lyon. Da vi vandt mesterskabet med Fortuna på min gamle hjemmebane på Odense Stadion. Men skal jeg fremhæve én ting, der står stærkest tilbage, så er det følelsen i omklædningsrummet, stemningen og de mennesker, jeg har delt det med. Det er de relationer, der er opstået dér midt i sved- og græsflugten, dampen fra badet og de sure sokker, som stadig følger mig i dag. Venskaberne. Det er det, jeg savner. Ikke kampene. Ikke resultaterne. Men omklædningsrummet. Min sande hjemmebane.

Josefine Høgh er tv-vært og tidligere professionel fodboldspiller.

Lad os mødes i midten

FællesVærket drømmer om et borgerdrevet kulturhus i Nivås nye bymidte. Deres nye mødested er en midlertidig miniversion, hvor de er godt i gang med at lave sociale og kulturelle aktiviteter, der samler borgerne i bymidten.

Nivå bymidte er én stor byggeplads for tiden. Det gamle butiksområde ved stationen er under komplet forvandling til en ny bymidte med færre butikker, flere boliger og mere byliv. Skole, hal og bibliotek skal være med til at skabe en levende bymidte, hvor man kommer i hverdagen.

På en græsplæne mellem byggepladsen og boligkvartererne ligger FællesVærkets nye mødested med bordbænkesæt og højbede ud mod vejen. Det er tydeligt, at noget nyt er landet og har indtaget det ellers meget gennemsnitlige grønne område.

Historien om FællesVærket starter for omkring otte år siden. Dengang skete der ikke så meget i Nivås bymidte, der var ved at miste sin puls. Butikker stod tomme, og der blev færre og færre gode grunde til at kigge forbi.

Martin Ullerup var flyttet til byen et par år før og savnede byliv og steder at mødes. Det fandt han ud af, at der også var andre, der gjorde, og efter nogle gode forældresnakke i børnehaven begyndte FællesVærket at tage form.

Guerillaer for byliv

”Det hele startede meget guerillaagtigt,” fortæller Martin.

”Biblioteket havde en have dengang, men der var hegn rundt om, og haven var låst af. Vi havde aldrig forstået, hvorfor, så vi klippede simpelthen låsen, så haven blev åben for alle.”

Og så var FællesVærket i gang med at skabe borgerdrevet kultur. De indrettede haven med en lang social bænk, gjorde haven hyggelig, så man kunne hænge ud, og begyndte at invitere til arrangementer som sommerfest, fastelavn og halloween.

”Det endte med, at kommunen besluttede, at vi fremover skulle stå for driften af haven,” fortæller Martin.

Nadja Munck von Platen var også en del af guerillagruppen. Lige som Martin var hun flyttet til byen med små børn og savnede noget.

”Vi kom fra Nørrebro, hvor vi var vant til, at der sker rigtig meget. Og så flyttede vi til Nivå. Jeg syntes, at der manglede noget bynært, noget lokalt, et mødested. Det ville jeg gerne være med til at skabe, og bare gå i gang, selvom der måske ikke var det perfekte sted til det.”

Efter tiden i bibliotekshaven har FællesVærket holdt til forskellige steder. Først i en container i bymidten, derefter i et tomt butikslokale og nu i deres nye mødested fra Vores Sted.

Kultur er noget, vi laver

Henad vejen er FællesVærket begyndt at forstå sig selv som et kulturhus. Ikke i traditionel forstand som et sted, hvor man køber billet for at opleve musik, teater eller et foredrag, men som et socialt sted, hvor der er plads til at skabe noget. Og rammerne er vide. Dengang FællesVærket holdt til i butikken i bymidten, drev de f.eks. et cykelværksted, der istandsatte cykler til ukrainske flygtninge.

I FællesVærkets nye mødested har man lige nu en fast tirsdagscafé, hvor alle kan kigge forbi, og hvor en gruppe frivillige serverer kaffe og kage. Mødestedet er fyldt godt op af en tøjbank, hvor man kan komme og bytte tøj, og Nadja er i gang med at forberede et besøg af et internationalt gadeteater på plænen bagved. Men hvorfor egentlig mødes i bymidten og ikke blive ude på parcelhusvejene, hvor der er masser af liv og fællesskab?

”Når du bor i København, er du vant til at gå ned på legepladsen eller et andet sted. Det er jo fint at have sin egen have, men hvis du vil møde folk, så skal du ud over det,” siger Nadja.

”Jeg synes, at en af de store udfordringer her i byen er, at vi har alle de her enklaver,” fortsætter Martin.

”Vi har hver vores have, hver vores lille legeplads og hvert vores festlokale. Vi vil gerne være med til at skabe noget for hele byen, hvor man ser hinanden på tværs.”

Når den nye bymidte står færdig, håber Martin og Nadja, at FællesVærket bliver en del af et nyt kulturhus, så man får endnu bedre rammer for at samle borgerne i bymidten. Hvis det lykkes, vil de give deres nuværende mødested videre til byen som et sted, alle kan bruge. Måske på den nuværende placering. Måske på en ny grøn plads i bymidten. Det snakker Martin, Nadja og de andre i FællesVærket med kommunen om, som de arbejder tæt sammen med. Og så må vi se, hvor guerilla-energien ellers fører FællesVærket – og Nivå – hen.

”Vi har hver vores have, hver vores lille legeplads og hvert vores festlokale. Vi vil gerne være med til at skabe noget for hele byen, hvor man ser hinanden på tværs.”

– Martin

300 hjem og én fælles baghave

I et kvarter i Husum i København går fællesskaber i arv, og gamle traditioner får nyt liv. 46-årige Iben er vokset op med, at man bidrager, hvor man kan, og det vil hun gerne lære sine børn.

Det tager ikke mange minutter for Iben Rasmine Østergaard Marcussen og hendes børn at gå hjemmefra og ned til Kansagerparken i Husum. Martha på snart otte år og lillebror Buster på seks suser af sted på hvert deres løbehjul, da de får øje på en vejbod længere nede ad villavejen.

”Gå I bare derned og se, hvad han sælger,” siger Iben. I deres kvarter er det ikke usædvanligt med små boder foran husene. Nogle sælger hjemmelavede kager, tegninger eller legetøj, de er blevet for store til. Andre gange er det blommer, perleplader eller tomatplanter. Når nogen åbner en vejbod, gør de ofte reklame i områdets fælles Facebook-gruppe, Kansagerparken.

”Han havde kun Pokémon-kort!” råber Buster, der kører forbi i fuld fart.

Kansagerparken er hjertet i kvarteret. Omringet af to grundejerforeninger fungerer parken nærmest som en fælles baghave, hvor beboerne mødes til arbejdsdage, sankthans og fastelavn. De yngste leger, og de ældste spiller petanque. Fællesskabet har været her længe. Men midt i parken har beboerne fået et nyt sted at mødes: Kansager Pavillonen – et overdækket mødested, hvor de kan samles året rundt. Med pavillonen bliver parken et endnu stærkere samlingspunkt, hvor alle på tværs af generationer kan føle sig hjemme og bruge deres fælles baghave – også når det regner.

En følelse af at høre til

Selvom området består af godt 300 husstande, er det et kvarter, hvor man kommer hinanden ved. Iben og familien er en del af en spisegruppe, der mødes hver anden torsdag og spiser sammen.

”Det var noget, der fandtes, inden vi kom. Så lå det stille nogle år, indtil vi blev inviteret ind i det. Det er så hyggeligt, og børnene render ind og ud hos hinanden.”

Der er havevandring og frøbytte-arrangementer. Nogle søndage holder en dagplejemor brødudsalg, hvor naboerne kan bestille boller og kannelsnurrer på forhånd. I Facebookgruppen rækker man også ud efter hjælp. Er der nogen, der har en økse, for jeg skal fælde et træ? En tagboks, for jeg skal på ferie? En babyseng, for jeg får besøg?

”Det er utroligt dejligt at være en del af det fællesskab. Det giver en stor værdi, at man kender hinanden, og det betyder meget for, at man føler, man hører til,” siger Iben.

Det var også i gruppen, at Iben skrev ud og spurgte, om der var stemning for endnu et loppemarked i parken. En årelang tradition, som andre naboer tidligere havde stået for – og som hun havde sagt ja til at føre videre.

Loppemarkedet handler ikke kun om at få ryddet op i børnenes gamle ting. For Iben er det også en måde at lære Martha og Buster, at ting kan gå videre i stedet for at blive smidt ud. At man hjælper til dér, hvor man bor. Og at et kvarter bliver tryggere, når folk kender hinanden.

”Jeg vil gerne vise børnene, at man godt kan lægge en indsats og bidrage, hvor man kan. Hvis man har nogen ressourcer, så synes jeg, at man skal bruge dem. Og det giver os en masse godt igen.”

Frivillighed går i arv

Iben er selv vokset op i Tinglev, en lille by i Sønderjylland, hvor hun så sine forældre være frivillige. De hjalp til i idrætsforeningen, sad i bestyrelsen og arrangerede byfester. Hendes mor var skolelærer, læste lektier med byens børn og strikkede trøjer til dem, der havde brug for det.

”Jeg er vokset op med, at man altid kunne svinge ind forbi os, hvis man havde brug for hjælp. Som teenager syntes jeg, det var virkelig irriterende, men i dag kan jeg jo godt se, hvor stor værdi det skaber for en familie og et lokalområde, at nogen lægger ekstra kræfter i. Så nu er jeg blevet ligesom min mor!”

Iben griner og insisterer på, at hun gør det på sin egen måde. Men værdierne har hun med hjemmefra. Nu er det hendes 79-årige mor, der tager turen fra Sønderjylland til Husum for at være med til sin datters loppemarked.

”Så passer hun vores bod, snakker med alle og synes, at det er hyggeligt. Hun har også lige to-tre ting med, hun tænker, at hun kan sælge.”

Drømme i tørvej

Ved det nye mødested hænger en plastiklomme med spørgsmålet: ”Hvad vil du gerne bruge mødestedet til?” På små sedler har mange skrevet, hvad de drømmer om at bruge huset til: At være væk fra far og mor. Hyggestue, liverollespil og bordtennisbord. Mødes til Pokémon Go. At kende flere børn, som bor her i nærheden.

Sidste år regnede det hele dagen, da kvarterets loppemarked skulle afholdes. 45 havde meldt sig til, men regnen holdt de fleste væk. Iben og et par andre satte en pavillon op og gennemførte alligevel.

”Vi blev så våde, så våde, så våde! Hvis vi havde haft huset dengang, så havde vi da bare rykket herind.”

Mindre hane-kamp og mere sårbarhed

I Ejby Herreklub mødes mænd til ølbrygning, foredrag, bålmad og bordtennis. Initiativtager Karsten Kjær siger selv, at han sælger festen – men sniger lidt medicin med. For med fællesskab lykkes det at få mænd til at røre sig, åbne sig og føle, de hører til.

Det var december 2022, da det bankede på dørene i Ejby uden for Køge. Ude i kulden stod Karsten Kjær med nissehue på. "Kan jeg tale med manden i huset?" I hånden havde han en invitation til et informationsmøde.

"Jeg sagde til dem, at vi ville lave det fedeste mandefællesskab her i vores by," fortæller Karsten. En uge senere holdt Ejby Herreklub generalforsamling, og 32 mænd meldte sig ind.

Hvordan kom idéen? 55-årige Karsten Kjær har både været direktør i 3x34 med 1.000 mand under sig og mistet en millionforretning fra den ene dag til den anden. For nogle år siden startede han et nyt firma og sad hjemme og arbejdede alene.

"Jeg savnede at møde mennesker i min hverdag, så det var meget mit eget behov i starten. Men der skete ikke noget for mænd i den erhvervsaktive alder."

Et forpligtende fællesskab

I dag har klubben 52 medlemmer, der mødes fast 10 fredage om året – foruden aftener med bålmad, foredrag og udflugter. En del af klubbens dna er at hjælpe andre frivilligt, og de kommer gladeligt og griller pølser, skænker fadøl eller samler affald. De har et udvalg for det meste – fra indkøb og oprydning til øl og quiz. De har sågar et trailerudvalg. I alt 16 stk.

”Det er et forpligtende fællesskab, og det er vigtigt, at alle har en opgave. Nogle af mændene har måske ikke haft succes i deres liv. Nu gør de noget for andre, som andre værdsætter. Det får de tak for – og det bliver de høje af og tager med hjem.”

Udvalgene har længe mødtes privat, men det er fortid. Ejby Herreklub har fået tildelt Værkstedet – et fast værested, hvor medlemmerne kan komme og gå, som de vil. De kalder det Herreklubbens Grønne Have.

”Det udfylder et behov for et sted, vi kan kalde vores eget og føle, vi hører til.”

Ikke mere hanekamp

Ét udvalg har fokus på, at alle er med i fællesskabet. Thomas Wibling er formand – eller ’inklusionspilot’, som de kalder det. Han er 53 år, coach og en af de få, der kommer udenbys fra. Med ’udenbys’ mener han Lille Skensved – fem kilometer fra Ejby. Først tænkte Thomas, at han nok ikke ville passe ind. Men i herreklubben kommer man, som man er. Det kræver ikke en bestemt titel eller en sportsvogn i indkørslen.

”Jeg kan godt lide, at det er et bredt repertoire af mænd. Der er en større elastik, og man kan være sig selv.” Den kultur har Thomas også været med til at forme – bl.a. ved at udvikle otte principper for inklusion. De handler om at være åben og bidrage, men også give plads og få alle med. Og det virker.

”Jeg kan mærke det, når jeg kommer ind i lokalet. I begyndelsen var der mere hanekamp, men nu taler folk anderledes sammen.”

Det endte med et kram

73-årige Nigol Päevatalu er en af dem, der sørger for at få alle med. Han har boet i Ejby i over 50 år og beskriver sig selv som typen, der ”kører for fulde gardiner”. Der var især et medlem, der altid satte sig længst væk. Men Nigol gik til ham, talte med ham og sørgede for, at han blev inkluderet.

”Det er endt med, at vi giver hinanden et kram. Han er sgu også blevet lidt fræk! Hvis man siger noget til ham, får man igen. Det er en sejr – når vi får manden ud af den lukkethed og hevet ham med i livet.”

Klubben er det stabile anker

I Ejby taler de om ting, mange mænd ikke taler højt om. Om at være introvert. Om når livet er svært. De krammer og øver sig på at spørge nysgerrigt. Karsten siger:

”Alle har noget, de døjer med. Jeg har også lært, hvor meget det giver, når folk møder mig, hvor jeg er – frem for at skjule det.”

Ejby Herreklub har en lang venteliste, men de har altid en åbning til et par stykker, der er særligt sårbare. Det kan være byens præst eller en læge i kommunen, som anbefaler klubben til nogen, der virkelig har brug for det. Ikke fordi de kan helbrede, understreger Karsten.

”Vi er sat i verden for at forebygge. Herreklubben skal være det stabile anker – om du så mister dit arbejde, bliver skilt eller ryger ud i et misbrug.”

Han kalder det ’at sælge festen’, når han lokker med øl, bøffer og bearnaisesovs, men drypper lidt medicin i glasset i form af fællesskab og bedre vaner. Sidste år begyndte nogle at powerwalke. Så kom et cykelhold til. I dag er der faste hold hver uge – også i bordtennis og floorball.

”Der kommer også mænd, som ikke dyrkede sport før – og som aldrig nogensinde ville være kommet af sted. Både på grund af fysisk form og deres ufrivillige ensomhed.”

En udsigt for alle

På en plet ved Ejby Mose er Herreklubbens Grønne Have ved at tage form. Rundtom på området er der plads til en urtehave med grøntsager og krydderurter og et stort bålsted.

”Det er et samlingspunkt, hvor vi kan dyrke jorden, hjælpe med håndværksprojekter og lave mad over bål,” fortæller Karsten. Men stedet er ikke forbeholdt herreklubben. Området er åbent for hele byen, så alle kan slå sig ned og nyde udsigten til marker og træer.

Skovens stjerner

Mountainbike er høj puls, fede naturoplevelser og tid med venner og familie. Mountainbike er også et enormt kollektivt anlægsprojekt, hvor cykelentusiaster over hele landet bygger og vedligeholder spor og stier, der kan bruges af alle, som lægger vejen forbi.

Man skal ikke gå mange meter gennem Bangsebroskoven ved Nykøbing Falster, før man møder dem. En dreng, der kører i cirkler for at træne teknik. En far og søn, der stopper op og hilser på. En bedstemor og hendes barnebarn, der sidder på et væltet træ og holder pause.

Det er mountainbikernes skov. Men de lever ikke op til forestillingen om actionhungrende mænd, der kaster sig ned ad stejle og smattede skovstier. Hos Trailstars Falster er mountainbike en sport, der favner bredt. Her er hold, der kører hurtigt, men også hold, der kører hyggeligt, hvor destinationen er en is eller en kop kaffe et sted eller kirsebærtræerne, der blomstrer på en kirkegård i nærheden.

"Et af vores nye hold hedder Bedsteholdet. Det er forældre og bedste-forældre, der cykler med deres børn og børnebørn. De mindste kommer på løbecykler. Det er superhyggeligt. For os er det også et nyt tilbud til voksne med små børn, som ellers ikke har så meget tid til foreningslivet," fortæller Michael Højlund Larsen, der er formand i Trailstars Falster.

Der er i det hele taget masser af plads til hygge i Trailstars og mange faste traditioner lige fra 'Rejer og Rosé' til 'Bål og Bike' og den årlige nytårskur, hvor man mødes den 31. december, tager et par runder på sporet og får et glas champagne.

Sportsfolk og sporarbejdere

Mountainbikesporten kom til Danmark for omkring 25 år siden. Siden dengang er der blevet anlagt omkring 1.000 kilometer mountainbikespor i de danske skove. Det er ikke en stor entreprenørvirksomhed, der er rykket ud med maskinerne, men alle mulige entusiastiske mountainbikeforeninger, fortæller Michael.

”Vores klub startede med en lille gruppe folk, der begyndte at cykle i skoven og bygge spor med spader og skovle. For at få finansiering til at etablere flere spor startede de en forening. Vi udspringer altså af den her kombination af at cykle og bygge. Det er unikt for mountainbikesporten, at man ikke bare cykler, men også bygger og vedligeholder nogle faciliteter, som alle andre er velkomne til at bruge.”

Trailstars Falster har spor i to forskellige skove og i en gammel grusgrav. Derudover har foreningen en bikepark med spor i forskellige sværhedsgrader, der er anlagt med overskudsjord fra udgravningen af en sø til klimasikring. Det kræver en del vedligeholdelse, forklarer Michael.

”Vi har spordage i kalenderen hen over året, hvor vi mødes og vedligeholder sporene. Det kan være, at belægningen skal fornys, måske er der farlige rødder, der skal dækkes til, eller træerne er vokset ind over sporene. Vores princip er, at sporene altid skal være sikre og sjove.”

Fællesskab for friluftsfolk

Trailstars' nye mødested kommer til at ligge i grusgraven ved Systofte. Det var tidligere foreningens vildeste spor. Nu har man lagt det om, så sværhedsgraderne appellerer til alle. Derfor er stedet det helt rigtige til et nyt mødested, der kan samle alle, mener Michael.

”Det bliver et kæmpe løft. I dag har vi ikke et klubhus eller et sted at være. Nu får vi et sted, hvor vi kan samles, hvor vi kan have vores ting, og hvor vores ungdomstræning kan foregå. Vi kan trække grillen ud og sidde på terrassen og hygge, mens børnene og de unge træner ved siden af. Hver gang man har kørt en runde, kommer man lige forbi.”

Mountainbike er pr. definition en friluftssaktivitet. Derfor er det også vigtigt for Michael og Trailstars, at mødestedet ikke bliver et klubhus i traditionel forstand. Det må gerne være lidt rått og uformelt. Det skal være OK, at man har mudder på tøjet og kigger forbi, når man har lyst, for mountainbike er et fællesskab med masser af frihed.

”Vi er mange små fællesskaber i fællesskabet. Det kan være tre gutter, der kører hver fredag formiddag, en større gruppe, der mødes hver søndag, eller to par, der kører fast sammen. Der skal være plads til det hele. Nogle brænder for hyggen, andre for at køre et særligt spor, men alle brænder for fællesskabet, og det er det vigtigste.”

Fra sommerhus- område til naturfællesskab

Fra kortklippet græs til kvashegn og vildtvoksende blomstereng. De grønne områder mellem sommerhusene i Bøtø Grundejerforening er ikke, hvad de har været. Beboerne har inviteret naturen indenfor mellem husene og håber, at naboer og turister vil kigge forbi til en ny naturoplevelse.

Som så mange andre steder fremgår områdets historie af vejnavnene. De 259 sommerhusgrunde i Bøtø Grundejerforening ligger på veje som Hansavej, Savavej og Siegelindevej. Navngivet efter nogle af de gode danske kartoffelsorter, der blev dyrket her, før sommerhusgrundene blev udstykket for omkring 20 år siden.

De fleste af sommerhusene er opført indenfor de sidste 10 år, og der bliver stadig bygget. Og så sker der en masse på bebyggelsens fællesarealer, hvor højt græs og vilde blomster er ved at erstatte de tætklippede græsplæner. Den historie startede med en initiativgruppe i grundejerforeningen, der havde mod på at tænke stort på naturens og områdets vegne.

"Vores vision er at åbne naturen for mennesker og mennesker for naturen. Vi vil gerne invitere alle til at bruge vores område, ikke bare beboerne i grundejerforeningen, men også naboerne og turisterne," fortæller Mette Bilde Sørensen, der er en del af initiativgruppen.

Et område for alle

Da gruppen blev etableret, fandt man som noget af det første på navnet Bøtø Naturfællesskab. Navnet er ikke tilfældigt, men kommunikerer klart og tydeligt, at ambitionerne er større end bare at skabe bedre grønne områder for beboerne i foreningen.

Det er to år siden, man satte gang i udviklingen. På bebyggelsens største fællesareal har man fået anlagt en lille sø, sået en vild blomster-eng, etableret en bålhytte og fået en naturbase, der ligger ud til den nye sø. Rundt om søen er der træskulpturer af dyr, og hele området er sået til med vilde, hjemmehørende blomster.

På mødestedets vægge fortæller plancher om de arter, man kan og vil kunne komme til at finde i området. Dem har man lavet i samarbejde med kommunens naturvejleder, der er en vigtig samarbejdspartner i projektet.

”Til sommer laver naturvejlederen ’krible-krable-ture’ for børn, hvor man går ned til søen og går på opdagelse. Det koster måske en 20’er, og vi har fiskenet og vandkikkerter i mødestedet,” fortæller Mette.

Den slags aktiviteter er med til at vænne folk til, at der er kommet et nyt sted i lokalområdet, som man gerne må bruge. Og det er en af udfordringerne lige nu, fortæller Mette – at gøre det klart for folk udefra, at man altså godt må bruge området.

”Noget af det, vi arbejder med, er bedre information og skiltning, så folk, der kommer forbi på naturstierne rundtomkring, forstår, at de godt må kigge forbi og bruge området. Og så har vi lagt geocaches i mødestedet og vores anden bålhytte. Det gør, at mange turister kigger forbi, fordi de er på jagt efter den skjulte skat, og så opdager man vores område.”

Fællesskab i fritidshus

Mette bor til daglig i København, men er i Bøtø så meget som muligt. Både søsteren og forældrene har huse lige ved siden af. Og det påvirker ikke engagementet, at boligen er et fritidshus, og at fællesskabet et fritidsfællesskab.

”Vi er en god sammensat gruppe, hvor vi alle sammen kan noget forskelligt. Det er klart, at det kræver noget mere planlægning, når vi ikke er her i hverdagene. Men vi har et stærkt fællesskab, hvor vi kender vores naboer og hjælper hinanden på tværs.”

Næste skridt for Bøtø Naturfællesskab er at gå fra projektudvikling til drift, som Mette udtrykker det. Med sin projektlederbaggrund har hun allerede godt greb om den næste fase i processen. Der er en masse opgaver, der skal håndteres løbende, og så skal området i endnu højere grad være alles sted. Initiativgruppen har skabt grundlaget, nu kan hele beboerfællesskabet byde ind.

”Jeg er en rigtig projektleder, der elsker at være med til at skabe noget. Vi startede med at lave nogle tegninger og drømme store drømme sammen. Nu er vi lykkedes med at skabe hele det her område. Det er vi meget stolte af. I morgen har vi generalforsamling, så mødes vi alle sammen og taler om, hvad folk har lyst til at lave af aktiviteter, der samler os hernede.”

Hjem

De holder i kø foran færgelejet. Chaufføren åbner døren, støvet svæver i luften, og han smækker hurtigt døren igen. Radioen skratter fra højtaleren, en langsom rytme. Mary læner sig ind over sædet, hun slukker for radioen. Chaufføren læner sig op ad døren, tænder en cigaret og puster ud i retning af mennesker, der maser sig forbi ham. Han står i vejen, men de virker til at være ligeglade, sådan er det i heden.

Det er middag, solen står højest. Mary forestiller sig, at sidde på dækket og mærke vinden løfte håret fra skulderen. Hun har siddet bagerst i bilen på turen. Det havde været en overraskelse, hvor mange andre der skulle med i bilen, da chaufføren havde hentet dem i lufthavnen, men de klappede et sæde op i bagagerummet, og der sad Mary med kufferter og tasker. Daniel og Mary er de sidste passagerer i bilen, og selvom der blev ledige pladser på bagsædet ved siden af Daniel, blev Mary siddende i bagagerummet. Han havde spurgt hende, om hun ville sidde foran, men hun havde ladet som om, hun var faldet

i søvn. Alligevel strakte han hånden om til hende, og aede hende på armen. Er du nervøs, havde han spurgt, men hun beholdte øjnene lukkede.

Hullerne i vejene havde sendt slag op gennem bilen og ned i hendes lænd. Hendes hånd ligger stadig der som en varm støtte. Udenfor samler folk sig ved porten. Mary kan høre brummen fra skibet, før hun ser det. To mænd bærer to store dæk, sikkert til traktorer, måske til noget endnu større. De stiller sig foran bilen, og hun læner sig tilbage i sædet, så det passer med at mændenes dæk skygger for solen. De gående passagerer står foran bilerne, klar til at gå om bord på færgen. Alle har noget med. Baljer med mel og ris, klaser med frugter, grøntsager, poser med tekstiler, høns i bure, store tasker og rullefogne. Da Mary kigger over på Daniel, opdager hun, at han filmer gennem den tonede rude, som gør hans optagelse mørk og tonet.

Navnet på færgen står tydeligt: Kunta Kinteh. Færgen sejler ikke til den ø,

forklarer Mary, men navnet hænger i luften som noget, man ikke kan lade være med at sige højt. Daniel gentager navnet. Kunta Kinteh, Kunta Kinteh siger han i en lille melodi. Færgen er bare opkaldt efter øen, siger Mary til Daniel. Daniel stopper sin video og pludselig kommer chaufføren ind og sætter sig og siger, at de må vente på de gående, før de kan køre om bord. Han køber en is gennem vinduet, mens Mary drikker en slurk lunt vand fra deres vandflaske. Hun overvejer at spørge chaufføren, om han vil hjælpe dem med at købe en is, men hun tænker på, hvad Daniel ville sige, hvordan han ville smådrille hende med, at hun stadig ikke taler wolof. I hvert fald ikke godt nok til at købe en is i sit eget hjemland, ville han sige. Han ville drille hende kærligt, tænker hun, men hun orkede ikke at høre ham sige ordet hjemland, og hun ved, at netop det ord ville han bruge. Daniel sidder foran Mary og leder efter hendes blik, men hun gemmer sig i telefonen. Han bliver ved, så hun rykker hovedet, lader airconditionens kolde luft ramme sit ansigt og lukker øjnene. Han stræk-

ker sig frem og holder fingeren på knappen til soltaget, der åbner sig med en skrattende lyd. Chaufføren kigger overrasket på Daniel, men Daniel opdager det ikke. Sandet under Marys tæer har samlet sig til en lille klump, der drysser hver gang hun flytter fødderne.

Daniel rejser sig. Han stiller sig på sædet, så hele hans overkrop er over soltaget, og chaufføren vender sig om, og kigger, som om han er ved at sige noget, men stadig afventer Daniels næste træk. De lange, krøllede hår på Daniels ben lyser op i solen, der kommer fra oven. Daniel løfter armene og strækker sig. Det har været en lang tur. De har kørt i bil i fem timer ned langs Gambiafloden. Derfor forstår Mary hans trang til at strække sig. Pludselig sukker han højt og langsomt, efterfulgt af et stort gab. Hun kan se igennem ruden, at folk vender sig mod ham, og kigger op på den hvide mand, der står med overkroppen ude af bilen. Hun hiver lidt i hans shorts, som om hun trækker i en snor. Nedefra kan hun se hans overbid, og den måde hans

læber folder sig ud over tænderne. Rolig nu skat, siger han ned til hende, efter hun trækker lidt hårdere i hans lomme. Færgen kommer helt til syne og Mary hiver i hans bukser igen, da hornet blæser. Hun tror hele tiden, at det næste der sker er, at Daniel vil sætte sig, men det gør han ikke. Han sætter hånden på hoften, og chaufføren gør tegn til Mary. Han vil gerne have, at Daniel skal sætte sig ned, og peger på Daniels sandaler, der står boret ned i læderet på bilens midtersæde. Hun åbner munden for at sige noget til Daniel, men pludselig peger han på en kvinde, der står og venter på færgen med sin datter i hånden. Se Mary, siger han og kigger på hende, hun ligner dig!

Selvom vinden står stille, vugger færgen. De var nogle af de sidste, der kørte ind. Daniel ville stå op ud af soltaget, mens de kørte ind på dækket, men nogle kystvagter viftede ham ned, og først der ville han sætte sig. Irriteret, fortæller chaufføren dem, at de mødes ved bilen igen, når de er nået over floden. Chaufføren kigger på dem, som om han har brug for en pause, og går ned af venstre vogndæk, og derfor går Daniel og Mary op af en trappe til højre vogndæk. Da Mary griber fat i gelænderet, knækker et stykke af i hånden på hende. Hun lader som ingenting, men Daniel ser det, og de griner. Hov, siger Mary og lægger det i en vindueskarm oppe på dækket. De sætter sig i skyggen på dækket. Sidste gang jeg var her, var det med min far, siger Mary og læner sig op af Daniels skulder. Han giver hende et kys på panden, og selvom færgen er fyldt med folk der larmer, og en højtaler der skratter sikkerhedsinstruktioner, falder Mary hurtigt i søvn i Daniels arme.

Daniel og Mary holder i hånden, mens de tager skoene af på terrassen foran Bintas hus. Binta byder dem indenfor. Velkommen hjem, siger hun og giver dem begge et stort kram. Hun byder på te, mens hun fortæller, hvor meget hun har glædet sig til at få besøg, og især at møde Daniel. De sætter sig i sofaen, og Binta skruer ned for lyden på fjernsynet, men ikke så lavt, at hun ikke kan følge med. Det er en indisk tv-serie, hun har fulgt med i i mange år.

De taler om gamle dage, om dengang Marys forældre boede i Gambia og endnu ikke var skilt. Binta fortæller om brylluppet, og siger, at det stadig er den bedste fest, hun nogensinde har været til, og holder en pause, da en karakter i fjernsynet ringer på en dør. Binta gisper og fortæller, at karakteren har været forsvundet i mange år, og at hun havde på fornemmelsen, at han ikke var død. Sådan er det altid i sæbeoperaer, siger hun og blinker til Mary. Binta smiler, og fortæller om Marys mors bryllupskjole i rød velour og matchende hat. Det var moderne dengang, siger hun og griner, mens hun tager sig til panden.

Til brylluppet kom der mange flere gæster end forventet. Mange kom endda for at se en hvid kvinde blive gift med en af sønnerne fra byen. Binta fortæller, at for nogen, var det den første hvide kvinde de nogensinde havde set. Daniel begynder at grine højt, men Binta og Mary er stille. Binta fortæller, at det var en helt anden tid dengang, at i dag har de unge Facebook og kan følge med i alt. Den livsstil er ikke for mig, siger hun, og peger over på en stor reol bag Mary. Den er fyldt med bøger og fotoalbum. Jeg har gemt

”Vi slagtede en ged til brylluppet, fortæller hun, den var halv hvid, halv sort. Hun griner højt, det gør de alle tre. Gambianerne har god humor, siger Binta og nikker.”

hvert et brev jeg nogensinde har modtaget, siger hun og nikker med hovedet en gang. I bunden af reolen ligger bunkevis af store hæfter og konvolutter, der venter på at blive sat i hæfterne. Mary lukker øjnene og prøver at se sin fars håndskrift for sig. WhatsApp er det eneste jeg bruger, og det er kun på grund af din far, siger Binta og peger på Mary. Binta går ud i køkkenet og hælder mere vand i tekanden, og da hun kommer ind i stuen igen, har hun et lille blus med, som hun sætter i stikkontakten.

Hun sætter tekanden på blusset og tænder for den. Hun fortæller videre, mens hun slukker for fanen over dem. Det er ved at blive aften, og solen står ikke længere ind gennem vinduet. Vi slagtede en ged til brylluppet, fortæller hun, den var halv hvid, halv sort. Hun griner højt, det gør de alle tre. Gambianerne har god humor, siger Binta og nikker. Hele aftenen fortæller hun historier om gamle dage. Historier

om Bintas bror, Marys far. Historier om deres far og mor, deres to andre søskende, onkler og tanter. Daniel falder i søvn op af Marys skulder, men Mary føler sig slet ikke træt. Mary ved, at det her er hendes chance. Hun har været vant til at tale med Binta over telefonen på WhatsApp, men hun er overrasket over, hvor anderledes det føltes, at sidde ansigt til ansigt med sin tante igen.

Mens Binta fortæller historier, kigger Mary rundt i stuen. Hun er vant til at se de lyseblå vægge i baggrunden af videoopkaldet, hun er vant til at se kommoden med fjernsynet, billederne, der står sirligt i skinnende rammer på en blondedug og plastikblomsterne i de store, gule vaser titte frem bag Binta på telefonen. Alligevel får hun lyst til at rejse sig og pille ved dekorationerne for at teste, at Bintas hjem faktisk er virkeligt, men Mary er for stædig til at koncentrere sig om andet end historierne.

Mary spørger ind til hver detalje, mens hun nusser Daniels rødbrune hår, der ligger på hendes skød, og Binta svarer på alle spørgsmål med stor begejstring. Binta fylder mere vand på kanden, og de drikker teen, selvom den for længst har mistet smagen og er blevet bitter. Binta går på toilet flere gange, og til sidst sidder hun på toilettet med åben dør og fortæller videre, og Mary får lyst til at tage et billede af Binta på toilettet, der fægter med armene mens hun fortæller. Marys hår på armen rejser sig, da Binta kommer tilbage og fortæller videre på historien. Nu fortæller hun om dengang i rismarken, hvor Binta og Marys far som børn fik til opgave at holde øje med om flodhestene kom, mens de voksne gik i markerne.

Om morgenen lister Mary sig ud af sengen, hun vil ikke vække Daniel. I køkkenet læner hun sig op af dørkar-men og trækker vejret dybt ind. Alt i Bintas hjem har en farve. Køkkenets vægge er malet lilla, køkkenlågerne er mørkerøde. I vinduet hænger en lille blå glasplade med et øje i midten på en streng med perler. Den kaster blåt lys ind i køkkenet og lyset bevæger sig rundt, da Mary løfter i snoren. I køkkenet står et gult askebæger ved komfuret, og en stol er trukket hen til køkkenbordet. På et stykke køkkenrulle står en pink neglelak og en neglefil. Hun åbner køleskabet, og kulden, der rammer hende, giver et sug i Marys krop. Hun tager en flaske vand ud af køleskabet, og bliver nærmest stolt af at finde skabet med glas i første forsøg. Hun låser døren op og sætter sig ude på terrassen i solen.

Bintas have er fyldt med store grønne planter, høje palmer, bede med urter og blomster. Bedene er lavet ud af tynde grene fra træer, og Mary tænker på, hvordan hun kan udskifte brostenene i hendes egen haves bede med grene, men så tænker hun, at det danske vejr er for vådt til at grenene ikke ville rådne.

Under en høj palme, hvis blade næsten ser blå ud i solen, er en lille busk, helt brun og tør. Mary fniser, hun tænker på at drille Binta med palmen, når hun vågner. Hun har en fornemmelse af, at Binta ville være stolt af, at hun tør drille tilbage, fordi Binta altid har sagt, at Mary er for høflig. Hun mener, at Mary er for dansk på den måde, og at man skal turde at drille hinanden kærligt. Mary tænker på, at Binta altid taler om sit eget hus, som om det er Marys rigtige hjem. Hun kan finde på at sige "kommer du snart hjem og besøger mig?" eller "mit hjem, er dit hjem". Hun siger det, selvom hun ved, at Mary hverken er født eller vokset op i Gambia, og at Binta er den eneste i familien, der mener at Mary rigtigt hører til her. Binta åbner døren ud til terrassen og smiler til Mary. Godmorgen prinsesse, siger Binta.

Nana Fatou er uddannet på Forfatterskolen i København og debuterede i marts 2026 med digtsamlingen "Toubab", der bl.a. handler om at føle sig fremmed og som en del af et fællesskab.

Arkitektur og

byggeri

Mødestedernes arkitektur

Skab et enkelt byggeri, der kan placeres mange steder og give vidt forskellige fællesskaber plads til at udfolde sig. Det var udfordringen til arkitekterne bag Vores Sted. De svarede ved at finde ind til de almene kvaliteter i arkitekturen. Gode rum og godt lys. Kvalitet i materialer og udførelse. Respekt for tradition og byggeskik.

Når arkitekter tegner et hus, sker det som oftest med et sted for øje. Dér hvor byggeriet skal opføres. Man ved som regel også, hvem de kommende brugere er, eller man kender i hvert fald deres behov. Udgangspunktet i Vores Sted var lidt anderledes. Her skulle arkitekturen være en gave, som alle fællesskaber og foreninger i Danmark ville

få mulighed for at ansøge om. Brugere kunne altså være alle lige fra beboerne i en boligforening til en spejdergruppe, en idrætsforening eller en forening af biavlere. Og mødestederne skulle passe ind alle mulige forskellige steder lige fra det grønne område i bebyggelsen til pladsen ved Brugsen og sportsanlægget ved hallen.

Fællesværksted med arkitekter og testfællesskaber.

1.000 ansøgninger og tre testfællesskaber

Når man ikke kender brugerne og stedet, bliver det ekstra vigtigt at analysere typiske rum og steder, inddrage typiske brugere, som kunne være dem, man tegner til, og søge ind til nogle almene kvaliteter, som får arkitektur til at fungere for mennesker. Alt dette var i spil i udviklingen af arkitekturen til Vores Sted.

Først blev der lavet en analyse af 1.000 ansøgninger, som Realdania har fået fra fællesskaber og foreninger gennem årene om at skabe nye fysiske mødesteder. Analysen gav et billede af bredden af aktiviteter, man samles om rundtomkring i Danmark, og de mest udbredte ønsker til fysiske rammer. Analysen illustrerede naturligvis også, at fællesskaber har rigtig mange

specifikke og særlige behov, og at det er umuligt at skræddersy en løsning til alle. Derfor var arkitekternes opgave ikke så meget at opfinde en umulig "one size fits all", men at skabe en lille serie af byggerier, der tilsammen kunne give mening for rigtig mange.

For også at bringe rigtige mennesker – og ikke bare tal og data – på banen blev der på forhånd udvalgt tre testfællesskaber, der blev inviteret med i udviklingen af arkitekturen. Testfællesskaberne blev inddraget som nogle af de første i arkitekternes arbejde og gav undervejs input til designskitserne.

En fælles tegnestue

For at finde de rigtige arkitekter og designere til opgaven blev der først udsendt en åben invitation, hvor danske arkitekt- og designvirksomheder kunne byde ind. Herefter blev tolv arkitektur- og designhold valgt til at komme med deres ideer, som de præsenterede for en jury. Herfra gik fire hold videre til at løse opgaven sammen. Det var ReVærk, Cobe, Pihlmann Architects / Archival Studies og Rumgehør / Studio XYZ.

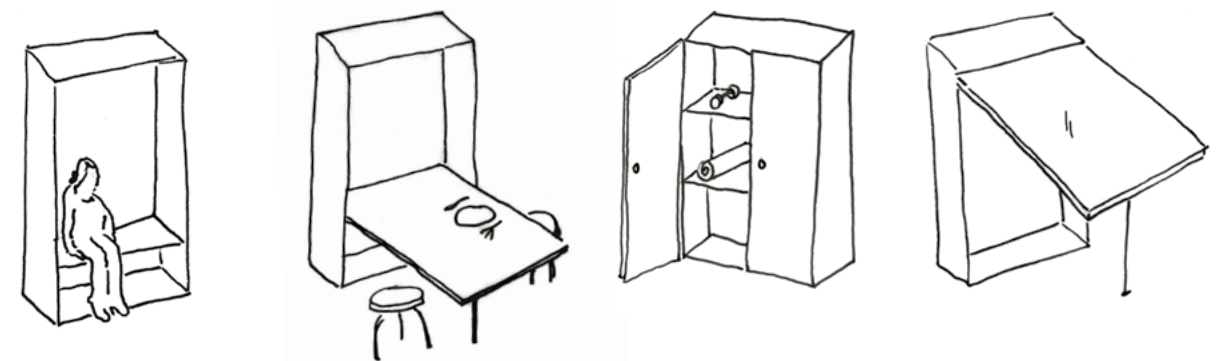
Tanken med at lade forskellige arkitekter og designere løse opgaven sammen var at sammensætte forskellige kompetencer inden for bygnings- og møbeldesign, materialer, bæredygtighed og brugerinddragelse. Samtidig kunne man på den måde give flere mindre og yngre virksomheder en mulighed for at være med.

Hen over vinteren og foråret 2024 var arkitekterne samlet i en række 'fællesværksteder' – heldagsworkshops – hvor de arbejdede sammen som en fælles tegnestue. Indimellem arbejdede de hver især videre med dele af opgaven, og de valgte en fælles designleder, der kunne koordinere og skabe retning i alle de gode idéer.

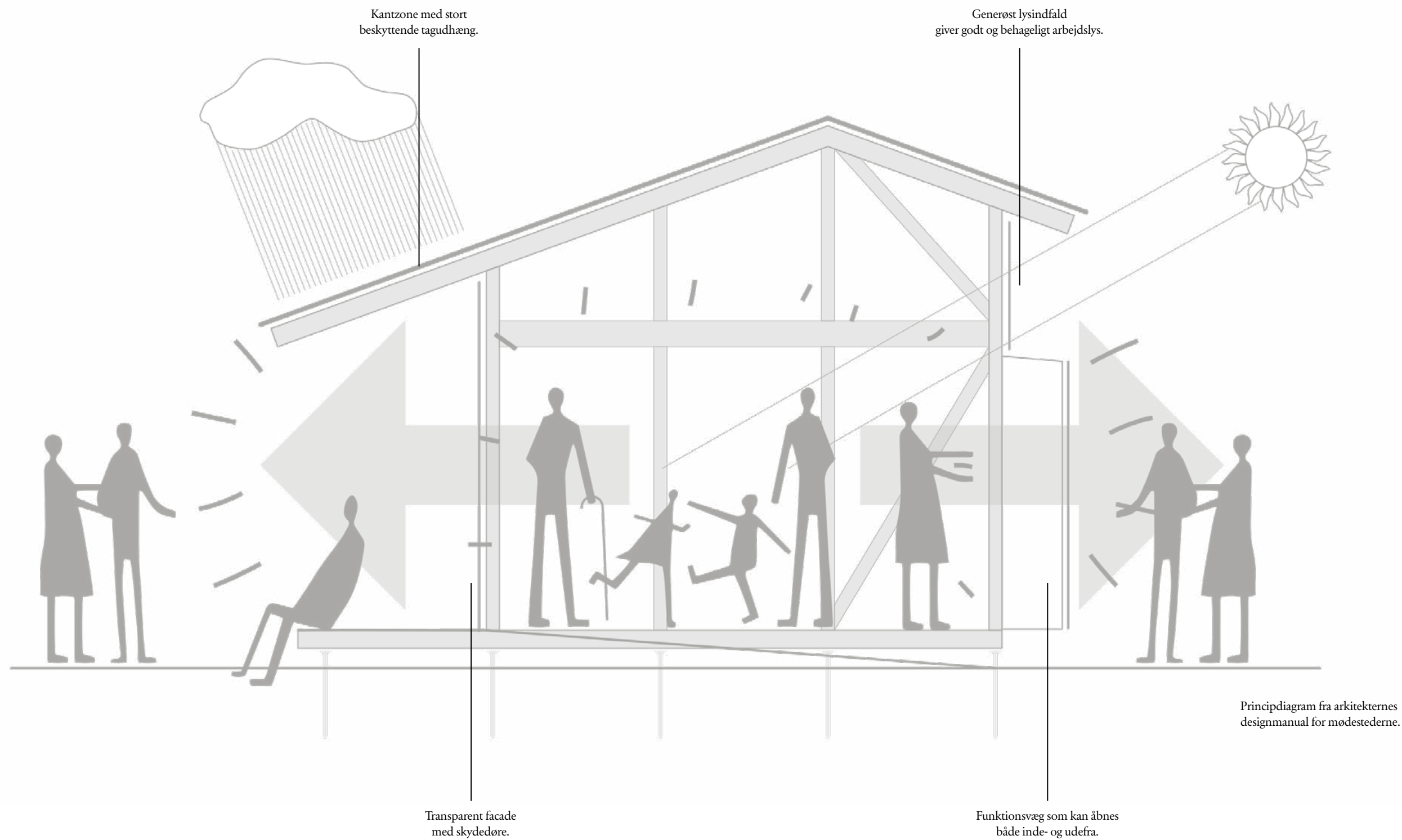
Arkitekterne brugte analysen af de 1.000 ansøgninger til at definere nogle klynger af aktiviteter, som mødestederne skulle kunne rumme. Der var f.eks. en klynge, som arkitekterne kaldte 'byfællesskaber', der rummer alt fra markedsdag til fællesspisning og fastelavn. Andre klynger af aktiviteter var 'naturfællesskaber', 'kreative fællesskaber' og 'idrætsfællesskaber'.

For hver af disse aktivitetsgrupper beskrev arkitekterne nogle gennemgående funktionelle behov i forhold til ophold og opbevaring, som man kunne have for øje i udviklingen af de fire mødesteder. Tanken var ikke, at hvert mødested skulle svare til en gruppe af aktiviteter, men at de tilsammen skulle dække rigtig mange behov.

På fællesværkstederne kom testfællesskaberne på besøg for at give input, og der var oplæg fra eksperter i bæredygtighed og tilgængelighed. Håndværkerne, der senere skulle bygge de første mødesteder, var også med for at sikre, at der blev tænkt på bygbarhed fra starten.

Arkitekternes skitser fra begyndelsen af designprocessen.

Indpakningen gør forskellen

Resultatet af arkitekternes arbejde er en familie af fire små, åbne pavilloner eller mødesteder, som de bliver kaldt i projektet. Mødestederne kan beskrives som 'udehuse' eller 'friluftshuse'. De har det tilfælles, at de inviterer til at komme ud og lave noget sammen i det fri snarere end til at gå ind, lukke døren og lave noget indenfor. Mødestederne er ikke opvarmede eller isolerede, men skaber en enkel afskærmning, der gør det lunt og attraktivt at være udenfor en større del af året.

Mødestederne er også en familie i den forstand, at de er bygget på samme måde. Konstruktionen er grundlæggende den samme, og det er i indpakningen, at forskellen ligger. Facaderne er mere eller mindre lukkede, og mødestederne har forskellige muligheder for

opbevaring. Det gør, at mødestederne kan bruges på mange måder. For der er stor forskel på, hvad man kan lave sammen et sted, der er helt åbent og offentligt tilgængeligt, og hvad man kan lave et sted, hvor man kan låse af og opbevare ting af en vis værdi.

Den gennemgående konstruktion, der pakkes ind på forskellige måder, gør også, at man kan producere 150 eksemplarer på en rationel måde. Mødestederne er grundlæggende tegnet som et samlesæt, hvor forskellige typer af facadeelementer sættes på den samme konstruktion, og både konstruktionen og facadeelementerne kan produceres på forhånd, så de bare skal samles på byggepladsen.

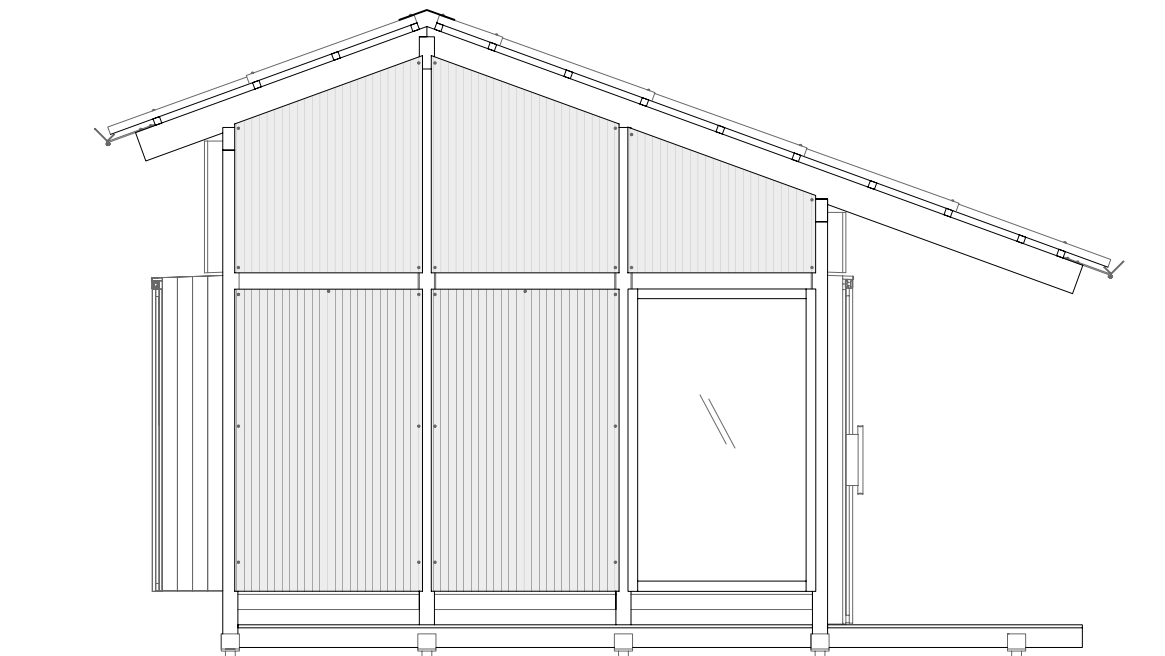
Fællestaget

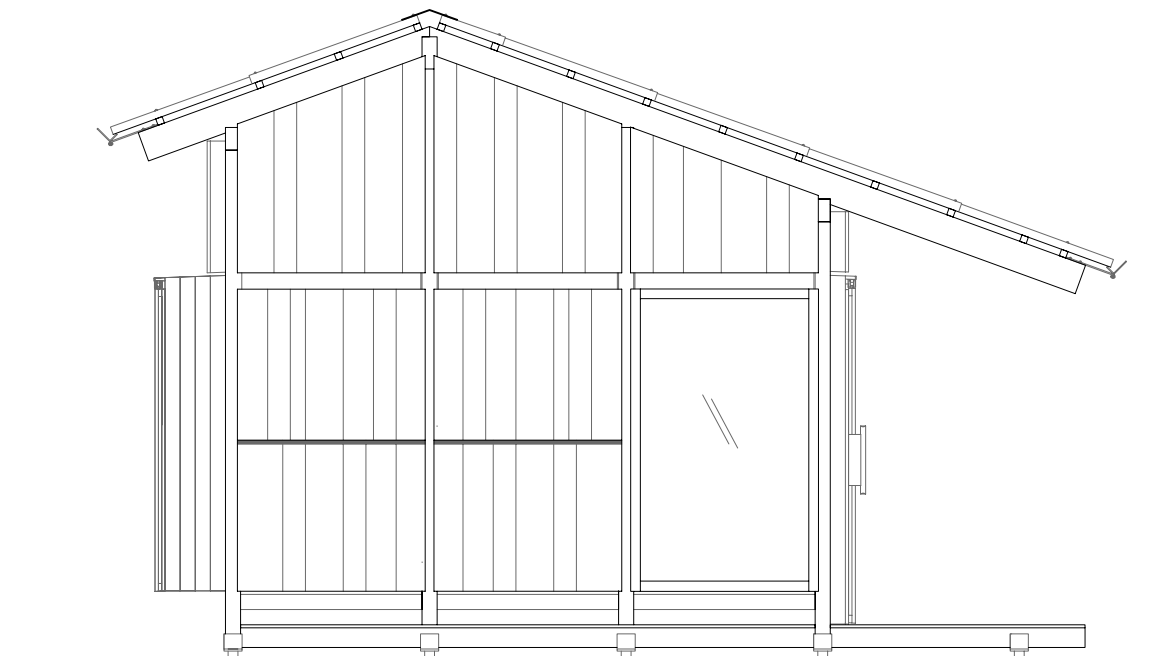
Værkstedet

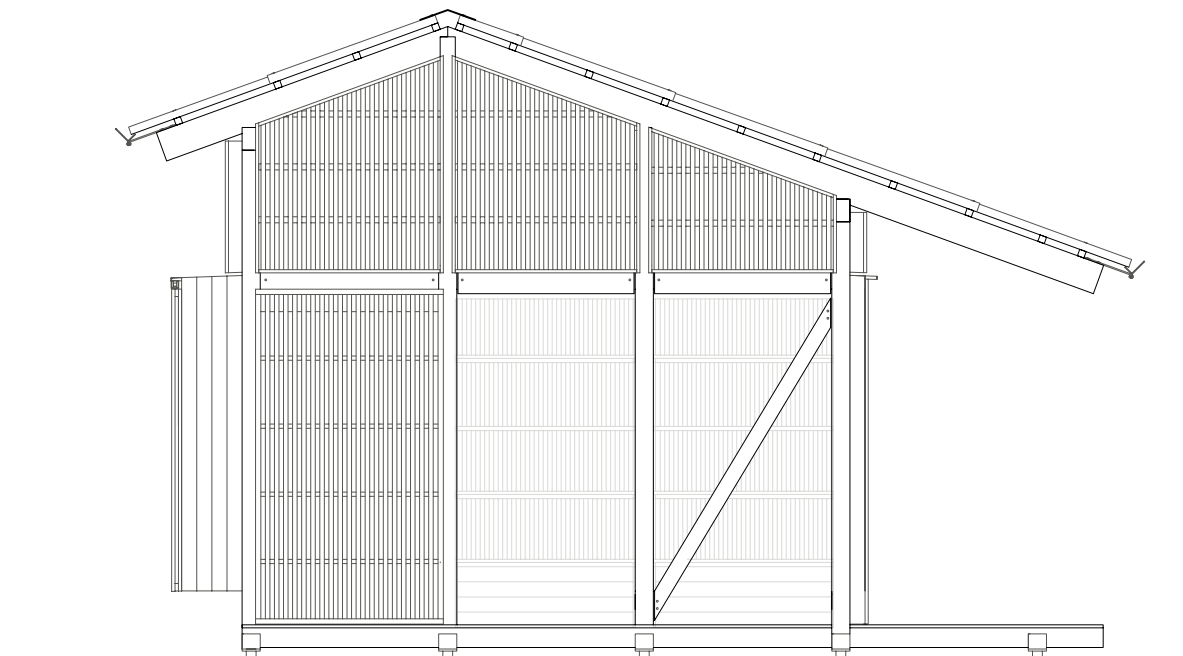
Naturbasen

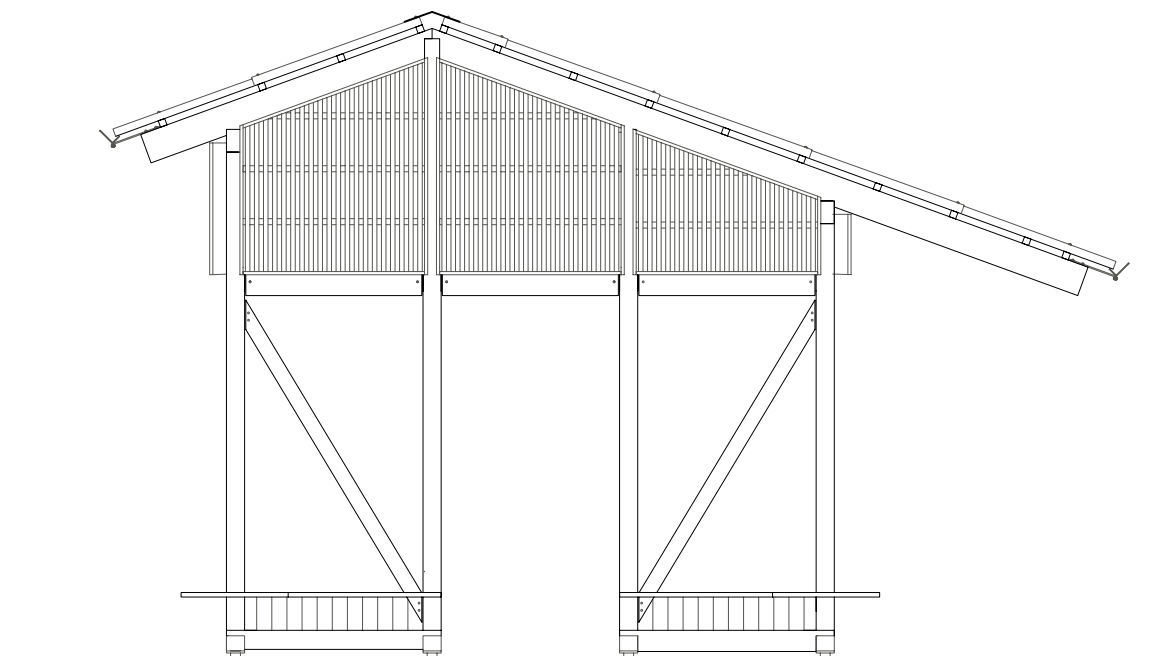
Udestuen

Værkstedet

Naturbasen

Fællestage

Gavle. Opstalter. 1:50.
Fra arkitekternes designmanual.

Inventaret er indbygget

Oprindeligt var det tanken, at der både skulle tegnes en serie af bygninger og en serie af inventar, hvor fællesskaberne så kunne vælge mellem forskellige borde, reoler, udekøkkener og lignende for på den måde at tilpasse mødestedet til forskellige behov.

Noget af det første, arkitekterne nåede frem til, var dog, at man ikke ville arbejde på den måde, men i stedet indarbejde inventaret i arkitekturen. Deres tanke var, at der allerede er masser af møbler i omløb, så det er enkelt og tilgængeligt at skaffe de møbler, man har brug for.

Men de byggede også på en indsigt fra den første dialog med brugerne. Nemlig at det er vigtigt at have et åbent og fleksibelt rum, hvor ting kan ryddes af vejen og tages frem efter behov. Derfor er opbevaring og faste sidde-møbler lagt ind i den ene facade på de tre mødesteder, der har lukkede facader, mens hylden under taget er tænkt til opbevaring af lidt større ting, som man ikke bruger hver dag. Undervejs i designprocessen dukkede billedet af en sejlbåd op, hvor man netop får det meste ud af et lille rum ved at kunne pakke alting godt væk.

Værkstedet

Naturbasen

Flere rum i rummet

Der er højt til loftet i mødestederne. Det er et bevidst valg fra arkitekternes side, da det er med til at skabe en oplevelse af rummelighed i de ret små bygninger. Sammen med vinduesbåndet øverst under facaden i Værkstedet og Udestuen er det med til at trække masser af lys ind. Her er rart at være, uanset hvad man vil mødes om.

Hylden under loftet er ikke kun praktisk. Den er også med til at give rummet to forskellige loftshøjder. Under hylden er der i Naturbasen et opbevaringsrum, mens der i Værkstedet og Udestuen er et lidt mere lavloftet og dermed lidt mere hyggeligt rum, hvor det er oplagt at stille den bløde stol eller sofaen. Selvom mødestedet ikke er særlig stort, er der to rum i rummet.

Mødestederne har et klassisk saddeltag med et stort udhæng. Saddeltaget er valgt af arkitekterne, fordi det er godt gammeldags fornuftigt, og fordi det skaber et velkendt arkitektonisk udtryk, som passer ind i mange sammenhænge rundt om i Danmark.

Saddeltaget er et kærligt nik til traditionen, men det sidder også lidt på sned. På den ene langside er der kun et kort udhæng, og på den anden side et udhæng, der rækker langt ud over terrassen. Det er ikke en klassisk hat mødestederne har på, men snarere en kasket med skygge. Mødestederne er opmærksomme på at passe ind, men de tør også godt skille sig ud.

Håndværk og byggeskik

Når man bygger små, lette bygninger, er træ det oplagte materialevalg. Træ er smukt og klimavenligt, fordi det helt naturligt optager CO₂ fra atmosfæren, når det vokser. Træ er også en vigtig del af vores byggeskik og tradition.

I Vores Sted har arkitekterne bl.a. været inspireret af bindingsværk i deres design af trækonstruktionen i de fire mødesteder. Tømmeret er samlet med synlige beslag i aluminium. Det gør, at man kan skille træet ad og samle det igen et andet sted, hvis man skulle ønske dette. På den måde anerkender man, at byggematerialet er en kostbar ressource, som skal bruges så længe som muligt.

I Vores Sted spillede håndværkerne en nøglerolle i at udvikle mødestedernes arkitektur. Håndværkerne var med i fællesværkstederne, hvor det overordnede design blev lagt fast. Herefter kunne man være fortsat på computeren i forhold til at tegne alle detaljerne i konstruktionen. I stedet for at gøre dette blev der bygget et testbyggeri i fuld størrelse, der blandede de fire mødestedstyper i ét byggeri. På den måde kunne arkitekterne og håndværkerne, med afsæt i konkrete byggeerfaringer,

finde den rigtige måde at samle bygningen på, de rigtige facadebeklædninger, de rigtige dybder af bænke, skuffer, hylder og tusind andre detaljer.

Facaderne på byggerierne blev først tegnet med testbyggeriet ud fra de muligheder, som materialerne gav. Det var også her, at mødestederne fik en tagrende i træ. Det var en idé, der kom fra håndværkerne, der kendte til trætagrender fra Sverige og pludselig stod med nogle frasorterede gulvplanker i meget god kvalitet, som kunne bruges.

Genbrug skaber arkitektur

Ambitionerne om at bygge med genbrug opstod i løbet af design-processen i fællesværkstederne. Testbyggeriet blev brugt til at finde ud af, hvordan man kunne gøre det i praksis. En af nedriverne kom forbi med genbrugstræ og gamle tagplader fra nedrevne minkfarme. I en periode blev der også sat et mobilt savværk op ved siden af testbyggeriet, så man kunne omdanne det ukurante genbrugstømmer til ensartet byggemateriale.

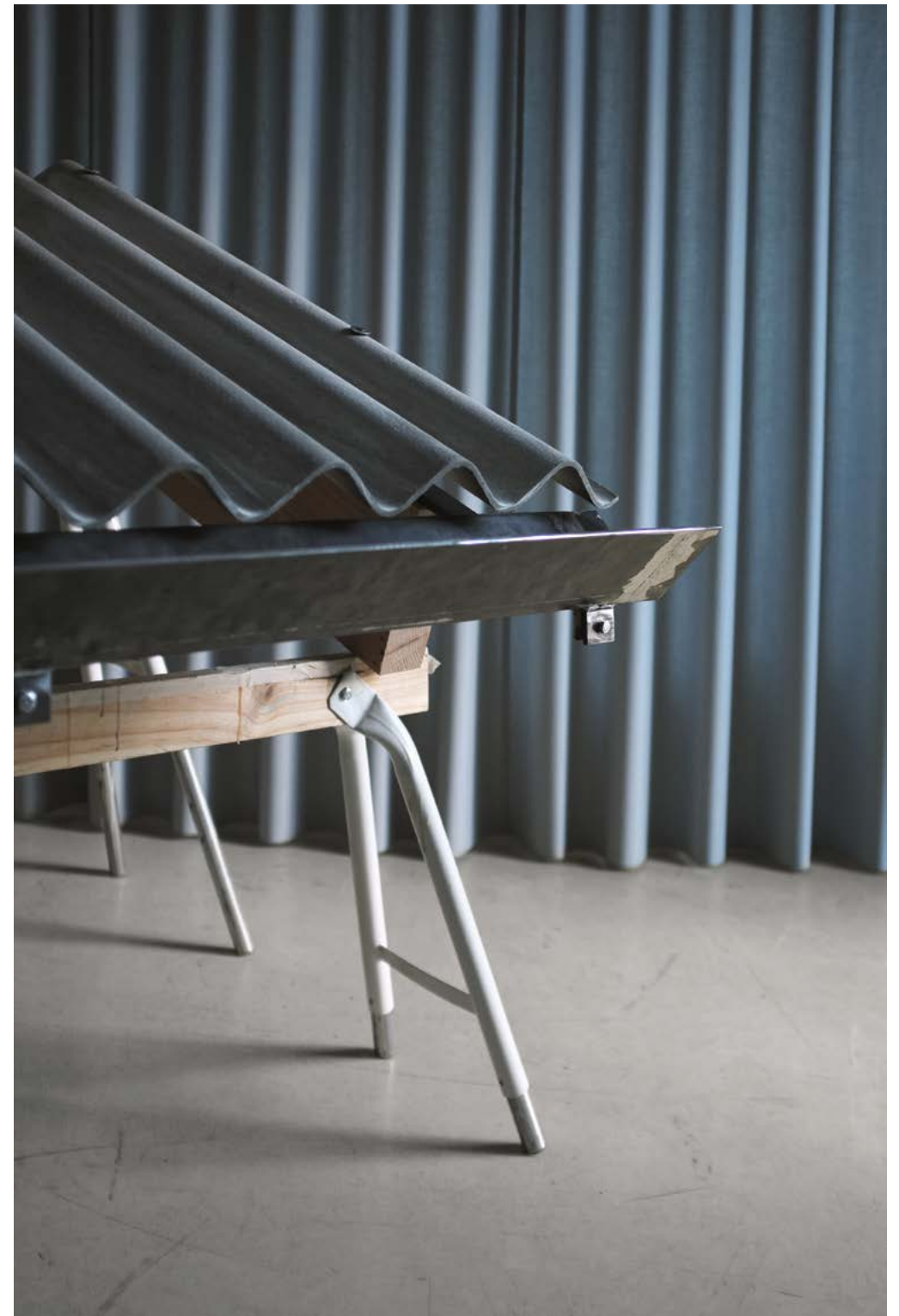
Det at bygge med genbrug gav også nogle arkitektoniske benspænd. Eksempelvis er det vanskeligt at skaffe de store dimensioner af træ til bygnings spær. Derfor fandt arkitekterne på at sammensætte spærerne af to mindre stykker træ, der blev boltet sammen. Ved så at lade det ene stykke træ stikke

længere frem end det andet, får man en savtakket række af spær, der er mere elegant end de store tunge spær ville have været. Når man bygger med genbrug, må man tilpasse arkitekturen til materialernes muligheder, men til gengæld kan man få et helt nyt udtryk ud af det.

Erfaringerne fra testbyggeriet var de første spæde skridt til det større samarbejde mellem nedrivere, producenter og håndværkere, der er blevet skabt for at producere de 150 nye mødesteder. Det kan du læse mere om i næste afsnit om det cirkulære byggeri.

Gennemgang af testbyggeri med arkitekter og håndværkere.

Første test af genbrugte tagplader.

Det cirkulære byggeri

Vores Sted er et stort eksperiment i at bygge med genbrug og frasorteret træ. Der skal laves 150 eksemplarer af de samme små byggerier. Derfor betyder forsyningskæder, logistik og præfabrikation rigtig meget. Erfaringerne skal bidrage til at gøre cirkulært byggeri mere udbredt.

Hvert år er der tusindvis af bygninger rundt om i Danmark, der bliver revet ned, bygget om eller renoveret. De indeholder tonsvis af materialer, hvoraf nogle kan genbruges i den form, de har, og andre kan genanvendes i produktionen af nye materialer. Det at bygge cirkulært, hvor eksisterende materialer får nyt liv, er en vigtig del af fremtidens ressourcebevidste byggeri.

I dag bliver træ kun genbrugt i meget begrænset omfang. En del af det træ, der rives ned, bliver genanvendt, men der er også meget, der bliver brændt af og nyttiggjort som energi. Det gode ved at genbruge træet direkte som konstrukstræ er, at man forlænger træets levetid som et byggemateriale

af høj kvalitet. Man forsinker dermed, at træet potentielt set bliver brændt af med udledning af CO₂ til følge.

I Vores Sted bliver der brugt genbrugs-træ i størstedelen af konstruktionen som f.eks. søjler og spær. I enkelte dele af konstruktionen, hvor det har været sværere at skaffe træ af tilstrækkelig kvalitet, er der brugt nyt træ. Det er i bundremmen, som i bygningen er placeret tæt ved jorden. Det samme gælder kipremmen under taget, hvor dimensionen er så stor, at det har været vanskeligt at skaffe nok eksemplarer i genbrugstræ. Målet er ikke at bruge genbrugstræ overalt, men at bruge genbrugstræ smart.

Konstruktion

Hovedsageligt genbrugstræ.
Nyt træ i bl.a bundrem og kiprem.

Tag

Genbrugte tagplader fra minkfarme i asbestfri fibercement.

Jordskruer

Funderet på jordskruer i stål.

Facader, gulve og inventar

Frasorterede golvplanker.

Klima og natur

566 træer

Skånes ved at bruge genbrug fremfor nyt træ [150 mødesteder].

388 tons CO₂

Opbevares i genbrugstræet. Potentiel udledning ved afbrænding sker ikke nu, men udskydes til efter Vores Steds levetid [150 mødesteder].

442 kg. CO₂

Spares per mødested ved at bruge genbrugte tagplader.

Fundament

Op til 75 % mindre CO₂ udledning fra fundamentet ved anvendelse af jordskruer sammenlignet med beton.

Cirkularitet

Op til 84 % af træet i mødestederne er genbrugs- eller frasorteret træ.

Natur

46 % mindre biodiversitetspåvirkning uden for byggefeltet i værdikæden fra ressourceudvinding, materialeproduktion m.v. ved anvendelse af genbrug fremfor nye materialer.

Frasorterede gulvplanker.

For klima og natur

Cirkulært byggeri handler om at mindske klimaaftrykket ved at bruge materialer, der allerede er produceret én gang, men også om at trække så lidt på naturen som muligt. For når genbrugstræ erstatter nyt træ, og gamle tagplader erstatter nye, skal man bruge færre råmaterialer fra naturen.

Tagpladerne til Vores Sted kommer fra nogle af de mange minkfarme, der bliver revet ned i disse år. Det er asbestfri tagplader i fibercement, der bliver renset for alger og belægninger, og selvom pladerne ikke er nye, kan de holde mange år endnu. På den måde reduceres CO₂ udledningen og påvirkningen af naturen, da der ikke skal produceres nye tagplader.

Et andet aspekt af cirkulært byggeri er at anvende rester og frasorterede materialer på en måde, hvor deres værdi bliver så høj som muligt. I Vores

Sted er frasorterede gulvplanker et af de vigtigste byggematerialer. Plankerne bliver savet op til døre, vinduer, facadebeklædning, tagrender og det indbyggede inventar som bænke og reoler. Og de bliver naturligvis også brugt til at lave gulve.

Tag i genbrugte og afrensede eternitplader fra minkfarme.

Fra skrot til standard

Der er mange i Danmark, der arbejder på at gøre byggeriet mere cirkulært. Vores Sted bidrager særligt ved at sætte fokus på genbrug af træ i stor skala og den forsyningskæde, det kræver.

Når man bygger et almindeligt byggeri, kan man bestille træ og andre materialer hos leverandøren og få leveret til aftalt tid. Så nemt er det ikke, hvis man vil bygge med genbrugstræ, hvor der ikke findes den samme sikre og stabile forsyning. Det varierer, hvilke bygninger der bliver revet ned, og hvad de rummer af træ, og man kan ikke bare bestille og få leveret lige det, man skal bruge.

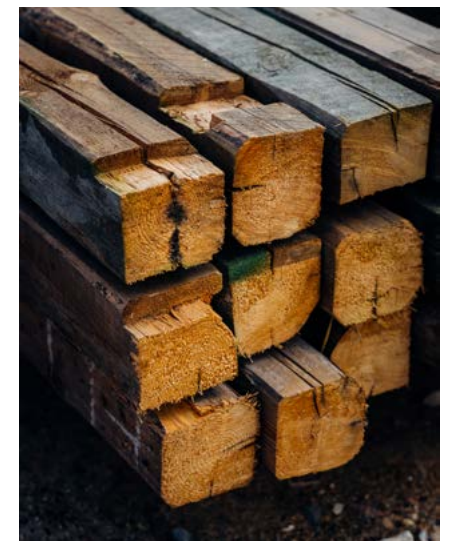
I Vores Sted skal der produceres og opføres mange næsten ens bygninger på ganske kort tid. Derfor er det mest rationelt at præfabrikere bygningerne som elementer, der efterfølgende samles på byggepladserne. Mødestederne bliver altså produceret på en måde, der minder lidt om den produktion af elementbyggerier, som man kender fra det konventionelle byggeri.

Det betyder, at der er brug for en stabil forsyning af store mængder træ i de samme størrelser hver måned. Vores Sted er i den sammenhæng et stort eksperimentbyggeri, der handler om, hvordan man skaber en effektiv og stabil forsyningskæde hele vejen fra nedrivningsplads til byggeplads.

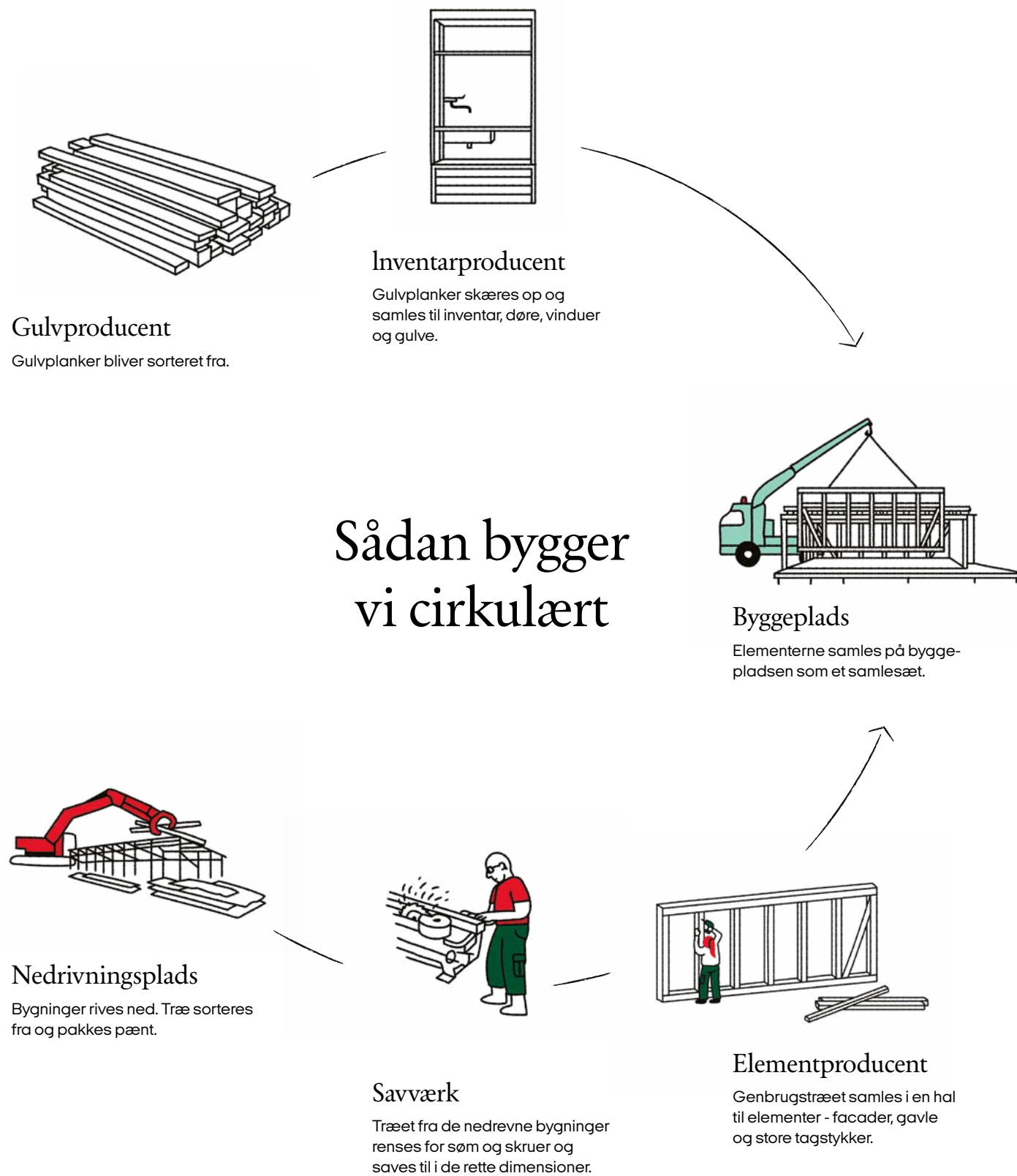
I Vores Sted bliver alle spørgsmål om logistik, optimering af arbejdsgange og forsyningsikkerhed sat på spidsen, fordi man skal bygge så mange bygninger på små tre år. Det gælder også

selvom Vores Sted er et relativt simpelt byggeri, der f.eks. hverken har installationer eller isolering.

Formålet med Vores Sted som cirkulært byggeri er altså ikke kun at forvandle skrot til slot og lave god arkitektur af genbrug. Det er også at gå fra skrot til standard og gøre sig nogle erfaringer med arbejdsgange, logistik og forsyningskæder, der kan være med til at gøre genbrug mere udbredt. Ligesom mødestederne er tegnet af flere arkitekter i fællesskab, så er byggeriet i den grad også en samarbejdsøvelse, der involverer nedrivere, producenter, rådgivere og håndværkere. Hele byggeriets værdikæde.

Genbrugstømmer.

Nænsom nedrivning

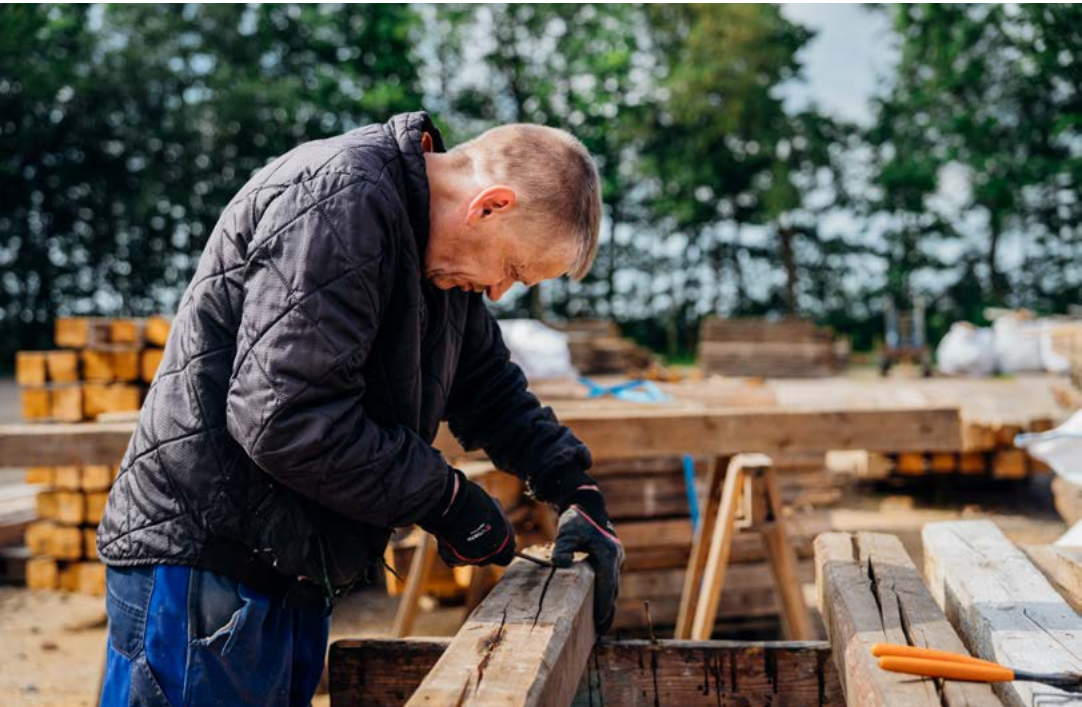
Forsyningskæden til Vores Sted starter på nedrivningspladserne, hvor seks nedrivningsvirksomheder bidrager med træ fra bygninger, som de tager ned eller renoverer. Det kan være gamle skoler, boliger, erhvervsejendomme eller minkfarme.

På pladserne arbejder man nænsomt med den bygning, der skal tages ned. De forskellige materialer bliver sorteret

i bunker. Træet bliver taget forsigtigt ned, så det ikke brækker i stykker, og man lægger det pænt på paller med afstandspinde imellem lagene, så træet bliver godt ventileret.

Tømmer fra nedrevne bygninger.

Genbrugstømmer gennemgås for søm og skruer, der fjernes, hvor træet skal skæres til.

Bearbejdning til byggemateriale

Fra nedrivningspladserne bliver træet transporteret til et savværk. Her bliver træet gennemgået med en metal-detektor for søm og skruer, der bliver trukket ud på de sider, som man gerne vil skære i. Hvis man ikke er grundig nok, ryger der et søm med i saven, og klingen går i stykker.

Genbrugstømmer skæres til i de rette dimensioner.

Efter afrensning bliver træet skåret til i de størrelser og længder, der skal bruges i projektet. Kunsten er at skære så lidt som muligt i træet, fordi hvert snit koster penge. Det er også på savværket, at træet bliver kvalitetssikret, sådan at tømmer med for store revner, insektangreb og andet, der kan svække træet, bliver sorteret fra, og man står tilbage med træ i god byggekvalitet.

Et hus som samlesæt

Fra savværket går det forarbejdede tømmer videre til en elementproducent, hvor tømmeret bliver samlet til store byggeklodser – to gavle, to facader og seks store stykker tag – der bliver pakket og sendt ud til byggepladsen på en lastbil med kran.

Der er træ i mange forskellige dimensioner i mødestederne, og hvis bare en af dem mangler, risikerer man, at samlefabrikken går i stå. Det kan være en udfordring, når man arbejder med genbrug, fordi det kan være svært at forudsige, hvilket træ man kan skaffe.

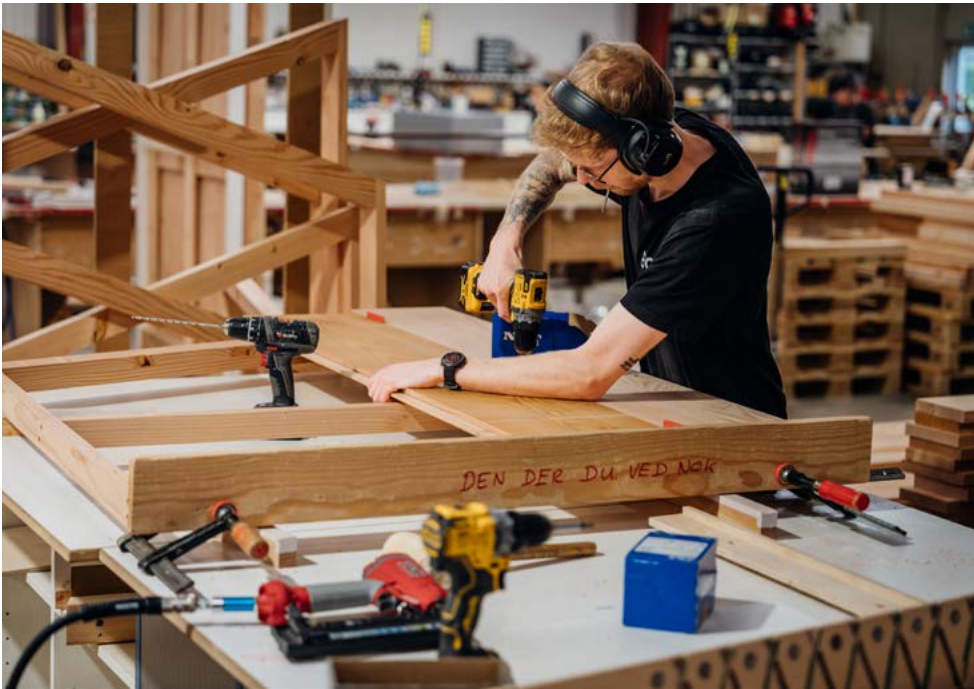
Derfor har man i produktionen også nyt træ på lager, som man kan bruge, hvis der i en periode mangler genbrugstræ i en bestemt størrelse. Det var især relevant i begyndelsen af byggeperioden, mens hele forsyningskæden kom op i gear.

Samlehallen består af forskellige arbejdsstationer. Her sættes samlebeslag på kipremmen.

Elementerne samles på borde og rejses først, når de er færdige og skal til pakning. Her en facade.

Facade- og inventarelementer samles.

Fra gulvplanker til facader og inventar

Parallelt med produktionen af tømmerkonstruktionerne bliver de frasorterede gulvplanker sorteret, skåret op og samlet til gulvpakker, vinduer, facader og inventar på et snedkeri.

Plankerne bliver nøje sorteret efter, om træet kan anvendes indenfor eller udenfor. Nogle planker kan f.eks. anvendes på facaden af Værkstedet, nogle kan skæres op til de smalle lameller på Naturbasen, mens andre er bedre egnede til at lave skuffer og reoler.

Hver måned produceres tømmerkonstruktioner og facadeelementer til femseks mødesteder i de to samlehaller, hvorfra de køres ud til byggepladserne.

Facadeelementerne pakkes på paller og monteres på konstruktionen element for element.

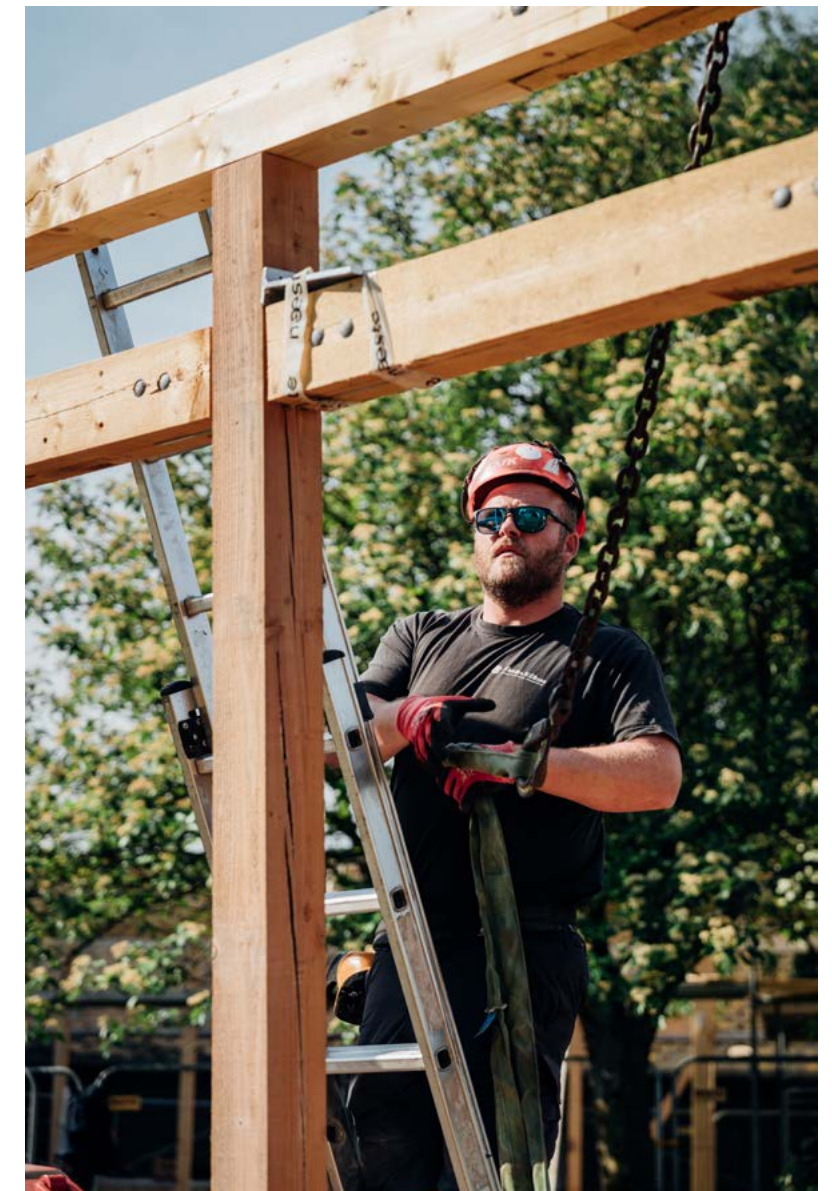

Rejsegilde på en dag

På byggepladsen bliver de store elementer kranet ind og samlet, så man i princippet kunne holde rejsegilde om eftermiddagen samme dag, som man starter med at samle byggeriet. Før elementerne kommer til pladsen, er der sat jordskruer, som elementerne monteres på. Facadeelementerne bliver sat på konstruktionen, når den er samlet.

Otte tømrer- og entreprenørvirksomheder bygger parallelt med hinanden forskellige steder i landet. Den tværgående planlægning og koordinering af byggerierne er forankret i en samlet byggeledelse.

Det enkelte Vores Sted-mødested er et lille byggeri, men det er en stor opgave at bygge så mange af dem, når man gør det med genbrug og frasorterede materialer. Det lykkes, fordi alle er med på at tænke ud af boksen og gøre tingene lidt anderledes end normalt. Målet er, at alle de erfaringer, der er gjort undervejs, både med teknik og med samarbejde, kan blive til glæde for andre, der arbejder på at bygge cirkulært.

Holdet bag Vores Sted

Arkitektur

ReVærk, Cobe, Archival Studies,
Pihlmann Architects, Rumgehør
og Studio XYZ

Genbrugsmaterialer

Kingo, Søndergaard, J. Jensen,
P. Olesen, Titan Nedbrydning og Tscherning

Træ til facader, interiør og gulve

Dinesen

Elementproduktion

Næste
Boye Inventar

Bearbejdning af genbrugstræ

Sønderby Træindustri

Opførelse

Enslev Tømrer og Snedker, Gånsager Tømrer- og
Snedkerforretning, HETO, H. Nielsen & Søn, Høgh
og Sønberg, JDH-Byg, Kastberg, Mester Madsen
og Morsø Tømrer- og Snedkerforretning

Byggeledelse

JDH-Byg

Bygherre- og konkurrencerådgivning

BRIQ
Gehl
Bark

Skruefundamenter

Uretek

Landmåler

LE34

Geoteknik

DMR

Ingeniører

Holst Engineering [konstruktion]
Aaen Engineering [klima]
Prip Brandrådgivning [brand]

Web og digitale løsninger

Oxygen
IT34

Kommunikation og design

Snild
Schwung
AM Copenhagen

Alle Vores Steder

- 7 foreninger i fællesskab i Sæby
- 7. klasse fra Brændgårdsskolen i Herning
- A/H Amager i Thisted
- AAB Afdeling 38 i Husum
- AB Holmegaarden i Nyborg
- Afdeling 3 v/Vivabolog i Aalborg
- Afdeling 42, Himmerland
- Boligforening i Aalborg
- Afdelingsbestyrelsen i Kjærslund og Den boligsociale indsats i Viby
- Agger Beboerforening
- Arnborg Idrætsforening
- Arresø Gruppe i Frederiksværk
- Beboerne på Asylcenter Ranum mfl.
- Beboerprojektet Hedegaven og Baldersbo afd. 12 i Ballerup
- Birgittelyst Grundejerforening
- Boligforeningen P.M. i Brønderslev
- Boligselskabet Sjælland, afd. Skademosen i Roskilde
- Borgerforeningen Vemming og Omegn mfl.
- Borgerne i landsbyen Als
- Bork Bådelaug
- Brande Motion
- Bøtø Naturfællesskab
- Båring Banke Lokaludvalg
- Campusrådet & Ungeklimarådet i Aabenraa
- Cykelværkstedet på Lupinvej og Boligsocial Helhedsplan Silkeborg
- De unge rødder i Stilling-Gram
- Borgerforening og Ungeudvalget i Stilling Idrætsforening
- Det Sociale Gullestrup mfl.
- Djurslands Jagthundeklub
- Dragskilde i Thisted
- Dybvad Kroketteklub mfl.
- Dyndved Bylaug
- Ebeltoft Distriktsråd og Grundejerforeningen Sdr. Skovvænget
- EIF Ny Tolstrup Idrætsforening i Hvalsø
- Ejby IF Herreklub
- Ejby Skole mfl.
- Ejerforeningen Fælledhusene mfl. i København
- Elevforeningen AKTIV i Hillerød
- Fejøl Børne og Kulturhus og Fejøl Fitness & Motion
- Fjellerup Beboerforening og Ryslinge Lokalråd
- Folkehuset Hesselager og Stokkebæksskolen
- Foreningen "Fur Væksthus"
- Foreningen Fællesmark i Udby
- Foreningen Øens Dyr i Vordingborg
- FRAK mfl. i København
- Fredensborg Møllelaug og Fredensborg Naturskole
- Frederikssund Bibliotekerne og Vinge Gror!
- Friskovens Venner og Andelsboligforeningen Friskoven i Aarkirkeby

Listen fortsætter →

Fritidsklubben på Lundtofte Skole i Kongens Lyngby
Fussingø Outdoor i Ålum
Fyn-Bo i Kerteminde
Fællesskabet Fanø
FællesVærket i Nivå
Faaborg Fjordhave
Gesinge Bylaug
Grundejerforeningen Eriksminde i Greve
Grundejerforeningen Glyngen i Glyngøre
Grundejerforeningen Halgård Vest i Holstebro
Grundejerforeningen Hornshøj Øst i Holstebro
Grundejerforeningen Kongelundsparken i Tårnby
Gungehussskolen Hvidovre og FDF Hvidovre
Gørding Lokalråd mfl.
Haderslev Fodboldklub
Halsnæs Naturklub og Hundested Skole
HAN Landsbylaug i Augustenborg
Harridslev Beboerråd
Harte Grønne Nabofællesskaber og LAD DET GRO
Haveforeningen Grønærten i Brabrand
Hawhavens Venner mfl. i Hanstholm
Hejls Multipark
Herslev Sogns Borgerforening
HF Imagine i Svankjær
Hjerm Borgerforening

Holbæk og Omegns Biavlerforening
Husmandsbruget i Lemvig
Jacala i Sengeløse
Jerne Borgerforening mfl. i Esbjerg
Jordforbindelsen i Tølløse
Kjeldbjerg Borgerforening
Korsør Cable Park og Fake Jamaica 2.0
Kransager Villabys Grundejerforening og Grundejerforeningen Danas Park i Brønshøj
Kulturhuset Bølgen og Liv og Udvikling, Hellebæk-Ålsgårde
Kvanløse og Omegns Beboerforening
Køge Fælles Jord
Ladby Foredragsforening
Langelands Efterskole og Fælleshaven
Langå Haver og Langå i Udvikling
Lem Borgerforening og Samlingshus
Lillearden Borgerforening
Lindknud Lokalråd og Lindknud G&U
Linå Friskole mfl.
Local Skate Smørum mfl.
Lokalrådet Tønning Træden Sogne og Tønning Træden Friskole & Børnehave
LUNA | Liv og udvikling i Nørre Alslev
Lyngs Byfornyelse
Løkken Idrætscenter
Mark | Museet for en Ny Danmarkshistorie i Grindsted
MarselisborgCentret mfl. i Aarhus
Mørke Distriktsråd mfl.

Mårslet Fritids- Ungdomsklub og Frokostpausen
Naturpark Christiansø
Nordenskov Borgerforening
NUBI: Nørre Uttrup og Bouet Idrætsforening mfl.
Nybrogård Kollegiet i Kongens Lyngby
Nyttehaverne i Esbjerg
Odense Giants Softball Klub
Ommel og Omegns Beboerforening
Onsild Borgerforening
Poesirødderne i Aarhus
Præstbro Gymnastik- og Borgerforening
Randlev-Boulstrup Idrætsforening
Resen By Støtteforening mfl.
Ribe Boligforening mfl.
Rødovre Grønne Nabofællesskaber og Tinderhøj Skole
Samrådet Østkysten i Asaa
Sejerø Beboerforening
Skaverup og Omegn - Grønne Nabofællesskaber
Sorø Ungdomsprojekt
Stenhøj Kultur og Borgerhus
Stouby Skoles venner mfl.
Strøby Borgerforening mfl.
Støtteforeningen til Ravnkilde Børneunivers
Søndersø Boldklub og Søndersøskolen
Them GF

Trailstars Falster
Tønder Unge- og Kulturråd
Udby Landsbylaug
Ungdomskulturhuset Blok X mfl. i Aalborg
Unge fra JB10 mfl. i Næstved
Ungerådet i Brøndby Kommune
Ung Med Mening mfl. i Odense
URBAN 13 mfl. i København
Vandværkets Naturgrunds Venner i Aabenraa
Veflinge Lokalråd
Vegger Borgerforening
Velling Friskole mfl.
Venneforeningen til Friskolen i Gjerrild mfl.
Venner af Skærbæk Realskole mfl.
Viborg Ungdomsskole og Bolig Viborg
Viskinge Eventyrlige Skovhaver
Voldum Lokalråd og Voldum Æblelaug
Øasen på Orø
Ølgod Borgerforening
Ølholm Lokalråd
Østofte Nørreballe Bylaug
Aaskolen mfl. i Hørning

Vores Sted

Fantastiske
fællesskaber

Udgivet af Realdania. 2026.

ISBN:978-87-93360-60-0

Copyright Realdania, 2026.
Alle rettigheder forbeholdes.
Kopiering fra denne bog må kun finde
sted efter godkendelse af Realdania.

Redaktion

Andrea Grooss Jakobsen
Mikkel Bechshøft
Rasmus Rune Nielsen

Tekst

Rasmus Rune Nielsen
Trine Lavgesen

Fotos af fællesskaber

Emil Ryge

Illustrationer

Louise Rosenkrands

Art direction og grafisk design

Snild

Øvrige fotos

Rosa Tiedje Løkke s. 2-3, 10
Jacob Skoubo s. 6, 194, øverst s. 212, 213-223
Laura Stamer s. 9, 12, 13, 190-191, 198-199, 202-203, 206-207
Emil Ryge s. 11, 192
Francisco Tirado s. 204-205, nederst s. 212, 225
Caroline Nørgaard s. 209

Tryk

Dystan & Rosenberg

Tag med på tur rundt i Danmark og mød 25 fællesskaber, der gør en forskel og skaber masser af livskvalitet lokalt. De er blandt de 150 fællesskaber og foreninger over hele landet, der har fået et nyt mødested med Realdanias 25-års jubilæumsindsats Vores Sted.

Du kan også læse om mødestedernes arkitektur og de tanker om fællesskab og bæredygtighed, der ligger bag. Og så deler Emma Holten, Malte Tellerup, Josefine Høgh, Jakob Kjeldbjerg og Nana Fatou deres tanker om steder og fællesskaber, som betyder noget særligt for dem.

Lad os sammen skabe mere fællesskab i hverdagen og dér, hvor vi bor og lever.